

po kraljevskih kronikah W. Shakespeara,
motivih drame O. Kemeida
Five Kings: Zgodovina našega propada
in analizah Ekkeharta Krippendorffa,
Marilyn French ter Gašperja Jakovca

Tibor Hrs Pandur

Pet kraljev: K psihopatologiji neke monarhije

SLG Celje

upravnik
MIHA GOLOB
dramaturginja
TATJANA DOMA
lektorica
ŽIVA ČEBULJ
tehnična vodja
ALEKSANDRA ŠTERN

vodja programa
DAŠA SKRT
+386 (0)3 4264 214
dasa.skr@slg-ce.si

vodja marketinga
in odnosov z javnostmi
MILANA SIMONIČ
+386 (0)3 4264 205
+386 (0)51 651 821
milana.simonic@slg-ce.si

koordinatorka in organizatorka
kulturnega programa
URŠKA VOUK
+386 (0)31 670 957
urska.vouk@slg-ce.si

producentka
MOJCA REDJKO
+386 (0)51 241 173
mojca.redjko@slg-ce.si

vodja pravne službe
TJAŠA ŠULIGOJ
+386 (0)40 815 110
tjasa.suligoj@slg-ce.si

blagajna

informatorka-organizatorka
URŠKA ZIMŠEK

strokovna delavka
URŠKA PLANINC

+386 (0)3 4264 208

blagajna@slg-ce.si

Blagajna je odprta vsak delavnik
od 9. do 12., ob sredah tudi
od 15. do 18. ure, ter uro pred
začetkom predstave.

tajništvo

vodja uprave
LEA TOMAN

telefon
+386 (0)3 4264 202

centrala
+386 (0)3 4264 200

e-naslov
lea.toman@slg-ce.si

svet SLG Celje

BRIGITA ČOKL
(namestnica predsednice)

NATAŠA MILOHNOJA

ANITA OVČAR

ŽIVA ČEBULJ

DUŠANKA SAFRAN
(predsednica)

strokovni svet SLG Celje

MATIJA GOLNER

URBAN KUNTARIČ

MOJCA MAJCEN

SIMON MLAKAR
(predsednik)

DR. ANTON ŠEPETAVC
(namestnik predsednika)

www.slg-ce.si

Naše in vaše gledališče!

Zasedba	6
Tibor Hrs Pandur	
K zgodovini neke adaptacije	12
dr. Gašper Jakovac	
»Prej vihra vojne – zdaj zabave«: Shakespeare, zgodovina in oblast	24
Prvič v SLG Celje	32
Tibor Hrs Pandur	
Pet kraljev: K psihopatologiji neke monarhije	44
Besedilo priredbe	
Nagrajenci 32. Dnevov komedije	126
Pripravljamo	128
Zasedba in vsebina predstave v angleščini	130

Tibor Hrs Pandur

Pet kraljev: K psihopatologiji neke monarhije

po kraljevskih kronikah W. Shakespeara,
motivih drame O. Kemeida

Five Kings: Zgodovina našega propada
in analizah Ekkeharta Krippendorffa,
Marilyn French ter Gašperja Jakovca

drama

krstna uprizoritev

premiera 12. aprila 2024

PREVAJALCA

Primož Vitez (iz francoščine)

Tibor Hrs Pandur (iz angleščine)

REŽISERKA

Livija Pandur

DRAMATURG

Tibor Hrs Pandur

SCENOGRAF

Marko Japelj

KOSTUMOGRAF

Leo Kulaš

AVTORJA GLASBE

**Silence (Boris Benko,
Primož Hladnik)**

SVETOVALKA ZA GIB

Sanja Nešković Peršin

GLASBENA VODJA

Živa Ploj Peršuh

LEKTORICA

Živa Čebulj

OBLIKOVALKA VIDEA

Lina Rica

OBLIKOVALKA SVETLOBE

Vesna Kolarec

ASISTENTKA KOSTUMOGRAFA

Lara Kulaš

PRVO DEJANJE

Rihard II. ali Blodnje o veličini

KRALJ RIHARD II.

Lovro Zafred

KRALJICA IZABELA, ŽENA RIHARDA II.

Lucija Harum

HENRIK LANCASTER, BRATRANEC RIHARDA II.,
POZNEJE KRALJ HENRIK IV.

Aljoša Koltak

JEANNE LANCASTER, VOJVODINJA,
NJEGOVA MATI IN TETA RIHARDA II.

Lučka Počkaj

EDMUND YORK, BRATRANEC RIHARDA II.

Luka Bokšan, k. g.

AUMERLE YORK, NJEGOV BRAT

Borut Doljšak, k. g.

NORTHUMBERLAND

Žan Brelih Hatunić

ŠKOF CARLISLE

Branko Završan

DRUGO DEJANJE

Henrik IV. ali Paranoja

HENRIK LANCASTER, KRALJ HENRIK IV.

Aljoša Koltak

HARRY LANCASTER, NJEGOV SIN,
KASNEJE KRALJ HENRIK V.

Borut Doljšak, k. g.

JOHN FALSTAFF

Branko Završan

NORTHUMBERLAND

Žan Brelih Hatunić

PERCY NORTHUMBERLAND, NJEGOV SIN

Luka Bokšan, k. g.

KATE MORTIMER, PERCYJEVA ŽENA

Barbara Medvešček

LOLA

Eva Stražar

NELL

Lucija Harum

NED

Lovro Zafred

TRETJE DEJANJE

Henrik V. ali Nacionalizem

KRALJ HENRIK V.

Borut Doljšak, k. g.

KATARINA VALOIS

Barbara Medvešček

LOLA

Eva Stražar

VOJAK 1

Luka Bokšan, k. g.

NED, VOJAK 2

Lovro Zafred

ŠKOF CANTERBURY

Žan Brelih Hatunić

ODPOSLANEC

Aljoša Koltak

BOLNIČARKA

Lucija Harum

VOJAKA

Aljoša Koltak, Žan Brelih Hatunić

ČETRTO DEJANJE

Henrik VI. ali Katatonija

KRALJ HENRIK VI.

Luka Bokšan, k. g.

MARGARETA ANŽUJSKA, NJEGOVA ŽENA
IN KRALJICA ANGLIJE

Lučka Počkaj

VOJVODA YORK, OČE EDVARDA IV. IN RIHARDA III.

Branko Završan

RIHARD YORK, NJEGOV SIN, KASNEJE KRALJ RIHARD III.

Žan Brelih Hatunić

EDVARD YORK, KASNEJE KRALJ EDVARD IV.

Aljoša Koltak

VOJVODINJA YORK, ŽENA VOJVODE YORKA

Barbara Medvešček

ELIZABETA GREY, KASNEJE ŽENA
EDVARDA IV. IN KRALJICA ANGLIJE

Eva Stražar

LADY ANNE, VDOVA EDVARDA, SINA HENRIKA VI.,
KASNEJE KRALJICA IN ŽENA RIHARDA III.

Lucija Harum

PETO DEJANJE

Rihard III. ali Genocid

KRALJ RIHARD III.

Žan Brelih Hatunić

MARGARETA ANŽUJSKA, VDOVA KRALJA HENRIKA VI.

Lučka Počkaj

LADY ANNE, VDOVA EDVARDA, SINA HENRIKA VI.,
KRALJICA IN ŽENA RIHARDA III.

Lucija Harum

VOJVODINJA YORK, VDOVA VOJVODE YORKA,
MATI EDVARDA IV. IN RIHARDA III.

Barbara Medvešček

ELIZABETA, VDOVA KRALJA EDVARDA IV.

Eva Stražar

ZDRAVNIK

Aljoša Koltak

KRAJ HENRIK VII., GROF RICHMOND

Lovro Zafred

VODJA PREDSTAVE

Zvezdana Kroflič Štraki

ŠEPETALKA

Breda Dekleva

LUČNA MOJSTRA

Amadej Canjuga, Uroš Gorjanc

TONSKI MOJSTER, VODJA VIDEOPROJEKCIJE

Mitja Švener

REKVIZITER

Roman Grdina

DEŽURNI TEHNIKE

Simon Koštric

OBLIKOVALKA MASKE IN FRIZERKA

Andreja Veselak Pavlič

FRIZERKA

Sibila Senica

GARDEROBERKI

Suzana Pučnik, Maja Zimšek

KROJAČICA

Anita Kragelj

ŠIVILJA

Ivica Vodovnik

ODRSKI MOJSTER

Gregor Prah

TEHNIČNA VODJA

Aleksandra Štern

POMOČNIK TEHNIČNE VODJE

Rajnhold Jelen

Priredba temelji na:

dramah Williama Shakespeara: *Rihard II.*, *Henrik IV.* (prvi in drugi del), *Henrik V.*, *Henrik VI.* (prvi, drugi in tretji del) in *Rihard III.*;

motivih drame Oliviera Kemeida: *Five Kings*, *L'histoire de notre chute* (Lemeac, 2015, v prevodu Primoža Viteza);

analizah Ekkeharta Krippendorffa: *Politik in Shakespeares Dramen* (Frankfurt am Mein: Suhrkamp, 1992),

Marilyn French: *Shakespeare's Division of Experience* (London: Abacus, 1983),
Gašperja Jakovca: *Kar Bog zahteva, to naj kralj ukrene: ideologija absolutizma v Shakespearovi trilogiji Henrik VI.* (Ljubljana: LUD Literatura, 2015) in

Borislava Pekića: *Sentimentalna povest Britanskog carstva* (Beograd: Laguna, 1992);

citira in parafrazira pa tudi članka

Madonne M. Miner: »Neither Mother, Wife, nor England's Queen': The Roles of Women in Richard III.« (v: *Critical Essays on Shakespeare's Richard III.*, ur. Hugh Macrae Richmond, New York: G. K. Hall & Co., 1999, str. 241–254) in

Phillipe Woodcock: »Queenly Poverty: the justified impoverishment of Elizabeth Woodville and Katherine of Aragon« (Mémoire et Territoires/LISAA, 2016),

doktorsko disertacijo Doris Märtin: »Shakespeare's 'Fiend-like Queens': Charakterisierung, Kontext und dramatische Funktion der destruktiven Frauenfiguren in Henry VI, Richard III, King Lear und Macbeth« (Carl Winter Universitätsverlag, 1992.),

članek Virginije Woolf: »Men and Women« iz leta 1920, v:

Books and Portraits, London: Hogarth Press 1977),

intervju z Orsonom Wellesom Juliana Cobosa in Miguela Rubia: »Welles and Falstaff«, v: *Chimes at Midnight* (ur. B. L. Lyons, New Brunswick and London: Rutgers University Press, 1988, str. 259–266);

poglavje C. L. Barberja: »Rule and Misrule in Henry IV.«, v: *Shakespeare's Festive Comedy* (Princeton: Princeton University Press, 1959, str. 192–221)

ter krajše citate in parafraze iz drugih besedil, natančneje navedenih v članku Tiborja Hrsa Pandurja: »K zgodovini neke adaptacije«.

V predstavi je uporabljena glasba:

Avtorska priredba pesmi iz III. dejanja Purcellove opere *King Arthur* (Prelude While Cold Genius Rises »What Power Art Thou«)

Albignioni: *Koncert za oboo v D-molu*

Pergolesi: *Stabat Mater*

Vivaldi: *Nisi Dominus RV 608 in Koncert v G-duru*

Strauss: *Ouverture (Also sprach Zarathustra, op. 30)*

Händel: *Coronation Anthem no. 1 (Zadok the Priest)*, Westminster Abbey Choir

Penderecki: *Threnody for the Victims of Hiroshima* (National Polish Radio Symphony Orchestra)

Laibach: *Anglia in Vaticanae (Volk)*

300.000 V.K.: *Human Redemption, Divine Order (Also sprach Johann Paul II.)*, Policijski hit

Stromae: *Fils de joie (Multitude)*

Rule Britannia

I Vow to Thee my Country

Lera Lynn: *My Least Favourite Life*

Sinéad O'Connor: *Red Football*

Simon & Garfunkel: *Sound of Silence*

Idles: *I'm Scum, Never fight a man with a perm (Joy as an Act of Resistance)*

Jimmy Durante: *Smile*

K zgodovini neke adaptacije

I.
***Kaj bi bilo lahko bolj raznoliko, pomembno in zanimivo
od propada velikih vladajočih razredov?***
Bertolt Brecht¹

Ker je besedilo priredbe, ki samo sebe pravzaprav že teoretsko reflektira, objavljeno v digitalni verziji tega gledališkega lista, bom tukaj le na kratko orisal osnovne koordinate, vire in vplive, ki so bili ključni za njen nastanek.

Pet kraljev: K psihopatologiji neke monarhije temelji na dveh tetralogijah ali oktalogiji kraljevskih kronik Williama Shakespeara (*Rihardu II.*, obeh delih *Henrik IV.*, *Henriku V.*, treh delih *Henrika VI.* in na *Rihardu III.*). Njegove kronike vključujejo še *Kralja Johna* in *Henrika VIII.*, vseh deset dram pa tvori epski cikel petih generacij, ki ob preizpraševanju legitimnosti oblasti in tedanje politične teologije pokriva eno od najbrutalnejših obdobj angleške zgodovine. Od začetka vladanja kralja Johna do smrti Henrika VIII. preteče skoraj 350 let (1199–1547), medtem ko Rihard II. zasede prestol po svojem očetu Edvardu III. leta 1377, torej v obdobju velike srednjeveške ekonomske krize (približno 1290–1440). Kralje, ki mu sledijo, so odločilno zaznamovale tudi verske vojne, ki jih Shakespeare sploh ne omenja, in stoletna vojna s Francijo (1327–1477), s katero so Angleži periodično pustošili Evropo. Po izgubi angleških ozemelj na kontinentu pa nasilje navsezadnje doseže vrhunec v angleški državljanski vojni, t. i. »vojni rož« (1455–1485), ki se konča s porazom Riharda III. in z vzpostavitvijo dinastije Tudorjev ter posledično elizabetinske dobe.

¹B. Brecht: *Über Klassiker* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1971, str. 41).

²Peter Hall je leta 1984 s ciklom oktagologije *The Wars of the Roses* odprl Royal Shakespeare Company (RSC), Adrian Noble pa je leta 1988 v okviru RSC uprizoril drugo tetralogijo *The Plantagenets*. Michael Bogdanov je leta 1987 pri English Shakespeare Company režiral še eno znamenito priredbo sedmih dram, *The Wars of the Roses*. Nedavno pa je bila zelo odmevna priredba Shakespearejeve oktagologije Toma Wrighta in Benedicta Andrews *War of the Roses* (Sidney Theatre Company, 2009), ki so jo v vseh ločenih delih in osmih urah uprizorili v Avstraliji, med drugim s Cate Blanchett v vlogi Riharda II. Več o tej priredbi in zgodovini podobnih poskusov gl. Huw Griffiths: »The History Cycle after Brecht: Sovereignty, Pathos and Violence in *The War of the Roses* (2009)« (Shakespeare, 91, 2013, str. 91–107) Dostopen na: <http://dx.doi.org/10.1080/17450918.2012.705883>

³Welles je svojega *Julija Cezarja* (1937) recimo postavil v kontekst in kot eksplicitno kritiko Mussolinijevega fašizma, kar je služilo kot model za scenarij *Riharda III.* (1995) McKellena in Loncraina, ki sta Rihardovo diktaturo umestila v čas druge svetovne vojne. Dogalanje Wellesovega t. i. »Vudu Macbetha« (1936) pa se odvíja na Haitiju s povsem afriško-ameriško zasedbo, uprizoritev pa velja kot mejnik inovativnosti pri uprizoritvi Shakespearejevih del.

⁴Wellesove adaptacije so objavljene in komentirane v knjigi, ki jo je uredil Richard France: *Orson Welles on Shakespeare: The W.P.A. and Mercury Theatre Playscripts* (New York: Greenwood Press, 1990). Prvi poskus priredbe Shakespeara pa je Welles izvedel pri šestnajstih letih, ko je priredil zadnji del *Henrika VI.* in *Riharda III.*, v predstavi, ki jo je naslovil *The Winter of Our Discontent* ter v njej igral tudi naslovno vlogo.

⁵Scenarij je skupaj s komentarji, intervjuji in recenzijami uredila Bridget Gellert Lyons v knjigi *Chimes at Midnight* (New Brunswick in London: Rutgers University Press, 1986).

Omenjena srednjeveška materialna in duhovna kriza se v naši uprizoritvi zrcali v psihopatologiji petih kraljev, zgoščenih v samostojno predstavo, razdeljeno na pet dejanj: »Rihard II. ali blodnje o veličini«; »Henrik IV. ali paranoja (ohranitve oblasti)«; »Henrik V. ali nacionalizem«, ki je zasnovan kot priročnik za uspešno imperialno vojno; »Henrik VI. ali katatonija« in »Rihard III. ali genocid«, podnaslov, ki bi se lahko glasil tudi »ali mizoginija«, saj njegov svetovni nazor jasno artikulira sovraštvo do vsega, kar ta zloglasni diktator povezuje z ženskami in t. i. »ženskimi vrlinami«, kot so prijaznost, skrb, sočutje, stanovitnost, ljubezen.

Shakespeare je t. i. prvo tetralogijo napisal najprej (takoj po prvi drami *The Taming of the Shrew* ali *Ukročeni trmoglavki*) in velja za njegovo mladostno delo: prve tri dele *Henrika VI.* je napisal med 1589 in 1592), *Riharda III.* pa verjetno med 1592 in 1594. Drugo tetralogijo, ki prikazuje dogajanje pred »prvo tetralogijo«, je napisal kasneje: *Riharda II.* med 1595 in 1596, oba dela *Henrika IV.* med 1596 in 1598, *Henrika V.* pa leta 1599.

Čeprav te drame prvotno niso bile namenjene, da se jih uprizarja kot cikle ali samostojne predstave, se je tega podviga v zadnjih sedemdesetih letih lotilo veliko gledaliških ustvarjalcev.² Idejo za tak pristop in strnitev je dal Orson Welles (1915–1985), ki velja za pionirja Shakespeareovih adaptacij, njegove taktike aktualizacij so posnemali skoraj vsi sodobni poskusi ekranizacij ali odrskih priredb dvajsetega stoletja.³ Priredba in uprizoritev prvega dela petih kraljev, ki ga je naslovil *Five Kings* (1939), je vključevala fragmente *Riharda II.*, oba dela *Henrika IV.* in *Henrika V.*, drugega dela pa ni uresničil.⁴ Priredbo je kasneje preoblikoval v scenarij za film *Chimes at Midnight* (1965), ki pokriva zgolj oba dela *Henrika IV.* (čeprav citira tudi iz *Henrika V.*, *Riharda II.* in *Veselih Windsorčank*), znan pa je predvsem po interpretaciji *Falstaffa*, pri kateri je poudaril njegov tragični aspekt, ta pa je vplival tudi na naše razumevanje tega neuradnega šestega »narobe-kralja«.⁵

Wellesov koncept je navdihnil tudi priredbo kanadskega dramatika in režiserja Oliviera Kemeida

Five Kings: Zgodovina našega propada (2015), ki je skušal uresničiti Wellesovo vizijo uprizoritve Shakespearjeve oktalogije v eni sami predstavi, kar jim je v petih urah tudi uspelo.⁶ Čeprav smo sprva načrtovali, da bomo pri naši uprizoritvi natančno sledili Kemeidovi priredbi (v odličnem prevodu Primoža Viteza), se je kmalu izkazalo, da strategije aktualizacij, ki se jih poslužuje, za nas ne bodo delovale. Kemeid je Shakespearove kralje skušal posodobiti in poenostaviti tudi vsebinsko in tekstovno (ne zgolj kontekstualno v smislu scenografije, kostumov, rekolažiranja in kondenzacije Shakespearovih materialov, kot je to počel Welles), ter jih preslikati v severnoameriški kontekst 20. stoletja. Stoletno vojno med Anglijo in Francijo je rekonceptualiziral v vojno z neimenovanim plemenom na Bližnjem vzhodu, s čimer je skušal vzpostaviti vzporednice s sodobno imperialno politiko ZDA. Tako Kemeidov *Rihard II.* pokriva Kennedyjeva šestdeseta leta dvajsetega stoletja, *Henrik IV.* sedemdeseta, *Henrik V.* devetdeseta in iraško vojno, *Henrik VI.* pa afganistansko v dvatisočih, pri čemer njegov *Rihard III.* preskoči na leto 2015 in z njim kritizira kanadskega medijskega magnata Pierra Karla Péladeauja, tedanjega vodjo quebeške nacionalistične stranke Parti Québécois.⁷ Problem takšne skorajda prisiljene aktualizacije je v tem, da z njo izgubimo ključen zgodovinski in politični kontekst, ki ima danes potujitveni učinek že sam po sebi, in to prav zaradi ključnih razlik med tedanjo politično teologijo krščanske monarhije napram sodobnim političnim praksam.

Nekatere Kemeidove replike, motive, strukturne rešitve in zgostitve sem ohranil v *Rihardu II.* in *Henriku IV.* (tudi idejo, da Rihardovega strica Johna Gaunta uprizoritveno zamenja teta Jeanne Lancaster), a vsebinsko, tekstovno in zgodovinsko sem se povsem vrnil k Shakespearovemu ciklu, ga na novo priredil in posodobil po drugačnih načelih ter drugače poantiral. Vse Shakespearove materiale sem tudi na novo prevedel, z izjemo posameznih citatov, parafraz in rešitev iz obstoječih slovenskih prevodov Shakespearovih kronik Mateja Bora, ko se mi je zdelo nujno poudariti ali ironizirati arhaičnost določene replike. *Henrik V.*, *Henrik VI.* ter *Rihard III.* pa so zasnovani povsem na novo, tudi s pomočjo izstopov in komentarjev sodobnih politoloških, feminističnih in literarnozgodovinskih teorij. V *Rihardu II.*, v *Henriku IV.* in *V.* (in tudi pri samokarakterizaciji *Riharda III.*) povzemam analize nemškega politologa Ekkeharta Krippendorffa, ki jih je zbral v knjigi *Politik in Shakespeares Dramen* (*Politika v Shakespearjevih dramah*, 1992), samokarakterizacije in monologi Jeanne Lancaster, Henrika VI.

⁶Priredba je objavljena v knjigi Olivier Kemeid: *Five Kings. L'histoire de notre chute* (Lemeac, 2015).
⁷Več o specifičnih Kemeidove priredbe gl. Drouin in Ritchie: »Five Kings: Adapting Welles. Adapting Shakespeare in Quebec (Borrowers and Lenders: The Journal of Shakespeare and Appropriation, zv. 11, št. 1 (2017)). Dostopno na: <https://borrowers-ojs-azs.utd.edu/borrowers/article/view/256>

⁸Gl. predvsem uvod, zaključek in tretje poglavje, ki analizira Henrika VI. in Riharda III., v: Marilyn French: *Shakespeare's Division of Experience* (London: Abacus, 1983).

⁹Dodatne informacije o usodi Elizabete sem črpal iz članka Philippe Woodcock »Queenly Poverty: the justified impoverishment of Elizabeth Woodville and Katherine of Aragon« (Kraljevska revščina: upravičeno obubožanje Elizabete Woodville in Katarine Aragonske). *Mémoires et Territoires/LISAA*, 2016). statistika razmerja replik med moškimi in ženskimi liki v Shakespearejevem opusu je povzeta iz disertacije Sarah E. Pagliaccio *In Defense of Shakespeare's Queen Margaret of Anjou* (V zagovor: Shakespearejeve kraljice Margarete Anžujske, Harvard University, 2016) in doktorata Blance-Marie Rudhart *Töchter der Ananke: Die Frauengestalten in Shakespeares Königsdramen* (Hčere Ananke: ženski liki v Shakespeareovih kraljevskih kronikah, Verlag Peter Lang GmbH, 1982). Za kontekst položaja žensk v srednjem veku in renesansi lahko napotim na knjigo Angèle J. C. Ingram *In the Posture of a Whore: Changing Attitudes to »Bad« Women in Elizabethan and Jacobean Drama* (V drži kurbe: Spreminjanje odnosa do »slabih« žensk v elizabetinski in jakobinski drami, Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg, 1984). Relevantni na tem področju pa sta tudi knjigi Coppelia Kahn: *Man's Estate, Masculine Identity in Shakespeare* (Posest človeka, moška identiteta v Shakespeareu, 1981) in Juliet Dusinberre *Shakespeare and the Nature of Women* (Shakespeare in narava žensk, 1975).

in vojvode Yorka so citati in parafraze iz knjige Gašperja Jakovca *Kar Bog zahteva, to naj kralj ukrene: ideologija absolutizma v Shakespeareovi trilogiji Henrik VI.* (2015). Rihard III. in ženski liki, ki se pojavljajo že v *Henriku VI.*, pa je navdahnila predvsem knjiga Marilyn French *Shakespeare's Division of Experience* (*Shakespearejeva delitev izkustva*, 1981), ki velja za prvo celovito feministično analizo Shakespeareovega opusa in jo odkrito citiram in svobodno parafraziram.⁸ Ob tem pa so za karakterizacijo Margarete (žene Henrika VI.) ključni tudi povzetki iz doktorske disertacije Doris Märtin *Shakespeare's »Fiend-like Queens«: Charakterisierung, Kontext und dramatische Funktion der destruktiven Frauenfiguren in Henry VI, Richard III, King Lear und Macbeth* (*Shakespearejeve »vražje kraljice«: karakterizacija, kontekst in dramska funkcija destruktivnih ženskih likov v Henriku VI., Rihardu III., Kralju Learu in Macbethu*, 1992), za karakterizacijo ženskih likov v *Rihardu III.* in njegovo vseobsegajočo mizoginijo pa članek Madonne M. Miner »Neither Mother, Wife, nor England's Queen: The Roles of Women in *Richard III.*« (»Niti mati, niti žena, niti kraljica Anglije: Vloga žensk v Rihardu III.«, 1999).⁹

Dodatni zgodovinski komentarji so povzeti po uvidih iz osmega poglavja (»Ratovi ruža, a za narod trnje« / »Vojne rož, za ljudstvo pa trnji«) predavanj o zgodovini Anglije Borislava Pekića *Sentimentalna povest Britanskega carstva* (*Sentimentalna zgodovina Britanskega kraljestva*, 1992), hkrati pa citiram tudi posamezne replike in verze iz drugih Shakespeareovih dram, sonetov ter drugih del. Rihard II. citira repliko iz *Kralja Leara* o tem, kako prijokamo na ta svet samih bedakov, in uvide *Timona Atenskega* o naravi denarja. Henrik IV. citira *Hamleta*, ko obtoži Falstaffa, da je ničvredna žival, ki le spi in je. Falstaff v prologu k *Henriku IV.* citira Odisejev »govor o stopnjah« iz *Troila in Kreside* in napačno parafrazira *Hamleta*, ko Harryja obtoži, da laže (»*That thou may lie and lie and be a villain*«), zaključi pa s parafrazo Fernanda Pessoa (»Eni mislijo, da vladajo svetu, eni pa smo svet«). Pred tem pa Falstaff in Harry citirata iz *Alice v čudežni deželi* Lewisa Carrolla, o pravici prašičev, da letajo po zraku. Rihard III. citira *Kralja Johna* (III: 3: »Naj hrani / požrešno vojno masten vamp miru!«, v prev. Janka Modra), prizor norosti Lady Anne pa je zasnovan na podlagi blodnje in zadnjega prizora *Lady Macbeth* (pri čemer upošteva nekatere prevajalske rešitve Otona Župančiča), Lady Anne pa med kronanjem Riharda III. citira tudi Tarasa Kermaunarja (»Zgodovina človeštva je zgodovina samoprevar«).

Lola v prologu citira na novo prirejen prevod Shakespeareovega 94. soneta, v Falstaffovem »stand-upu« pa intervju z Orsonom Wellesom in uvide C. L. Barberja¹⁰ ter Fernanda Pessoa (»Velik si, kolikor vidiš, ne kolikor meriš«). Na Falstaffovem pogrebu (v *Henriku V.*) Lola citira priredbo Shakespeareovega 124. soneta, repliko iz govora Miklavža Komelja na pogrebu Tomaža Šalamuna ter Šalamunove verze iz pesmi Epitaf (»Samo Bog je. Duhovi so prikazen. / Slepe sence strojev, ki zakrivajo Poljub.«).¹¹ Tudi sintagma »Socializem à la Ludvik XIV.« je Šalamunova, in sicer iz pesmi Duma 1964. Lolini uvidi o vplivu oblasti na delovanje človeških možganov so povzete iz knjige Douglasa Rushkoffa *Survival of the Richest, Escape Fantasies of the Tech Billionaires (Preživetje najbogatejših, fantazije o pobegu tehnoloških milijarderjev, 2022)*. V prologu parafrazira tudi poved Davida Graeberja iz knjige *Utopija pravil*,¹² v zadnjem monologu pa članek Virginije Woolf iz leta 1920 »Men and Women« (»Moški in ženske«).¹³ Subverzijo angleške himne, ki jo poje John Cade v *Henriku VI.*, je spesnil Brane Završan. Henrik IV. si v svojem monologu prilasti dva citata J. P. Morgana, Henrik V. Katarini citira Clausewitzeve maksime, vojakom pa govor J. F. Kennedyja, kako si vsi delimo ta planet in dihamo isti zrak, Rihard II. na začetku parafrazira Janeza Janšo,¹⁴ Margareta pa pokojnega princa Filipa, ko izjavi, da se želi reinkarnirati kot smrtonosni virus in prispevati k rešitvi problema naše prenaseljenosti.¹⁵

II. *Harryja ni več, samo še kralj.* *(Pet kraljev, drugo dejanje)*

Ko Shakespeareove kronike, ki jih je A. W. Schlegel prepoznal kot specifične politične priročnike in »za vse čase veljavne primere političnega svetovnega razvoja«,¹⁶ postavimo kot serijo cikličnega prenosa oblasti, se sinusoida »velikega fevdalnega mehanizma zgodovine«

¹⁰Gl. Julian Cobos in Miguel Rubio: »Welles and Faistaff«, v: *Chimes at Midnight* (ur. B. L. Lyons, New Brunswick and London: Rutgers University Press, 1988, str. 259–266) in C. L. Barber: »Rule and Misrule in Henry IV.«, v: *Shakespeare's Festive Comedy* (Princeton: Princeton University Press, 1959, str. 192–221)

¹¹Gl. *IDBA II* (Ljubljana: Pariterarno društvo I.D.I.O.T., 2014, str. 9). Dostopno na: <https://idiot.si/data/pdf-revije/idiot-14.pdf>

¹²»[K]rajji, politiki in slavne osebnosti ali izvršni direktorji paradirajo naokrog, ne da bi se menili za to, kaj se dogaja okoli njih, medtem ko se njihove žene, služabniki, osebje in pomočniki ves čas posvečajo domisljiskemu delu, s katerim vzdržujejo njihove fantazije. [...] Po tradicionalnem pojmovanju politične ekonomije [...] je delo v modernih družbah razdeljeno na dve področji: mezdno delo, katerega paradigma so vedno tovarne, in domače delo – gospodinjiska opravila, skrb za otroke –, ki je v glavnem dodeljeno ženskam. Pri prvem gre predvsem za ustvarjanje in vzdrževanje fizičnih predmetov, pri drugem pa za ustvarjanje in vzdrževanje ljudi in družbenih odnosov. [...] [O]d tistih na dnu se pričakuje, da bodo opravila večino domisljiskega dela – zlasti glavnino tega, kar sem imenoval 'interpretativno delo', ki skrbi za to, da gre življenje naprej.« V opombi k temu pa doda: »Po mojem mnenju bi bilo najbolje, če bi ga priznali kot primarno obliko dela. Če se lahko potegnemo kakšno jasno ločnico, bi morali imeti za temeljno opravilo skrb, energijo in delo, posvečeno človeškim bitjem. To, do česar nam je največ – naše ljubezni, strasti, rivalstva, obsesije – so vedno drugi ljudje, in v večini družb, ki niso kapitalistične, je sanoumevno, da ima izdelovanje materialnih dobrin podrejen položaj v širšem procesu oblikovanja ljudi.« D. Graeber: *Utopija pravil* (prev. Seta Knop, Ljubljana: Beletrina, 2017, str. 99–100).

¹³Gl. V. Woolf: *Books and Portraits* (London: Hogarth Press, 1977).

¹⁴Gl. Spomenka Hribar: *Svet kot zarota, analiza političnega sloga Janeza Janše* (2. dopolnjena izdaja, Mengeš: Ciceron, 2011, str. 77).

¹⁵Citat je iz leta 1988, objavljen v časopisu *The Guardian* (2021), dostopen na: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2009/jun/21/quotes-by-prince-philip>

¹⁶A. G. Schlegel: *Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur* (12. predavanje, 1808), v. A. W. in G. Schlegel (ur. Oskar F. Walzel, Stuttgart: Deutsche National-Literatur (Kürschner), knjiga 143, str. 221).

¹⁷Gl. Jan Kott: »Kraljki«, v: *Shakespeare naš sodobnik / Eseji o Shakespeareu* (Ljubljana: Državna založba Slovenija, 1964, str. 5–49).

¹⁸E. Krippendorff: *Politik in Shakespeares Dramen* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1992, str. 60).

¹⁹Prim. izvirnik: »They that have power to hurt and will do none, / That do not do the thing they most do show, / Who, moving others, are themselves as stone, / Unmoved, cold, and to temptation slow, / They rightly do inherit heaven's graces / And husband nature's riches from expense, / They are the lords and owners of their faces, / Others but stewards of their excellence. / The summer's flower is to the summer sweet / Though to itself it only live and die, / But if that flower with base infection meet, / The basest weed outbraves his dignity: / For sweetest things turn sourest by their deeds; / Lilies that feaster smell far worse than weeds.« Nato pa še prevod Janeza Menarča, ki omogoča diametralno nasprotno branje: »Kdor moč ima, pa ne zadaja ran, / Kdor tega, s čimer žuga, ne stori, / Kdor druge vnema, sam pa zadrtan / Kot kamen hladno gleda na strasti, ta varčno bdi nad biseri narave / In prav upravlja s svetim božjim darom, / Ta je gospod podobne svoje prave – / Vsak drug je le mešetar s svojim čarom. / Poletni cvet prijeten je poletju, čeprav na samem raste in umre, a če se znajde v gnilem, kužnem smetlju, / Prav vsak plevel njegov sijaj zastre, / vse lepo z grdim v grdo se pretvarja / in gnila lilija najbolj zaudarja.« (W. Shakespeare: *Soneti*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1969)

²⁰Ibid. Krippendorff, str. 59. Gl. Giorgio Melchiori *Luomo e il potere. Indagine sulle strutture profonde dei »Sonetti« di Shakespeare* (Torino: Einaudi, 1973, drugo poglavje).

(Kott) izkaže kompleksnejša, kot se zdi na prvi pogled.¹⁷ Razkrije, do kakšne mere se sodobne politične prakse zrcalijo že v zatohlih dvorih krvolitja Henrikov in Rihardov, vključno s psihološkimi profili oblastnikov, ki tudi zaradi tedanje praktično absolutne oblasti neizbežno (oz. strukturno) žrtvujejo svojo človečnost. Dramaturški lok kraljev poteka po dveh oseh: tisti, ki izgublajo oblast, se pričenjajo zavedati svoje človečnosti, tisti pa, ki oblast pridobivajo, se spreminjajo zgolj v njeno brezčutno funkcijo. Zato protagonisti tega mehanizma, ki pravzaprav ne delujejo, ampak dejanja le delegirajo drugim, v razbitem ogledalu zaman iščejo lastni obraz. Dialektiko tega procesa dehumanizacije Krippendorff prepozna v Shakespeareovem 94. sonetu, ki ga interpretira kot eksplicitno kritiko oblasti, čeprav ga pogosto berejo kot nasvet in »model uspešnega vladanja«.¹⁸ Na podlagi njegove analize je nastal tudi prirejeni prevod, ki ga v besedilu uprizoritve zgolj delno citiram:

*Kdor ima moč, da rani, a sam tega ne stori,
kdor premika druge, sam pa je kot kamen
mrzel, neomajen –
po pravu milost božjo deduje
in upravlja z biseri narave;
on je lastnik in svojega obraza gospodar,
drugi le služabniki njegovi aroganci.
Poletni cvet sladek je poletju,
čeprav raste in cveti le zase.
Če pa se z nizkotnostjo okuži,
vsak plevel dostojanstvo mu prerase.
Najboljše najbolj zagrenijo njihova dejanja;
lilija, ki zgniye, najbolj zaudarja.¹⁹*

Krippendorff pod vplivom Melchiorija ugotavlja, da so po Shakespeareu oblastniki »zgolj navidez pravični in politično krepostni, ko se moči, ki jo imajo, dejansko ne poslužujejo, saj pravzaprav delegirajo (zla) dejanja drugim«, »služabnikom njihovega veličanstva« (*excellence*), ki so jih prisiljeni izpolnjevati.²⁰ *Excellence* prevajam z »aroganco«, saj sonet vzporeja fasade obrazov s sijajom lažnega videza (*»of their faces /*

HENRIK V
ALI NACIONALIZEM

of their excellence»), in s tem nakazuje na pomen »moralne praznine«. Če sonet pozorno beremo, sledimo razvoju iz »potencialnega delovanja (izvajanja moči) preko odrekanja delovanja [...], do delegiranega dejanja [...], kar implicira izgubo človečnosti [...]; s tem pa oblastniki izgubijo prav to, kar človeka ločuje od nežive snovi.«²¹ Kralji, tako kot eksplicitno Rihard II., kralje le igrajo, njihove besede pa imajo realne in smrtonosne učinke.

[[I]z širšega konteksta [Shakespearovega opusa] lahko razberemo, »da oblastniki niso gospodarji in kralji duhovne aristokracije, ampak zgolj njihova zunanja fasada«. Nimajo nobene ustvarjalne, dejavne funkcije: zgolj navidez prevzemajo skrbništvo in obdelovanje »biserov narave«. [...] Excellence zato pomeni moč, aroganco, hierarhično prednost [...]. V najboljšem primeru, ko delujejo pasivno, je njihov obstoj nepotreben, družbeno nekoristen; v hujšem primeru, ko dejanja delegirajo, so družbeno škodljivi; v najhujšem primeru pa povzročajo nesrečo.²²

²¹Ibid. 60–61.
²²Ibid. 61.

»Prej vihra vojne – zdaj zabave«: Shakespeare, zgodovina in oblast

Kaj je oblast? Od kod prihaja? Kdo (naj) jo vihti? Oblast je lahko surova moč, nasilje, telesa na bojnem polju, represivni organi, denar, kultura, diskurzi, geste, podobe. Lahko se zdi totalna, absolutna, osrediščena in zgoščena v institucijah, v elitah, v kraljih in diktatorjih, ali pa bolj foucaultevska, delna, razpršena po družbenem polju, del nezavednega vsakdana, skozi katerega vselej reproducira strukture gospodstva, opredeljuje naše navade, vedenja in miselne vzorce. Oblast je torej lahko ideologija, ki pogojuje naše razmerje do sveta. Takšni oblasti se ne da izogniti; pograbi nas in vzpostavlja kot subjekte in družbena bitja. In nenazadnje, in kar je najbolj očitno, oblast je politična oblast, ki dandanašnji izhaja iz ljudstva kot proizvod družbene pogodbe in človekove samouprave.

Kako je Shakespeare mislil oblast in družbeno hierarhijo? Precej drugače kot mi. Romantiki in britanski imperializem so ustoličili Shakespeara kot univerzalnega genija, očeta moderne zavesti in subjektivnosti. Ta Shakespeare ne sodi v preteklost. Razdalja med njim in nami je zanemarljiva. Vse se začne s Coleridgeevim odkritjem Shakespearove psihološke metode v začetku devetnajstega stoletja. Shakespeare nenadoma ni več staromodni pisec, ki brezobzirno krši dramaturgijo antičnih zgledov, ampak genialni inovator, čigar delo uteleša bistvo kompleksne človeškosti. Shakespeare postane nadzgodovinski, za vse čase, vrhunec svetovne književnosti. Vse te lastnosti je nekoč posebljal Hamlet; toda ne za Shakespeara in njegove sodobnike. Shakespearovega občinstva ni zabavala Hamletova minuciozna zavest, ampak njegove norčije in blazno tekanje po odru. Margreta de Grazia je že pred časom pokazala, kako in kdaj je Hamlet postal paradigma modernega človeka.¹

¹Margreta de Grazia, "When did Hamlet become modern?", *Textual Practice*, 17/3 (2003), pp. 485–503.

Toda to, da »naš Shakespeare« morda ni zares zgodovinski Shakespeare, še ne pomeni, da Shakespeare ni za nobeno rabo. Nasprotno. Ukvarjanje s pisci odmaknjenih zgodovinskih obdobj nam pomaga razumeti, da je preteklost, če parafraziram L. P. Harleyja, tuja dežela, kjer stvari počnejo drugače. Toda pazljivo ukvarjanje s kulturnimi prelomi v zgodovini nam prav tako pomaga bolje razumeti kontinuitete in ostanke starih družbenih, političnih in kulturnih vzorcev, ki še vedno vztrajajo in določajo današnji čas. Spoštljiva sopostavitev glasov preteklosti in sedanjosti rojeva nove uvide in pogloblja našo samorefleksijo.

Kako je torej Shakespeare razumel oblast? Vprašanje je kompleksno, odgovor pa nujno zgolj delen. A kar lahko rečemo, nam bo, upam, pomagalo bolje razumeti, kako Shakespearove igre in po njih Pandurjevih *Pet kraljev* ne razgrinjajo zgolj psihopatologije *neke* monarhije, ampak zablode in paradokse vseh oblastnikov in političnih struktur.

V Shakespearovem času so evropske krščanske monarhije svojo legitimacijo črpale iz Boga oziroma božje milosti, ki je določala sleherni politični diskurz in razumevanje družbene pravičnosti. V svojem bistvu torej zgodnjenovoveška oblast ni človeški proizvod, ampak božji dar, družbeni red pa je potemtakem vpet v božjega, ki prežema celotno stvarstvo in ki tako postane temelj in smoter sleherne človeške skupnosti. Božja naddoločitev človeškega seveda ne pomeni, da človek ne more misliti politike v praktičnem smislu ali svobodno upravljati z vzpostavljenim redom. Vse to Shakespeare in njegovi sodobniki ves čas počnejo. A ključno je dojeti, da se njihova dejavnost vselej odvija v teološkem horizontu, ki politiko nenehoma osmišlja in presoja.²

Kaj ta politično-teološki uvid pomeni za naše branje Shakespearovih zgodovinskih iger in za njihove sodobne predelave, ki v Shakespearu prepoznavajo univerzalne probleme? Na videz lahko teologijo hitro odmislimo. V Shakespearovih angleških historijah se pred našimi očmi zvrsti množica vladarjev in voditeljev. Strogo vzeto ima le eden izmed njih dedno in sveto pravico vladati: Rihard II. Zato ne preseneča, da je prav Rihard tisti, čigar samopodoba je najbolj zaznamovana z retoriko svete oblasti, ki jo Bog podeljuje maziljenim kraljem. V tragediji se Rihardove zablode o lastni veličini, ki seveda niso omejene zgolj na jezik, ampak se skozi celotno igro, vključno s prizorom njegove odstavitve, manifestirajo v njegovih dejanjih in seriji hiperboličnih gest,

²O tem izčrpeje razpravljam v svoji monografiji *Kar Bog zahteva, to naj kralj ukrene: ideologija absolutizma v Shakespearovi trilogiji Henrik VI.* (Ljubljana: LUD Literature, 2016).

³Andrew Hadfield, *Shakespeare and Renaissance Politics* (London: Arden Shakespeare, 2004).

ironično soočijo s politično realnostjo. Rihardov napuh, izumetničenost in zgovornost trčijo ob preračunljivega, suhoparnega in molčečega Henrika Lancastra. Toda hkrati ne preseneča, da Rihardovo sveto kraljevo dostojanstvo in škandalozni konec njegove vladavine, stojita na začetku globoke in dolgotrajne družbene krize. Slutimo, da kriza izhaja prav iz preloma s svetim. Igre, ki zgodovinsko sledijo *Rihardu II.* in ki jih je Shakespeare (ne vedno v kronološkem zaporedju) ustvaril v devetdesetih letih šestnajstega stoletja, nas šokirajo s svojim nasiljem in cinizmom. Spremljamo nacionalno zgodovino, ki se ne sramuje svojih pošasti, in sicer v času, ko se je angleška družba vse bolj intenzivno ukvarjala s problemom nasledstva. Ostarela Elizabeta I. je bila neporočena in brez otrok.

Še bolj presenetljivo pa je nekaj drugega. Bolj ko se družbeni kaos pogloblja, bolj je očitno, da kralje, ko stojijo na odru, bolj kot njihove regalije – ki so zgolj *idol ceremony* (Henrik V., 4.1.237) – in politično-teološki diskurzi, določajo njihova dejanja. O tem je izčrpano pisal Andrew Hadfield.³ Kralji se v praksi bolj kot na Boga in dedne pravice naslanjajo na lastne ambicije, iznajdljivost in surovo moč. In kadar takšna samoiniciativa proizvede razmeroma ugodne učinke, kot v primeru Henrika V., ki ga kljub krvoločnosti in uzurpaciji njegovega očeta lahko označimo za uspešnega in popularnega vladarja – ali vsaj za »privlačno pošast«, kot ga je paradoksalno imenoval William Hazlitt –, se zdi posebej očitno, da dedno, od Boga požegnano nasledstvo ne proizvaja nujno najboljših voditeljev. Še več, uspeh vladarjev ni odvisen zgolj od njihovih osebnih vrlin in vodstvenih sposobnosti, ampak tudi od širše ljudske podpore. Brez nje se ne vlada dolgo. S častihlepjem, krutostjo in dvornimi spletkami si Rihard III. uspe priboriti krono, ne pa naklonjenosti meščanov, ki se jih njegov privrženec Buckingham ob koncu tretjega dejanja na vse kriplje in docela neuspešno trudi prepričati o Rihardovi kreposti.

Shakespearove historije lahko beremo kot soočenje različnih voditeljev, oblastnih praks in osebnih odlik, ki naj bi nam pomagalo spoznati, katere osebne lastnosti vladarjev so najbolj zaželeni in kako naj bi kralji sploh vladali. Ironija je, da prav nihče od pretendentov ne predstavlja ideala, kar v četrtem dejanju Pandurjeve priredbe zgoščeno artikulira Margareta, ko citira Marilyn French: »Posvetna oblast in moralna odličnost pri Shakespearu skoraj nikoli nista združeni v enem in istem bitju.«

Kako ta opis sekularne politične prakse v Shakespearovi dramatikii sovпада z religioznimi predsodki njegovega

časa? Shakespeare očitno ne prikazuje idealiziranega sveta in idealne krščanske monarhije, kot jo opisujejo sočasne teorije monarhičnega absolutizma. Drugače ne more biti, saj Shakespeare ne dramtizira politične teorije, ampak zgodovino. To, da se v toku zgodovine božji red lahko sprevrže v kaos, pa za Shakespearove sodobnike ni predstavljalo dokaza zoper obstoj takšnega reda. Ravno nasprotno. Kaos predstavlja priložnost za razbiranje božjega načrta, za legitimacijo tistih praks in moralnih načel, ki brzdajo kaos, ki so Bogu všeč in ki po smrti posameznikov vodijo v njihovo odrešenje. Hkrati božja previdnost in božji red na zemlji ne predpostavljata človekove pasivnosti. Tako vladarji kot podložniki so poklicani k nenehnemu soustvarjanju krščanske družbe, ki temelji na dekalogu, pokori oblasti in krščanski ljubezni do bližnjega. Politika je v tem kontekstu zreducirana na etiko; družbene krize pa so pač posledice človekove svobode in grešnosti. Svet Shakespearovih zgodovinskih iger je torej padli svet, svet, kot ga doživljamo in ki kljub božji navzočnosti ni dezinficiran *eidōs*, ampak mesena in protislovna gnojna jama. V to jamo božja milost in sodba vdirata, kakor pač hočeta. Vanjo kapljata tudi po maziljenih kraljih, in sicer kljub moralni sprijenosti vladarjev. Kraljevo meso je pač meso. Zato tudi kralji, čeprav božji namestniki na zemlji, kradejo, se nažirajo, spletkarijo, zatirajo, nečistujejo, morijo ...

A gorje tiranom! Shakespearova vizija zgodovine je sorodna tradiciji, ki jo je v štirinajstem stoletju začel Giovanni Boccaccio z *De casibus virorum illustrium* (O nezdah slavnih mož) in ki jo je v Shakespearovem času nadaljevala zbirka angleških biografij *A Mirror for Magistrates* (Ogledalo za uradnike, prva izd. 1559). Slednja je eden od ključnih virov za Shakespearove zgodovinske igre. *De casibus* tradicija predstavlja zvrst eksemplaričnega zgodovinopisja, ki znotraj teleološkega razumevanja zgodovine niza tragične biografije slavnih mož z namenom poučiti bralce o nestanovitnosti zemeljske sreče, nesmiselnosti užitka in neizbežnosti božje sodbe. Biografije torej delujejo kot moralni zgledi, ki vsakogar, še posebej pa mogočnike in oblastnike, svarijo pred očitnim dejstvom, da se kolo Fortune lahko vsak čas zasuka in da jih lahko Bog z viška zemeljske sreče nenadoma pahne na dno.⁴

V Shakespearovih zgodovinskih igrah, še posebej v treh delih *Henrika VI.*, je takšnih strmoglavljenj mnogo. Torej so nasilje in tragični konci, ki jih generira boj za oblast, vedno znova prikazani znotraj horizonta božje previdnosti kot zgledi,

ki svariijo pred napuhom. V *Henriku IV.* in *V.* nizanje tragičnih biografij zamenjajo bolj intimna premišljevanja o ničevosti sveta, kron in ceremonij ter neizbežnosti smrti: »Nečimrnost čez nečimrnost, pravi Pridigar, vse je nečimrnost« (Prd, 12, 8). Prav v teh kontekstih, tradicijah *de casibus* in *vanitas*, gre na primer razumeti tudi zaključek monologa Riharda II., ko v ječi ugotavlja, da »naj bom karkoli, ne jaz ne kdorkoli drug / ne bo imel miru, dokler se ne sprijazni, / da je pravzaprav nič [Nor I, nor any man that but man is, / With nothing shall be pleased till he be eased / With being nothing]« (*Pet kraljev*, prvo dejanje; Rihard II., 5.5.39–41). Zdi se, da se je bivši kralj po padcu znašel na robu nihilizma. Toda Shakespearovo občinstvo najbrž ni razumelo Rihardovih besed tako radikalno. Takšni trenutki so pri Shakespearu precej pogosti (pomislite tudi na Leara in Macbetha) in nikakor ne zavračajo inherentne vrednosti in smisla življenja, ampak artikulirajo ničevost sveta in norost človeka, ki verjame, da lahko doseže srečo in odrešenje s pomočjo minljivih in varljivih zemeljskih sredstev.

Družbena kritičnost Pandurjevih *Pet kraljev* se seveda naslanja na to moralistično tradicijo, a v povsem drugačnih dramaturških in ideoloških okvirih. Modeli vladarjev ostajajo ogledalo nosilcem oblasti, a so zdaj pospremljeni z natančnimi analizami političnih mehanizmov, ki se jih pretendenti polaščajo. Nenehno kritiko patriarhalnih struktur in moških ekscesov proizvajajo predvsem ženske. Razširjene ženske vloge, ki niso več utišane ali zgolj *govorjene*, si suvereno prisvajajo moški govor in prevračajo Shakespearovo mizoginijo – na primer Lady Anne z besedami Riharda Gloucestra, ali Jean Lancaster, ki povsem zamenja Johna Gaunta. Cinizem oblastnikov in oblastni prijemi so razgaljeni do kosti. A če so osebne tragedije mogočnikov za Shakespearovo občinstvo vedno moralno svarilo, njihovi padci dokaz, da božji red deluje, pa so Pandurjevi kralji dokončno ujeti v golo izprijenost. Kralji stojijo na odru kot priče naše kronične nezmožnosti samoupravljanja in neuspeha naših političnih projektov. Vladajoči, ki se podrejajo zgolj lastni želji in volji do moči, se vedno znova ujamejo v slo in spiralo samodestruktivnosti. *Pet kraljev* demantira naša politična sredstva in razbije iluzijo o tem, da oblast lahko ohrani obraz človečnosti, da politika lahko spremeni svet na bolje.

Konec Shakespearovega *Riharda III.* ponuja suveren nastop novega kralja Henrika VII., ki uspe obnoviti družbeni red in v svojem telesu, ki simbolno ponazarja celotno angleško družbo, združiti sprti hiši York in Lancaster. To je začetek

dinastije Tudor, ki ji je pripadala kraljica Elizabeta I. Teleološka shema obeh tetralogij je, v skladu z vladajočo tudorsko propagando, vodila v to točko odrešitve. V zadnjem prizoru so Bog in nebesa ves čas na Henrikovem jeziku; drama se zaključí s pozivom Bogu, naj blagoslovi novo pridobljeni mir in izusti svoj »amen«. Z nastopom Tudorjev naj bi trpljenje, ki ga je povzročila državljanska vojna, zadobilo svoj smisel. Pandurjevih *Pet kraljev* pa, nasprotno, ne ponuja jasnega izhoda iz cikličnega nasilja. »Vojne je konec. Krvavi pes je mrtev,« razglasi Henrik VII., oznanjajoč Rihardovo smrt. A čeprav novepečeni kralj omeni svoje mesto v božjem načrtu, ima zadnjo besedo denar. Henrik je odrešenik-tehnokrat. Njegov govor nas vrne na začetek *Riharda III.*; predeluje zloveščo retoriko Riharda Gloucestra, ki sicer praznuje izgon nevihtnih oblakov, a hkrati obeta nove prevrate: »Prej vihra vojne – zdaj zabave. Prej marš sovražni – zdaj čisti računi, poezija števil in finančni registri.« Bo Henrik reševal javne finance z zategovanjem pasu in hkrati polnil lastne žepe? Ujeli smo se v nov cikel razgretih strasti in ne dvomimo, da bo zabavam kaj kmalu spet sledila vojna. Oblast še naprej razčlovečuje svet in v odsotnosti Boga ostane le brezup.

Prvič v SLG Celje

Livija Pandur

režiserka

Foto Aljoša Rebolj

Livija Pandur je v slovenskem in mednarodnem gledališkem prostoru ustvarila zavidljiv gledališki opus. Kot dramaturginja je soustvarila celotni opus Tomaža Pandurja, od zgodnjih začetkov s *Tespisovim vozom* in kultne *Šeherezade* v Slovenskem mladinskem gledališču, mariborskega obdobja, ko je bila del dramaturške ekipe v Drami SNG Maribor, do mednarodnega preboja s posebnim poudarkom na t. i. španskem obdobju. V zadnjih letih se intenzivno posveča režiji, na slovenske odre je postavila *Brezmadežno/Immaculato* (Drama SNG Maribor, 2016), ki sta jo načrtovala s Tomažem Pandurjem, na novo postavila balet *Simfonija otožnih pesmi* (SNG Opera in balet Ljubljana, 2017; premiera v Staatsballet Berlin, 2010), in *Penelopiado* (SNG Drama Ljubljana, 2022). V tujini je v sodelovanju s koreografom Ronaldom

Savkovičem režirala avtorski balet *Hazarški slovar: Lovci na sanje* v Srbskem narodnem gledališču v Beogradu (2018), predstavo *Alkestida* v gledališču Marina Držića v Dubrovniku (2019), *Ecos Henryja Naylorja* v Teatru Español v Madridu (2019), *Hamlet – Evidenca zločina neke monarhije* v gledališču Marina Držića v Dubrovniku (2021/22), opero *Pesem iz hrupa – Življenje in smrti Isabelle Eberhardt* v HNK Varaždin (2022) in *Kraljice* (T. H. Pandur in Livija Pandur po Rihardu III. in drugih dramah W. Shakespeara) v gledališču Marina Držića v Dubrovniku (2024). Za svoje delo je prejela dve Borštnikovi diplomi za dramaturgijo, nagrado na festivalu Bitef za dramaturgijo in nagrado Veliki bršljanov venec za življenjsko delo na področju dramaturgije, ki jo podeljuje Združenje dramskih umetnikov Slovenije.

Tibor Hrs Pandur

avtor priredbe, prevajalec
iz angleščine in dramaturg

Foto David Kranzelbinder

Tibor Hrs Pandur (1985, Maribor) je pesnik, prevajalec, dramaturg, dramatik in tesnolog. Od 2009 do 2018 je deloval kot glavni urednik revije in paraliterarne organizacije I.D.I.O.T. Prevaja iz nemščine, angleščine, hrvaščine in španščine. Leta 2008 je bil njegov dramski prvenec *Sen 59* uprizorjen v gledališču Glej, za katerega je 2013 na 43. Tednu slovenske drame prejel Nagrado za mladega dramatika. Leta 2010 je izšel njegov pesniški prvenec *Enerđimašina* (Center za slovensko književnost), leta 2011 pa njegov prevodni prvenec izbranih pesmi Jima Morrisona *Očividec* (Center za slovensko književnost). Leta 2017 je izšla njegova druga pesniška zbirka *Notranje zadeve* pri založbi Litera v Mariboru. Leta

2019 pa prevod Teslovega eseja *Problem povečevanja človeške energije* (z obsežno spremno študijo Teslova hybris in zakoni narave, ZRC SAZU in Litera), ponatisnjena leta 2021 v razširjeni in dopolnjeni izdaji. Kot dramaturg in avtor adaptacij od leta 2019 sodeluje z Nino Rajić Kranjac (*Grmače, Požigi, Zaprta študija: New Constructive Ethics, Mrakijada*) in Livijo Pandur (*Ecos, Hamlet: Evidenca zločinov neke monarhije, Penelopijada, Kraljice*). Leta 2022 je pri Literi izšla pesniška zbirka *Psyops* (nominirana za Jenkovo nagrado 2023), leta 2023 pa prevod knjige Nikola Tesla *Korespondenca z J. P. Morganom & Co.*, ki jo je uredil, komentiral in zanjo napisal uvodno študijo.

Primož Vitez

prevajalec iz francoščine

Foto Saša Kovačič

Primož Vitez je profesor francoskega jezika, prevajalec, dramaturg, glasbenik. Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani predava francoski govor, jezikoslovno teorijo in literarno prevajanje. Prevaja večinoma iz francoščine, v glavnem gledališka besedila in razsvetljensko literaturo. Za različne slovenske teatre je prevajal dela klasičnih avtorjev iz raznih obdobj, med njimi so Molière, Ionesco, Jarry, poleg njih pa Voltaire, Diderot, La Rochefoucauld, Chamfort in številni drugi. Kot dramaturg je, zlasti med letoma 2000 in 2012, sodeloval v številnih produkcijah s Sebastijanom Horvatom, Vitom Tauferjem in Borisom Cavazzo.

Silence (Boris Benko, Primož Hladnik)

avtorja glasbe

Foto Aljoša Rebolj

Duet Silence, ki ga sestavljata Primož Hladnik in Boris Benko, je doslej izdal pet studijskih albumov, leta 2006 pa dvojno ploščo *Key Silence*, antologijo in zbirko raritet.

Silence sta doslej napisala glasbo za več kot sedemdeset gledaliških, lutkovnih in plesnih predstav. Za seboj imata številna sodelovanja s priznanimi režiserji, kot so Tomaž Pandur, Aleksandar Popovski, Matjaž Berger, Matjaž Pograjc in Primož Ekart. Doslej sta izdala štiri albume z gledališko glasbo.

Duet redno sodeluje s skupino Laibach. Leta 2006 je duet napisal in produciral *Volk* (2006), sedmi album skupine Laibach. Leta 2015 sta Laibach in Silence postali prvi zahodni zasedbi, ki sta nastopili v Severni Koreji. Duet je za gostovanje priredil skladbe iz muzikala *Moje pesmi, moje sanje*, ki so izšle leta 2018 na plošči *Sound of Music*.

Duet piše tudi za film. Sodeloval je pri *Slovenki* (2009), *Projektu: rak* (2013) in *Nočnem življenju* (2016) Damjana Kozoleta ter *Zgodovini ljubezni* (2019) in *Družinski terapiji* (2024) Sonje Prosenec. Leta 2022 je napisal glasbo za nadaljevalko *Trigrad*.

Sanja Nešković Peršin

svetovalka za gib

Foto Jože Suhadolnik

Sanja Nešković Peršin je umetnica, koreografinja in performerka. Po končanem šolanju na Srednji glasbeni in baletni šoli v Ljubljani je nadaljevala s študijem baleta na baletni šoli Rosella Hightower v Franciji. Kot dobitnica mednarodnih štipendij se je izpopolnjevala na različnih plesnih in baletnih delavnicah na Dunaju in v New Yorku. Zaposlena je bila kot priznana baletna solistka v SNG Opera in balet Ljubljana, kjer je delala kot koreografinja in med 2014 in 2019 kot umetniška vodja baleta. Sodelovala je pri številnih gledaliških in plesnih predstavah sodobne domače in tuje produkcije. Z avtorskimi projekti je gostovala na domačih in tujih festivalih. Leta 2019 je prejela Župančičevo nagrado Mestne občine Ljubljane za izjemne stvaritve na področju umetnosti in kulture. V najnovejših projektih skozi refleksijo intimnega prostora in časa raziskuje in prepleta elemente performativne in vizualne umetnosti.

Živa Ploj Peršuh

glasbena vodja

Foto Darja Štravs Tisu

Živa Ploj Peršuh se je na slovenskem glasbenem prizorišču uveljavila kot dirigentka, ki navdušuje s svežimi in prepričljivimi izvedbami. Je vsestranska dirigentka s širokim simfoničnim in opernim repertoarjem, posveča se tudi slovenski novi glasbi, gledališču in filmu. S svojo neizmerno energijo strastno pomaga mladim glasbenikom in v zadnjih letih mladim beguncem, glasbenikom iz Ukrajine. Po končanem študiju muzikologije v Ljubljani je študirala orkestrsko in zborovsko dirigiranje v Mannheimu v Nemčiji. Zavzema se za izobraževanje otrok in mladih glasbenikov, zato je ustvarila mnogo glasbenih formatov, ki doprinejejo k razumevanju glasbe in glasbenika. S ciljem soustvarjati slovensko kulturo je leta 2013 ustanovila Mednarodni orkester Ljubljana, ki ga sestavljajo glasbeniki z vsega sveta. Orkester deluje kot ambasador mesta Ljubljana, na

številnih tujih odrih predstavlja Slovenijo, k sodelovanju privablja mednarodne soliste in je prejel nagrade predsednikov Slovenije in Italije.

V sodelovanju z mednarodnimi in lokalnimi partnerji je leta 2019 ustanovila Slovenski mladinski orkester, ki je postal pomemben simbol slovenske kulture in se postavlja ob bok bolj uveljavljenim evropskim nacionalnim mladinskim orkestrom.

Leta 2022 je ustanovila humanitarno-umetniški projekt *Music for the future/ Glasba za prihodnost*, ki 142 mladim glasbenikom po evakuaciji iz Ukrajine pomaga pri vključevanju v družbo.

Je gostujoča dirigentka Orkestra Slovenske filharmonije, simfoničnih orkestrrov SNG Maribor in Ljubljana ter Simfoničnega orkestra RTV Slovenija. Dirigirala je v Franciji, Nemčiji, Italiji, Španiji, Veliki Britaniji ter številnih državah po Evropi in Severni Afriki.

Lina Rica

oblikovalka videa

Foto osebni arhiv

Lina Rica (Makarska, 1980) je intermedijska umetnica, ki deluje na področju konceptualne, eksperimentalne in novomedijske umetnosti. Ustvarja instalacije z uporabo videa, grafike, svetlobe, fotografije in animacije. V svojem delu obravnava družbene ter naravne procese preteklih in sedanjih svetov ter njihove vplive na posameznika. Leta 2008 je magistrirala na Akademiji za likovno umetnost v Zagrebu z nagrado za najboljšo magistrsko nalogo na oddelku za grafiko. Njena dela so bila predstavljena in objavljena na samostojnih in skupinskih razstavah ter na številnih nastopih v živo, in to tako na regionalni kot mednarodni ravni, med drugim na 8. Trienalu sodobne umetnosti v Sloveniji, 13. Bienalu mladih umetnikov Evrope in Sredozemlja BJCEM v Bariju, na 5. Internacionalnem Trienalu grafike v Pragi, na 4., 5. in 7. Trienalu grafike v Zagrebu, na razstavi *Vračanje pogleda v Cukrarni*, v galerijah P74, Vladimir Nazor, Edinburgh Printmakers

in v številnih drugih. Njene grafike so del zbirke Mednarodnega grafičnega likovnega centra v Ljubljani, Likovne zbirke Riko, Oficina Arara v Portu, Longest Night v Gothenburgu, Critical Mass Portfolio in Femicomix Portfolio. Za svoje grafike je prejela več nagrad. Med letoma 2012 in 2016 je skupaj z Boštjanom Čadežem vodila društvo za produkcijo in promocijo sodobne umetnosti ter galerijski prostor GaleRica v svojem domu v Makarski. Z video performansi je nastopala na več festivalih in dogodkih v klubih kot tudi avtonomnih kulturnih centrih, sodelovala pa je tudi z več umetnicami in umetniki. Je ustanovna članica avdio-vizualnega eksperimentalnega ansambla Marta Fakuch, ki deluje od leta 2019. Od leta 2020 je tudi del avdio-vizualnega tria Etcetera. Leta 2023 je z oblikovanjem videa v predstavi *Kraljice* v režiji Livije Pandur in Tiborja Hrsa Pandurja prvič sodelovala v gledališki produkciji. Živi in dela v Ljubljani.

Vesna Kolarec

oblikovalka svetlobe

Foto Igor Kolarec

Vesna Kolarec (1985, Zagreb) je obiskovala Šolo za uporabno umetnost in dizajn, smer fotografija, v Padovi je diplomirala na Visoki šoli za fotografijo in vizualne umetnosti (Istituto superiore di fotografia e arti visive), nato pa se je vpisala na dodiplomski študij filmskega in televizijskega snemanja na Akademiji dramske umetnosti v Zagrebu in leta 2014 magistrirala na smeri oblikovanje svetlobe.

Kot profesionalna oblikovalka svetlobe je sodelovala pri devetdesetih gledaliških in sedemnajstih opernih uprizoritvah na Hrvaškem in v tujini. Sodelovala je z večino gledaliških hiš na Hrvaškem in s pomembnejšimi gledališkimi festivali. V sezonah 2020/21 in 2022/23 je bila umetniška asistentka na Akademiji dramske umetnosti Univerze v Zagrebu. Je članica Društva likovnih umetnikov uporabnih umetnosti Hrvaške in Hrvaškega združenja svobodnih umetnikov.

Tibor Hrs Pandur

Pet kraljev: K psihopatologiji neke monarhije

po kraljevskih kronikah W. Shakespeara,
motivih drame O. Kemeida
Five Kings: Zgodovina našega propada
in analizah Ekkeharta Krippendorffa,
Marilyn French ter Gašperja Jakovca

Zmeraj in povsod na tem zemeljskem prizorišču ena in ista drama, en in isti dekor. Na istem omejenem odru si hrupno človeštvo, obsedeno s svojo veličino, umišlja, da je središče veselja, in živi v svojem zaporu kot v neizmernem prostranstvu, zgolj da nazadnje potone z zemeljsko oblo, ki je z največjim prezirom nosila breme njegove oholosti. Ista monotonija, ista negibnost tudi na drugih zvezdah. Vesolje se v nedogled ponavlja in prestopa na mestu. Večnost neskončno in brezbrizno uprizarja eno in isto predstavo.

- Louis-Auguste Blanqui: *Večnost po zvezdah*, 1872

PRVO DEJANJE: RIHARD II. ALI BLODNJE O VELIČINI

Kralj Rihard II.
Kraljica Izabela, žena Riharda II.
Henrik Lancaster, bratranec Riharda II., pozneje kralj Henrik IV.
Jeanne Lancaster, vojvodinja, njegova mati in teta Riharda II.
Edmund York, bratranec Riharda II.
Aumerle York, njegov brat
Northumberland
Škof Carlisle
Lola

DRUGO DEJANJE: HENRIK IV. ALI PARANOJA

Henrik Lancaster, kralj Henrik IV.
Harry Lancaster, njegov sin, kasneje Henrik V.
John Falstaff
Edmund York
Northumberland
Percy Northumberland, njegov sin
Kate Mortimer, Percyjeva žena
Lola
Ned

TRETJE DEJANJE: HENRIK V. ALI NACIONALIZEM

Kralj Henrik V.
Katarina Valois
Lola
Škof Canterbury
Vojak 1
Vojak 2, Ned
Odposlanec

ČETRTO DEJANJE: HENRIK VI. ALI KATATONIJA

Kralj Henrik VI.
Margareta Anžijska, njegova žena in kraljica Anglije
Vojvoda York, oče Edvarda IV. in Riharda III.
Rihard York, njegov sin, kasneje Rihard III.
Edvard York, kasneje Edvard IV.
Vojvodinja York, žena vojvode Yorke
Elizabeta Grey, kasneje žena Edvarda IV. in kraljica Anglije
Lady Anne, vdova Edvarda, sina Henrika VI., kasneje kraljica in žena Riharda III.

PETO DEJANJE: RIHARD III. ALI GENOCID

Kralj Rihard III.
Lady Anne, vdova Edvarda, sina Henrika VI., kraljica in žena Riharda III.
Margareta Anžijska, vdova Henrika VI.
Vojvodinja York, vdova vojvode Yorke, mati Edvarda IV. in Riharda III.
Elizabeta, vdova Edvarda IV.
Zdravnik
Henrik VII., grof Richmond

PRVO DEJANJE: RIHARD II. ALI BLODNJE O VELIČINI

O. PROLOG

LOLA

Anglija leta 1397. Velika srednjeveška ekonomska kriza je na vrhuncu: vladata beda in lakota. Nezaposleni tavajo s trebuhom za kruhom. Cene padajo, delavce, ki odklanjajo delo, žigosajo z razbeljenim železom. Kuga pobije tretjino evropskega prebivalstva in se endemično ohrani do leta 1700.

»Kralji slavnega rodu« med seboj tekmujejo v neusmiljenosti in neumnosti, ne da bi se menili za to, kaj se dogaja okoli njih, medtem ko so njihove žene in služabniki prisiljeni v vzdrževanje njihovih fantazij. Družbene nemire sprožajo pretirani davki, s katerimi mobilizirajo vojsko, da bi preusmerili pozornost od strukturnih vzrokov krize. »Vedno ista zgodba: nerealni načrti za osvajalsko vojno pripeljejo do realne državljanske vojne, ki sicer rani le plemstvo, ljudstvo pa jo neposredno komaj občuti. Nismo še v razsvetljeni dobi, v kateri oblast zatira predvsem lastno ljudstvo in šele nato vse druge.« Družbenemu kaosu sledi duhovni, oba pa se zrcalita v glavi kralja. Ali pa je kavzalni red obrnjen? Senilnost Edvarda III. se preobrazi v blaznost njegovega sina Riharda II. »Najboljše najbolj zagrenijo njihova dejanja; lilija, ki zgnije, najbolj zaudarja.«

1.

RIHARD II.

Jaz, kralj Rihard II., po božji milosti kralj Anglije in Francije ter zapovednik Irske, zadolžen, da bdim nad varnostjo, blaginjo in slogom te dežele, odrejam. Henrik Lancaster, bratranec moj, kar ti zdaj povem, me bo dražje stalo, kot si lahko predstavljaš. »Ker ne dovolimo, da bližnje obtožuješ, ker nočemo, da zemljo te države umaže njena dragocena kri, in ker nas pogled na rane, ki jih bratu z mečem zaorje brat, odvrta in ker mislimo, da bi lahko napuh zavisti, misli preambiciozne ogrožale naš mir, ki v zibki te dežele sladko kakor nežno dete spi in bi, če se ga z razglašeni bobni vojne prebudi, prestrašeno zbežal od nas in nas pustil v krvi do kolen – te izganjam za deset let z našega ozemlja!«

HENRIK LANCASTER

Koliko časa v eni besedi! Če jo kralj izreče, z eno besedo deset let preteče. *Odide.*

RIHARD II.

Lastnega bratranca sem ravnokar izgnal in sprožil s tem kolesje zgodovine. Zapomnite si ta trenutek. »Preden se nov pridelek posadi, mora bit' plevel populjen.« Glave poganjkov, ki rastejo preambiciozno, pa neusmiljeno porezane. Pod našo vlado bo vse ravno!

2.

AUMERLE YORK

Zdaj se lahko lotiva zunanje politike. Gre za varnost naših ozemelj. Primanjkuje nam denarja.

RIHARD II.

Pozneje, Aumerle, pozneje ...

AUMERLE YORK

Ni časa. Situacija je nevzdržna.

RIHARD II.

Nihče nima časa. »Komaj zajameš sapo, že kričiš in tarnaš. Ko se rodiš, zajočeš, ker veš, da stopaš na oder samih bedakov.«

AUMERLE YORK

Irci nam spet grozijo. Zahtevajo naš umik z okupiranih ozemelj.

RIHARD II.

Saj jih nismo okupirali, sobivamo z njimi, zemlje je za vse dovolj.

AUMERLE YORK

Pripravljajo vstajo. Da bi tja poslali okrepiteve, pa nimamo denarja.

RIHARD II.

»Kovina vražja, zvodnica vseh ljudi ... Ti vsem vidni bog, ki čvrsto spajaš vse, kar spojiti se ne da!« Ker revščina zvončklja v naših skrinjah, smo prisiljeni pač naša zemljišča in prihodke dati v zakup. Če pa to ne bo dovolj, dvignemo davke ... in to najpremožnejšim ...

AUMERLE YORK

To ni dobra ideja.

RIHARD II.

Kako da ne? Obdavčiti najbogatejše je genialna ideja.

AUMERLE YORK

Ne bo dovolj. Ampak obstaja rešitev. Vojvodinja Lancaster ne bo več dolgo. Njenega sina si izgnal. Lahko ji zaplenimo premoženje.

RIHARD II.

Hm ...

AUMERLE YORK

Če ne vzamemo dediščine Jeanne Lancaster v svoje roke ... v dobro države ...

RIHARD II.
Moja teta je.

AUMERLE YORK
Drži, tako denar ostane v družini. Če ga porabiš za zaščito ljudstva, bo to najplemenitejše dejanje.

RIHARD II.
Uničim umirajočo in razlastim izganca. Ni slabo.

AUMERLE YORK
In rešiš tisoče vojakov ... Rekli bomo, da gre za državno varnost. Henrik je obtožen izdaje ... Ljudje bodo razumeli.

RIHARD II.
Saj ne jemljemo za pozlato štukatur na dvoru ... ampak da zavarujemo obzidja.

3.

JEANNE LANCASTER *občinstvu*
Jaz, Jeanne Lancaster, sem najbogatejša in najvplivnejša vojvodinja v državi. Moj lik temelji na Johnu Gauntu, ki ga Shakespeare iz častihlepnega in ciničnega plemiča spremeni v vzornega in modrega domoljuba. Moj politično-teološki zagovor oblasti se vam bo verjetno zdel licemeren, naiven in popolnoma tuj. Zame in vse, ki me obkrožajo, politika ni avtonomna človekova dejavnost.

HENRIK
Mama ...

JEANNE LANCASTER
Kaj? Sklicujem se na Božjo pravičnost, saj oblasti ne razumem kot proizvoda človekove samouprave, ampak kot Božji dar, izraz milosti in Božje previdnosti.

HENRIK LANCASTER
Mama, prisegam ti, da nisem hotel, da bi šlo tako daleč. Hotel sem samo pomirit' napetosti med nami, Rihard pa jih je neusmiljeno utišal. Žerjavico vojne razpihuje, pa misli, da bo to prineslo mir.

JEANNE LANCASTER
Razpihal si jo ti, za razsodnika pa izbral zločinca.

HENRIK LANCASTER
Kdor se ne zgane, ko je njen brat ubit, kaže morilcem bližnjico, po kateri pridejo še tebe umorit.

JEANNE LANCASTER
To je med njim in Bogom. Če je namestnik božji terjal smrt mojega brata, ki je koval zaroto proti njemu, in če je Rihard kriv, naj ga Bog kaznuje. Dovolj o tem. Če ga ne sprejemem, te ne bom videla nikoli več.

HENRIK LANCASTER
Nočem, da se pred njim ponižaš ...

JEANNE LANCASTER
Kaj pa, če omili svojo sodbo? Če te izžene samo za nekaj let ...

HENRIK LANCASTER
Že zdaj se mi zdi to cela večnost.

JEANNE LANCASTER
Reci si, da ne izganja Rihard tebe, ampak ti njega. Izgnanstvo je lahko lepa pot, če jo izbereš.

HENRIK LANCASTER
Kdo lahko misli na led in drži v roki ogenj, ki ga žge? Kdo poteši lakoto s pojedino, ki si jo le domišlja? Ne, ob podobah dobrega občutiš zlo še toliko močneje in skrb srce najhuje žre, če vrta vanj, prevrta pa ga ne.

4.

EDMUND YORK
Edmund York. Rihardov bratranec, eden njegovih glavnih svetovalcev. Svojega brata Aumerla sem jaz postavil Rihardu ob bok. Jeanne Lancaster je moja teta. Ogorčen sem nad to odločitvijo in vem, kako jih bom spravil k pameti. Rihard, poslušaj svojo vest.

AUMERLE YORK
V teh razmerah moramo vsi zategniti pasove.

NORTHUMBERLAND
Zaplembe premoženja ne podpiram.

RIHARD II.
Ne potrebujem tvoje podpore, Northumberland. Tvoje mnenje je povsem odveč.

NORTHUMBERLAND
Očetu si podoben, čeprav je njemu vzplamtela kri samo, ko je šel nad sovražnike, ne pa nad zaveznike.

RIHARD II.
Kakšni zavezniki? Henrik, ki očitno ščuva vojsko proti lastnemu ljudstvu? Ti, ki se zavzemaš zanj?

NORTHUMBERLAND

V nasprotju s tem, kar misliš, gre meni za varnost in blaginjo te dežele.

RIHARD II.

»Sad, ki prej dozori, prej odpade. Mi gremo naprej. Toliko o tem. In zdaj: pohod nad Irce! Ta strupen mrčes je treba stret!«

NORTHUMBERLAND *besno odhaja, publiki*

Kralj je blazen. Gluh za vsak nasvet. V miru troši več, kot so njegovi predniki v vojnah. Ljudstvo je zadolžil in izgubil podporo plemstva. Vse nam bo zaplenil, potem pa do smrti preganjal naše otroke. Bankrotiral je na celi črti. Kot gospodar, kot človek in kot kralj.
Odide.

EDMUND YORK

Če razdediniš Henrika, obrneš na glavo red stvari: kot bi terjal, naj nôči ne sledi več dan ali da ti več nisi ti – kako si lahko kralj, če ne po dednem pravu in nasledstvu?

RIHARD II.

Misli, kar se ti zdi, njegovo zemljo, premočnine in zlato zaplenimo. Kraljica, kmalu bom brez vas. Poveseliva se, dokler je še čas. Razen, če bi rad kaj prispeval ti osebno.

EDMUND YORK

Jaz? Ne, mislim ... Razumem.

JEANNE LANCASTER

Edmund Langley, vojvoda Yorški, v analih shakespeareologije slovi kot »prvi uradnik angleške literature«, in res se obnaša tako: uslužen je, marljiv in zvest vsakemu režimu, dokler se zdi, da se bo ohranil na oblasti. »Takšni ljudje povprečne inteligence in občutljivosti ponavadi tvorijo hrbtenico političnega sistema. Politik, ki svojo deželo odreši tako, da spremeni svoja prepričanja, je božji dar za ljudstvo, ki je bolj naklonjeno menjavi oblasti kot revoluciji.«

5.

JEANNE LANCASTER *Rihardu*

Kdor je prehlavno, tega jed zadavi: nečimrnost nenasitna se, ko vse požre, loti sama sebe. Ta blagoslovljeni košček zemlje, plodno maternico kraljev slavnega rodu, ta srečni ljudski rod, ta mali svet, ta biser žlahtni, obdan s srebrnim morjem, ki čuva to deželo kakor zid zoper zavist manj srečnih narodov ... si dal zdaj v zakup kot kak zadolženi grunt. Anglija, vajena osvajanj drugih, slavi zdaj sramotno zmago sama nad seboj.

RIHARD II.

Ne govori tega, draga teta ... Ne trpinči se.

JEANNE LANCASTER

Ti, ki trpijo, resnico govori. Mogoče bo kralj, ki moj nasvet prezira, poslušal zdaj, ko mi telo umira.

RIHARD II.

Poslušam ...

JEANNE LANCASTER

Pa ne slišiš. Dišiš po smrti. Čeprav sem bolna jaz, pravzaprav umiraš ti.

RIHARD II.

Zdrav sem, ti pa si slabotna.

JEANNE LANCASTER

Ta dežela je smrtna postelja, kjer zdaj, bolan na ugledu, ti ležiš. Krdelo priliznjencev se skriva v tvoji kroni, ki ni nič večja od tvoje glave. Gruntar si zdaj, ki z zemljo baranta, mešetar, ne pa kralj.

RIHARD II. *kriči*

Slaboumna ženska, ki si drzne vznemirjati kraljevsko kri! Če te smrt ne bi že držala v svojih krempljih, bi te z veseljem zadavil sam.

JEANNE LANCASTER

Jaz grem v posteljo – iz nje pa v grob. Lahko se mi pridružiš. Kdor je ob čast in ob ljubezen, je njegova last.

6.

JEANNE LANCASTER

Jeanne Lancaster, ki je celo življenje sedela na nepremičninah, molzla tlačane in si tako nabrala bajno bogastvo, je umrla popolnoma osamljena. Rihard ji je vse zaplenil, Henrika pa razlastil. Lastnemu bratrancu je prepovedal, da se vrne in pokoplje mater. Sramota.

HENRIK LANCASTER *vstopi*

To bo plačal. Ta patetični fantast deželo pelje v propad.

NORTHUMBERLAND

Bankrotiral je kot človek, bankrotiral je kot kralj.

HENRIK LANCASTER

Kako mu ni jasno, da je vsa ljubezen ljudstva v njihovih žepih? Prazni jim žepe, pa jim boš srca napolnil s sovraštvom. Podpora mi narašča iz dneva v dan.

NORTHUMBERLAND

Zdaj je čas za dejanja, za močne, ostro odmerjene ukrepe.

HENRIK LANCASTER

Nočem Rihardove glave. Samo svojo pravico.

JEANNE LANCASTER

Zadeva je bila seveda bolj kompleksna: Henrik se je vrnil z vojsko pred iztekom izgnanstva, pripravljen na državljansko vojno, preden je sploh izvedel o smrti svoje matere. Torej sklicevanje na njegove pravice ni bilo nič drugega kot dodatna in dobrodošla pretveza za izsiljevanje kralja.

EDMUND YORK *vstopi*

Prihajam z mandatom, da pomirim obe strani in da se izognemo morebitnemu spopadu.

HENRIK LANCASTER

Dragi moj bratranec ...

EDMUND YORK

Pusti dragega bratranca in ostale vljudnosti. Rihard je opravilno nesposoben. To je dejstvo. Njegova vladavina: katastrofa. V redu. Ampak niti tvoja mati ne bi privolila v to, kar nameravaš.

HENRIK LANCASTER

Kaj pa nameravam?

EDMUND YORK

Pred iztekom izgnanstva si prišel, da ga vržeš s prestola.

HENRIK LANCASTER

Nočem prestola. Samo svojo pravico.

EDMUND YORK

Prestol ali pravico, ni razlike ...

HENRIK LANCASTER

Kdor ni z nami, je proti nam.

EDMUND YORK

Ostal bom nevtralen.

HENRIK LANCASTER

Nevtralnosti ni. Ali pa je zločin. Vsi, ki so me očrnili pri kralju, ga zavajali k razvratu in ga hujskali k zaplembi, da sem jedel grenki kruh izgnanstva, so golazen, ki sem se jo zaklel iztrebit' in zatret'.

7.

IZABELA

Sem Izabela Valois, hči blaznega in politično nesposobnega francoskega kralja Karla VI. Stara sem deset let. Moja dežela je že več kot sto let v vojni z vašo. Nekateri o njej govorijo kot o spopadu civilizacij, meni pa je bližje »konflikt interesov«. Pred tremi leti je bil sklenjen mir po zaslugi Riharda in mojega očeta, ki sta podpisala namero o zavezništvu, mene pa so mu obljubili za nevesto. Stara sem bila šest let, on pa devetindvajset. Ubogala sem. Lahko rečem, da ste me v vaši deželi lepo sprejeli. Zakon še ni konzumiran in Rihard se do mene obnaša kot do svojega otroka, ne pa svoje žene. Nimam pripomb. Razen te, da v tej drami praktično statiram in ne igram nobene bistvene vloge.

8.

Rihard se izkrca na angleški obali.

RIHARD II.

Kar na jok mi gre, predraga zemlja, ranjena od uporniških kopit. Pozdravljam te kot mati, ki se je po dolgih dneh sešla z otrokom. *Vzame pest zemlje in ji šepeta.*

Tvoj gospodar sem, zemlja, vse moje sovražnike pobij, naj nihče ne preživi ... Mislite, da me ne sliši, a ti kamni bodo prej vojaki, preden se uklonim jaz, njen kralj.

Objame Aumerla, ta se ne odzove.

Kaj ti je?

AUMERLE YORK

Vse, kar ti lahko povem, je en sam obup. Henrik Lancaster je dvignil pol dežele.

RIHARD II.

Kje pa so ostali, da so ga spustili čez mejo brez obrambe?

AUMERLE YORK

S Henrikom so sklenili mir. Ostale je obglavil.

RIHARD II.

Prasice! Svinje nedonošene! Psi, pokorni le volji do moči!

AUMERLE YORK

Glavo kvišku, kralj moj. Strah pred sovražnikom slabi nas, njega pa krepi. Spomni se, kdo si.

RIHARD II.

Kdo pa sem? Stran s spoštovanjem, ceremonijo ... tradicijo!

Motil sem se o sebi. Umišljaj sem si, da poveljujem silam narave, pa

ne obvladam niti lastne prebave. Živim ob kruhu, imam potrebe, čutim bolečino, potrebujem prijatelje. In če sem temu podrejen, kdo pravi, da sem kralj?

Ne, ne, ne. Prav imaš. Spozabil sem se. Ni ime kralja vredno več kot dvajset tisoč drugih? Ko sonce zaide, lazijo tatovi in morilci naokrog. Ko pa sonce prodre z lučjo v vsak kot, stoji zločin ves gol pred nami. Vsa voda širnih morij ne izbriše mojega mazila. Dih smrtnikov ne odstavi namestnika, ki ga je izvolil Bog. Kdor se z njim bori, 'zgubi! Kje je Edmund?

AUMERLE YORK

Prvi se je Henriku je pridružil.

RIHARD II.

Prasica. Preprečil sem eno vojno in sprožil drugo. Pa Northumberland?

AUMERLE YORK

Tudi on. Močan je in zamerljiv.

RIHARD II.

Potem pa nima smisla, da nasprotujem večini.

AUMERLE YORK

Ni še vse izgubljeno, morda je še kakšna ...

RIHARD II. *potr sede*

Ničesar ni več. Vsak tvoj nasvet je zdaj odveč. Dovolj o rešitvah. Govorimo raje o črvih in nagrobnih spomenikih. Povedal vam bom zgodbo. Žalostno zgodbo o smrti kraljev: Eni ubiti v vojnah, eni odstavljene, druge preganjajo duhovi odstavljenih, eni so obubožali, eni zboleli, eni znoreli, ene je strup zaveznikov, ene nož v snu – vsi pa umorjeni – ker v votli kroni, ki obkroža smrtno čelo kralja, vlada Smrt: tam sedi ta norec, zasmehuje njegov blišč in veličino, pusti ga kratek hip, da odigra prizor, da monarhizira, strah budi in nas ubija z očmi; navda ga z domišljavo iluzijo, da je meso, ta zid okrog življenja, neprebojno kakor bron: in ko mu je dovolj teh iger, mu navsezadnje z drobno iglo prebode zid gradu – in z bogom, kralj!

9.

HENRIK LANCASTER

Jaz, Henrik Lancaster, se klanjam kralju Rihardu in kleče pred njim obljubljam vdanost in zvestobo. Pogoj je, da prekliče moj izgon, mi povrne naslove in imetje. Če pa to zavrne, bom prisiljen v spopad. Za kar sledi, ne odgovarjam.

Northumberland stopi k Rihardu.

RIHARD II.

Kako naj zdaj vstanem?

Northumberlandu. Ti, lestev, po kateri se vzpenja izdajalec, dobro veš: Podložnik, ki si prestol prilasti, odpira škrlatni testament krvavih vojsk.

NORTHUMBERLAND

Od tebe je odvisno, ali bo tekla kri.

RIHARD II.

Bog vsevidni že zbira kugo, ki vam otroke, še nespočete, pokonča!

NORTHUMBERLAND

Henrik prihaja le po to, kar mu pripada. Če mu bo povrnjena pravica, bo svojo vojsko razpustil.

RIHARD II.

To bi mi lahko tudi brez vojske sporočil.

NORTHUMBERLAND

Vojska je odločilni argument v tej razpravi.

RIHARD II.

»Kjer je premoč, se modrec ne upira. Kar si želi, dobi in brez prepira.«
Kralj ga lepo pozdravlja in bo ustregel njegovim upravičenim zahtevam. Preklicujem svoj ukaz. Spet je dobrodošel tu pri nas.

Northumberland odide.

RIHARD II. *Aumerlu*

Kot kup nesreče sem ga gledal in se ponižal, ne? Naj ga nazaj pokličem? Izzovem tega izdajalca in umrem?

AUMERLE YORK

Ne ne ... To ne bo v redu. Besede so zdaj naše edino orožje.

RIHARD II.

Zdaj je vse njegovo, tudi jaz. Kaj naj torej kralj? Naj se ukloni? Dobro. Naj bo ob svoje ime? Dobro. Vse bisere jim dam, podložnike, sijaj palač ... celo kraljestvo za majhen grob. Kak majhen, neznan grob. Ali pa me zagrebite sredi ceste, da lahko hlapci ves čas lomastijo po moji glavi: če mi že po srcu zdaj, ko še živim ...

NORTHUMBERLAND *se vrne*

Henrik te bo zdaj sprejel.

RIHARD II.

Naj pride sem.

NORTHUMBERLAND
Raje bi videl, da ti prideš tja.
Odide.

RIHARD II. *Aumerlu*
Si predstavljaš, da bi lahko s solzami sprožil nevihto, z vzdihom pa vse pridelke poteptal, da bi vsi v tej deželi umrli od lakote?

10.

IZABELA
Kaj bi se igrali? Gremo staviti, kdo bo več solz preli? Kakšne zgodbe so vam všeč? Vesele ali žalostne? Če vesele, bi mi tu, kjer ni veselja, bilo še huje. Če žalostne, bi mi bilo še bolj, ker sem dovolj žalostna brez njih. Na tem svetu se vse odbija ... Žoga buta od zidu ob zid, ker je lahka, obup, ker je težak. Vem, kako vam je. Prepuščeni na milost in nemilost svojih staršev sledite njihovim odločitvam, varčevalnim ukrepom, odpuščate jim, jih ubogate in nagrajujete s pozornostjo. Če se upiram ali ne, ničesar ne spremenim, ker kot rečeno, nimam nobene politične vloge. Pa še mladoletna sem. Vsi mi govorijo, naj se več smejim, ker nisem lepa, kadar se ne. Kralju sem obljubila, da bom dobre volje, dokler se ne vrne, in da se ne bom vdajala otožnosti, ker mi škodi. Pa ne morem. Ne vem, zakaj. Zakaj bi objokovala, cesar nimam? Zakaj bi povečevala, kar že imam? Nekaj strašnega prihaja. Tolažijo me, da je vse to lažna skrb, da se mi oko solzi nad lastnimi prividi. Da skrb deli na več predmetov isto stvar – kot neke slike, gledane naravnost, kažejo le zmedo, od strani pa različne oblike. Da vidim le privid strahu, ki se razblini, ko ga od blizu preučiš. Govorijo mi, da moja bolna domišljija izvira iz melanholije, pri meni pa rodi to žalost prazen nič, ali pa ta nič nekaj, kar me muči. To zmedo je moja duša zdaj spočela, jaz pa, kot vsa zasopla od poroda, vidim pred sabo le bolečino in norost. Vas to preseneča? Kmalu me bodo brez dote poslali nazaj v Francijo in me pri šestnajstih zaročili z enajstletnim bratrancem. Umrli bom pri porodu, stara devetnajst let.

11.

NORTHUMBERLAND
Odstopil ti bo prestol, parlament pa te bo izvolil za njegovega naslednika. Bog živi Henrika IV.!

HENRIK LANCASTER
Sprejemem, v imenu božjem.

ŠKOF CARLISLE
Katera kača vas je zavedla, ljudje prekleti, da ste drugič padli? Od kdaj lahko podložnik sodi kralju in kdo od vas ni Rihardov podložnik? Vsak tat

ima pravico do zaslišanja, namestniku božjemu pa sodite v odsotnosti! Kri bo tekla v potokih, v brezumnih vojnah bo brat brata in rod svoj rod moril!

NORTHUMBERLAND
Lepo si povedal, za ta nastop pa si zdaj obsojen veleizdaje.
Odvedejo škofa.

HENRIK LANCASTER
Hvala vam za vašo podporo.

RIHARD II.
Oprostite, če še zmeraj stojim vzravnano. Nisem se še naučil klanjat'. Kakšen prizor, kakšna pretresljiva slika. Vsi proti meni in jaz, poklican pred novega kralja. Gledam vas in prepoznavam obraze tistih, ki mi dolgujejo položaj, bogastvo in moč. Bravo Rihard, hvala Rihard! »Bog te živi!« ste mi vpili kot Judeži Kristus. Tukaj sem ... lahko mi rečete karkoli.

NORTHUMBERLAND
Hočemo, da se javno odpoveš prestolu. In da uradno imenuješ Henrika za naslednika.

HENRIK LANCASTER
Rekel si, da odstopaš.

RIHARD II.
Odstopam prestol, svoje žalosti pa ne: njen kralj ostanem jaz.

HENRIK LANCASTER
S krono gre tudi del skrbi.

RIHARD II.
Tvojih bo več, mojih pa nič manj. Tebe skrbi, ker nova skrb prihaja, mene pa, ker stara skrb odhaja ...

HENRIK LANCASTER
Si pripravljen odstopit'?

RIHARD II.
Sem, nisem, nisem, sem: ker ne smem bit' nič več, zato odstopam. Glejte, kako se kralj spreminja v nič. Umakni z moje glave to nesrečno breme in vzvišenost iz mojega srca. S solzami izpiram svoje mazilo, z jezikom zanikam svojo posvečenost, razveljavljam vsak svoj zakon in ukaz, z lastnim dihom se odrekam moči, slavi in prihodkom. Bog jim odpusti, ki so me izdali, in daj, da bi vsaj tebi ostali zvesti. Bog živi Henrika, ki je zdaj kralj. Bo to dovolj? Še kaj?

NORTHUMBERLAND
Ja. Podati moraš odstopno izjavo, ki jo bo potrdil parlament.

RIHARD II. *vzame izjavo, jo preleti*

»Jaz, Rihard II. bla bla bla ...« Komaj gledam, od solz sem že ves slep ... *(bere naprej.)* »Zlorabil svoj položaj, se obdal z oportunisti, ki so me izkoriščali v sebične namene ... ker nisem služil skupnosti ... samovoljno vladal le sebi v korist ... delno kriv ... Žrtev institucije, ki me je vzgojila ... brez moralnega kompasa ... z enajstimi leti prestol nasledil ... nič drugega poznal, kot da mi strežejo ... nihče me ni naučil ... opravično nesposoben ... gluhi in brezčuten za potrebe drugih ... Izgon Henrika ... nezakonita zaplemba: obupana gesta samoobrambe ... sokriv umora lastnega strica ... strukturna dinamika zlorabe moči ... Žrtev lastne destruktivne politike in zgrešenih gospodarskih prijemov ... sam sprožil svoj propad ... Šele zdaj sem to spoznal, čeprav prepozno ...« Kaj je to za ena svetohlinska lancastrska propaganda!

NORTHUMBERLAND

Obtožnica o tvojih grehah. Priznaj jih, da ne bo kdo mislil, da si bil po krivem odstavljen.

RIHARD II.

Če bi jaz vse tvoje grehe vrgel na papir, bi si jih drznil javno brat'? Moja politika je bila družbeno progresivna, vaš konzervativizem pa me je pribil na križ in ni vode, ki bi vas umila! Vode! Dajte mi vodo ... Lahko malo vode, prosim?

HENRIK LANCASTER

Dajte mu vodo.

Prinesejo mu skledo vode. Ogleduje se v njej.

RIHARD II.

Podoba v tem ogledalu bom prebral, ne pa izjave. Je to isti obraz, ki je vsak dan pod svojo streho zbral na tisoče ljudi in kot sonce vse slepil? Nič globljih gub? Moral bi biti ves krvav. Kje so modrice, kje so odprte rane? Poglejte to ogledalo, hinavsko kakor ves moj dvor. *(smeh)*

Biti kralj ali ne? To je vedno bilo vprašanje. Eno in edino. Onstran vsake metafizike.

(smeh) Ampak zdaj sem več kot kralj. Ko sem bil kralj, so se mi prilizovali samo podložniki, zdaj sem podložnik, pa se mi prilizuje kralj.

HENRIK LANCASTER

Rekel si, da boš odstopil.

RIHARD II.

Ti, kralj, večji po svoji moči kakor milosti, te lahko nekaj prosim?

HENRIK LANCASTER

Poslušam.

RIHARD II.

Dovoli, da zdaj grem.

HENRIK LANCASTER

Kam?

RIHARD II.

Kamorkoli, le tebi spred oči.

HENRIK LANCASTER

Nikamor ne greš, dokler ne prebereš izjave.

Rihard pljuske vodo Henriku v obraz.

RIHARD II.

To je moj obraz, razbit na tisoč kosov. To je njegova gola in kruta resnica!

HENRIK LANCASTER

V Tower z njim!

Riharda odvedejo.

Kronanje bo naslednjo sredo.

12.

Celica v zaporu.

IZABELA

Kakšen pa si?

RIHARD II.

Ves najin blišč je bil le srečen sen, zdaj pa vidiva, kaj sva v resnici. Čez nekaj ur bom obsojen, potem veš, kaj sledi.

IZABELA

Ti je Henrik vdrl v srce? Ti je strmoglavil um?

RIHARD II.

»Ljubezen zlih ljudi se v strah sprevrže, strah v sovraštvo, sovraštvo pa zapelje vsaj enega, če ne obeh, v nevarnost in smrt, ki jo zaslužita oba.«

IZABELA

Kaj govoriš?

RIHARD II.

Pozabi me. Pojdi v samostan in moli zame, da pridobiva v onstranstvu več, kakor sva tu zgubila. Ali pa imej otroke z drugim. Z mano nisi mogla. Še je čas. Potem pa jim povej najino zgodbo. Kako sva se spoznala, se vzpenjala, vodila državo, kako so pravičnega kralja pahnili v nič.

Vstopi Northumberland.

RIHARD II.

Sem lahko še nekaj trenutkov s svojo ženo?

NORTHUMBERLAND

Poslovi se, čas je.

IZABELA *ga objame, Northumberlandu.*

Pride čas, ko tvoj zločin zagnije in te spridi. Čeprav dobiš pol dežele, ti to ne bo dovolj. On pa bo prej ali slej pomislil: človek, ki ve, kako nezakonitega kralja spraviš na oblast, bo tudi znal, če tako nanese, kralja strmoglaviti s prestola.

Northumberland Izabelo odtrga od Riharda.

IZABELA

Pusti me! Naj gre z mano!

NORTHUMBERLAND

To bi morda bila ljubezen, politika pa ne.

13.

Kronanje Henrika IV.

HENRIK LANCASTER

Jaz, Henrik IV., znan tudi kot »molčeči kralj«, ker sem trezen, pragmatičen in redkobeseden, nisem imel izbire. Moja osebna prizadevanja so bila v skladu z interesi naroda. Ker sem svoje življenje posvetil borbi proti tiraniji, me nekateri slavijo kot junaka nekakšne nove demokracije. Ker sem fleksibilen in se znam prilagoditi danim okoliščinam, ne da bi pri tem razkril svoje cilje, sem utelešenje uspešnega političnega oportuniste. Znam ustvariti vtis, kot da se na vse, kar se zgodi, preprosto zgolj odzivam. »Človek ima za svoja dejanja vedno dva razloga: dober razlog – in pravi razlog.« Moj politični uspeh je rezultat nenehnega zanikanja mojih čustev in intenc, tako na javni kot osebni ravni. Skrivnost uspešnega povzpetnika, tudi če, tako kot jaz, nima kakšne posebne karizme, je v tem, da svoje občutke potlači do takšne mere, da lastnih ambicij niti sebi ne prizna, ker si ne dovoli, da bi se jih sploh zavedal. Dlje od vseh svojih tekmecev sem prišel samo zato, ker si nikdar nisem priznal, kam sploh grem in kaj sploh hočem. Moj moto je: »Veliko razmišljaj, malo govori, ne zapiši ničesar.« Zato se me tudi nič ne prime. Na izvrševalce svoje politike znam vplivati brez eksplicitnega ukaza, tako se v kočljivih zadevah nikdar ne inkriminiram in se vedno zlahka distanciram. Politologi me primerjajo z Reaganom, tudi on je bil tak: »Teflonski kralj«. Nič se ga ni prijelo. Vedno se je našel kak postrešek, ki se je za njegove zločine in umazane posle vrgel na meč. Velika politična inovacija, ki sem jo izvedel, ne da bi si tega sploh

želel, ni bil samo preprost transfer oblasti; moj državni udar Shakespeare kvalitativno razlikuje od vseh preteklih in prihodnjih. Četudi ne *de iure*, sem *de facto* pokopal srednjeveško paradigmo božanske oblasti, svojo oblast pa utemeljil na organiziranem nasilju, realpolitični učinkovitosti in konsenzu vladanih. Z mano vojaška premoč postane kriterij legitimnosti. Jaz sem zgodovinska prelomnica, makiavelistični obrat v političnem mišljenju svoje dobe! Moja krvava sled vodi do strategij, ki so jih uspešno izpopolnili šele politični geniji dvajsetega stoletja: Churchill, Mao, Mussolini, Pinochet, Kissinger, Netanyahu etc., ki jih zato štejem za svoje legitime naslednike. Za uspešno utrditev novega režima je ključen tudi načrtno gojeni populizem, ki se mora demonstrativno približat' nižjim slojem in jih pridobit' na svojo stran. Rihard omenja, kako sem se »ljudem prilizoval, kot da jim hočem s skromnostjo in vljudnostjo zlesti naravnost v srca.« Ta pristop dejansko ne vključuje več blaginje, pravne zaščite ali večje politične stabilnosti. Gre za izvršno učinkovitost ohranitve položaja, ki ob politični represiji in odstranitvi opozicije zahteva tudi nadarjenost za upravljanje naše javne podobe. Ko so surove roke stresale z oken kup odpadkov Rihardu na glavo ... je mogočni Henrik mirno, a dostojanstveno jezdil mimo ... vsi so ga požirali z očmi in vzklikali: »Bog te živi, Henrik IV.!« Rojaki moji, zahvaljeni!

14.

Hodnik v palači.

AUMERLE YORK

Ne izgovarjaj tega imena v moji navzočnosti.

EDMUND YORK

Zaroto kuješ z Rihardovimi zavezniki. Ne bom dovolil, da naši družini umažeš ugled.

AUMERLE YORK

Lastnega brata boš ovadil? Se ti meša?

EDMUND YORK

Preprečil bom tvoj mali državni udar. Vse bom razkril.

AUMERLE YORK *poklekne k Henriku*

Prosim te za odpuščanje.

HENRIK LANCASTER

Saj nisem Kristus.

EDMUND YORK *privihra*

Izdajalec je, tvojo glavo hoče. Nobene milosti, kralj moj!

HENRIK LANCASTER *Aumerlu*

Zarota, grda, drzna in zavratna. Izvir neskajen, ki je sam sebe umazal.

EDMUND YORK

Naj on s sramoto mojo čast zapravlja kot otroci očetovo zlato?

AUMERLE YORK

Ravnokar sem jo preprečil.

HENRIK LANCASTER

Kakšna plemenitost. Izdati brata, da bi rešil ugled družine. Tega ti ne pozabim, Edmund York.

AUMERLE YORK

Prizanesi mi ... kot boga te prosim.

HENRIK LANCASTER

Vstani.

AUMERLE YORK

Ne vstanem, dokler mi ne odpustiš.

HENRIK LANCASTER

Zbobnaj vojake in mi prinesi glave zarotnikov, pa ti odpustim.

Odide, mrmra.

Ne bo tega nikdar konec? Ni nikjer prijatelja, ki bi me tega živega strahu odrešil?

AUMERLE YORK

Si ga slišal?

EDMUND YORK

Nisem.

15.

Celica v zaporu.

RIHARD PLANTAGENET

Kot v gledališču, ko kak priljubljeni igralec oder zapusti, vsi ravnodušno gledajo v naslednjega in si mislijo, kak dolgčas – točno tako, a še z več prezira, gledajo zdaj vame, ki v eni osebi igram toliko vlog. Vse so nesrečne. Včasih sem kralj, pa si zaradi izdaj zaželim, da bi bil berač. Ko pa sem berač, me stiska prepriča, da je bolje biti kralj. Potem se spomnim, kako so me spodnesli, pa sem znova nič. A naj bom karkoli, ne jaz ne kdorkoli drug ne bo imel miru, dokler se ne sprijazni, da je pravzaprav nič. Ves svet za nič. Na koncertu svojega poraza nisem imel dobrega ušesa. Nisem slišal, kako razglašena je moja kraljevina. Nisem prav štel taktov. Gluh sem bil. Ves čas. Ubijal čas in zdaj čas ubija mene.

Svetloba. Vstopi Aumerle.

Aumerle! Ti si dokaz ljubezni. Redek biser v tem sovražnem svetu.

Ga objame. Dolg objem. Nato se Rihard obrne in Aumerlu pokaže žarek svetlobe.

Vidiš, svetloba kljub vsemu najde pot do mene ...

Aumerle iz žepa vzame žico in jo Rihardu ovije okrog vratu. Močno stisne. Rihard se duši. Aumerle stiska na vso moč, dokler se Rihardovo telo ne umiri.

16.

AUMERLE YORK

Konec je. Tvoje strahove sem pokopal.

Henrik zagleda Rihardovo truplo.

HENRIK LANCASTER

Zapomnite si ta trenutek. Nikdar nisem niti z eno besedo izdal ukaza za umor lastnega bratranca in s tem sprožil kolesja zgodovine.

AUMERLE YORK

Je že v redu. Prebral sem ti iz oči.

HENRIK LANCASTER

Čeprav sem želel njegovo smrt, sovražim zdaj morilca in ljubim umorjenega.

Aumerle York, ker predstavljaš grožnjo miru, ki smo si ga z muko priborili, in ker nočemo, da našo zemljo maže njena dragocena kri – te izganjamo z našega ozemlja. Tvoje plačilo naj bo slaba vest. Kot Kajn blodi na veke vekov skozi noč brez zvezd. Mi pa, ki nas je sram, da takšna kri zaliva našo rast, si bomo s križarskim pohodom oprali našo čast. Ti, ki so se še včeraj klali v bratomornih vojnah, naj gredo zdaj združeni na skupno pot – ne zoper svojce, zaveznike in znance kakor prej, ampak proti poganom in brezbožnikom, ki so odrešenika pribili nam na križ.

DRUGO DEJANJE: HENRIK IV. ALI PARANOJA

O. PROLOG

LOLA

Vse nesreče 14. stoletja, ki smo jih omenjali, niso le še vedno prisotne, ampak dramatično naraščajo. Novi režim prvega lancastrskega kralja in prvega novodobnega diktatorja po Shakespearu ...

FALSTAFF

... če seveda verjamete največjemu tudorskemu plačancu in propagandistu vseh časov ...

LOLA

... četudi je sprva užival množično podporo, novi režim ni prinesel pričakovanega miru, ampak se je pod njim, kot ste verjetno pričakovali, t. i. državljanska vojna zares razmahnila. Kralj je privil davke, da bi jo zatrl, dušenje zarot nezadovoljnega plemstva pa je Northumberlandovo sistematično represijo zgolj upravičilo in okrepilo. O stabilnosti in blaginji ni bilo govora. Cestni ropi so bili na dnevnem redu ...

FALSTAFF

Aleluja, dr'gač' bi še bankrotiral.

LOLA

... korupcija je cvetela, ljudstvo pa je hlepelo po prejšnjem režimu ... Tako so po Shakespearu ...

FALSTAFF

... če vas seveda bolj privlačijo mutne renesančne drame kot utemeljena zgodovinska dejstva ...

LOLA

... zaradi domnevnega izvirnega političnega greha Riharda II. in posledično Henrika IV., kar je sprožilo verižno reakcijo izdaj in vojn, so vsi v kraljevini zboleli za voljo do moči, ne samo kralj, ampak plemiči, tlačani, cerkev, skratka, vsi.

FALSTAFF

Bukvalno oboleli od moči.

LOLA

»Nagnito je telo kraljestva, zavratna in grda bolezen ga razjeda – prav pri srcu.«

FALSTAFF

Moč pa, kot vemo, »posrka vase prav vse, moč v voljo, voljo v požrešnost, požrešnost pa, ta vseobsežni volk, tako dvojno podprt z močjo in voljo, prej al' slej postane sam svoj plen in navsezadnje požre sam sebe«.

LOLA

V drugi polovici svoje vladavine je bil Henrik IV. že precej betežen in bolan. Nenaklonjeni viri trdijo, da ga je doletela gobavost kot znak božjega maščevanja. Drugi pravijo, da je imel epilepsijo, nekateri, da ga je zadela kap, posledice pa so se odražale v brezbriznosti, ki se je menjavala z izbruhi besa. Najverjetneje je trpel za sifilisom, ki so ga pogosto zamenjevali z gobavostjo. Tako bi lahko razložili njegova dolga obdobja letargije.

FALSTAFF

»Ko zboli kralj, nikdar ne zboli sam.« Vaš Falstaff tud' ni bil kaj precej na boljšem. Čeprav imam vodene oči, žolta lica, hripav glas, putiko in cirozo jeter, sem star samo po svoji razsodnosti in pameti. Doletela pa me je še

hujša diagnoza. Nikakor ne morem pozdravit' anoreksije, ki razsaja v moji denarnici. Sposojanje zgolj zavlačuje neizbežno, a bolezen, se bojim, je neozdravljiva. Sicer pa kaj, če malo šepam, vojno izkoristim za izgovor. Bister um vse obrne v svoj prid. Celo bolezen pretvori v profit.

LOLA

Nekdanji zavezniki, ki zanikajo legitimnost Henrikove vladavine, zbirajo svoje sile na Irskem, Škotskem in v Walesu. A kot si lahko mislite, bodo te »pelcmanlk« revolucije, v smislu vsesplošne blaginje in miru, zgolj pljunek v morje.

FALSTAFF

Z redko izjemo kasnejšega Henrika V., Harryja Lancastra, mojega najboljšega prijatelja in varovanca, se vrstijo monarhi, eni bolj nesposobni kot drugi, in se po zakonu privlačnosti obkrožajo s še slabšimi vladami.

1.

HENRIK LANCASTER *betežen in bolan*

Deset let je minilo, odkar sem bil po sili razmer primoran sestiti na angleški prestol. Zbiti smo in blede od skrbi, čeprav smo napovedali sveto vojno na obalah daleč stran od tod ... Nagnito je telo kraljestva, zavratna bolezen ga razjeda – prav pri srcu. To zahrbtno, omahljivo ljudstvo. Nezanesejiv in majav dom ima, kdor na srcih ljudstva zida. Prej me je govtalo z očmi in povzdigovalo do neba, zdaj pa, ko njihove želje utelešam, bi me izbruhalo na silo, tako kot Riharda. Zdaj pa tuli, da hoče lastno bruhanje pojest': »Vzemi tega kralja in nam vrni prejšnjega!«, množica debilna. »Kar je bilo in bo, je dobro, a kar je, slabo!«

NORTHUMBERLAND

V Walesu so nam uporniki zadali hude izgube. Število naših žrtev je preseglo tisoč.

HENRIK LANCASTER

Vse kaže, da te novice preprečujejo pohod naš sveti nad Jeruzalem.

NORTHUMBERLAND

Moj sin se je pa dobro znašel. Ubrani je naše položaje, Škoti bežijo.

HENRIK LANCASTER

Vsaj eno bitko smo dobili. Spomni me, kako mu je že ime, mlademu Northumberlandu?

NORTHUMBERLAND

Percy.

HENRIK LANCASTER

Zanimiv fant, pogumen, hitre jeze. Takoj bi ga zamenjal s svojim sinom.

NORTHUMBERLAND

Percy je zajel precej ujetnikov, med njimi svojega svaka Mortimerja.

HENRIK LANCASTER

Bravo ... moj nabira samo dolgove in popiva po beznicah. Predat pa mi jih noče.

Vstopi Percy.

NORTHUMBERLAND

Da pojasnim. Moj sin ni zavrnil zahteve, da vam prepusti ujetnike, to je bil preprosto nesporazum ...

PERCY NORTHUMBERLAND

Ni res. Ko je bilo bitke konec, ko sem slonel ob meču še ves vroč in se je rezilo še kadilo od krvavih usmrtilcev, je prišel tvoj odposlanec. Kot kaka dvorna dama se je zmrdoval, me nekaj spraševal in terjal, naj predam ujetnike. Nestrpen od muk in jeze sem mu rekel, kar sem mu pač rekel, ne vem več, kaj, da mu jih dam, ali ne dam. Razkačil me je, skratka ... To je vse.

NORTHUMBERLAND

Ne šteje mu v breme, če zdaj prekličete to, kar je dejal.

PERCY NORTHUMBERLAND

Če nam plačaš odškodnino, jih predam.

HENRIK LANCASTER

Naj blagajne praznim in plačujem za izdaje?

PERCY NORTHUMBERLAND

Če jih pride terjat sam hudič, jih ne dobiš!
Odideta.

HENRIK LANCASTER

Zdaj me bo verjetno izdal. Takoj bi ga zamenjal s svojim sinom. Ve kdo, kje je moj prekleti sin? Tri mesece ga že nisem videl. Poizvedite po londonskih beznicah, s prevaranti, pijanci in heretiki se družijo, ki v zakotnih ulicah ropajo ljudi. On pa misli, da je to stvar časti.

2.

Eastcheap, jutro. Soba v bordelu pri Merjaščevi glavi. Falstaff in Harry Lancaster v postelji z dvema spečima pijanima spolnima delavkama. Harry kadi, Falstaff domnevno spi.

HARRY LANCASTER *gleda bolho, kako leze čez ritnico speče*

V celem Londonu ni tolk bolh kot v tej špelunki.
Jo spenkne.

LOLA zajamra v polsnu

Mmm ...

Se naprči. Še me dej.

Harry jo pokrije.

HARRY LANCASTER

Vohaš to? Odkar je madame pobralo, je v tej hiši vse narobe.

FALSTAFF *zazeha*

Trapa nesrečna. Revščina ji je pamet zmešala.

HARRY LANCASTER

Odkar je žitu cena zrasla, si kot mnogi drugi ni več opomogla.

FALSTAFF *se zareži*

Pička ji na nosu zrasla ... prezgodaj je, da bi debatiral' o ekonomiji.

HARRY LANCASTER

Kaj pa ti veš, kolk je ura. Če bi bile ure flaše vina, minute pečenke in zvonci jeziki kurb, kazalci pa izveski na beznicah, božje sonce pa huda napaljena bejba, bi razumel. T'ko pa ... koj kurac, Falstaff, tebe briga, kol'k je ura?

FALSTAFF

Pusti sonce, Harry, mi, carji podzemlja, ki razlaščamo oderuhe, se ravnamo po luni. Ljudje naj govorijo, da opravljamo družbeno-koristno delo, ker se kot morje ravnamo po luni. Pazi ... ko boš kralj, bog ohrani tvojo milost, pardon, tvoje veličanstvo, milosti t'ko al t'ko ne boš imel nobene ...

HARRY LANCASTER

Kaj, nobene?

FALSTAFF

Niti to'k, da bi blagoslovil ocvrto jajce.

Harry se smeji, kašlja.

By the way, kakšna ti je Lola?

HARRY LANCASTER

Ustreže ti, če ji plačaš.

LOLA v polsnu

Ta pa zna z žensko.

FALSTAFF

Dio povero ... božanska pička, avion od ženske ... si jo probal?

HARRY LANCASTER

Vsakokrat, ko sem plačal, kar sva spila. Ko nisem 'mel denarja, sem dal na tvoj račun.

FALSTAFF

Dolžen si mi čuka sto.

HARRY LANCASTER

Ne seri ...

FALSTAFF

Kaj čuka sto? Tvoje prijateljstvo je vredno milijon, veš ti to? Samo ljubezen si mi dolžen, stari moj ... Ti, Harry, a bo še smrtna kazen, ko boš kralj?

HARRY LANCASTER

Kompleksno politično vprašanje ...

FALSTAFF

Glej, da ko prestol naslediš, ne obesiš vsaj nobenega tatu ...

HARRY LANCASTER

To boš delal ti v mojem imenu.

FALSTAFF

Filane danke, mili kraljevič. To bi mi pasalo prav tol'k, kot če bi na dvoru klečeplazil. Že vidim. Ko boš ti kralj, bom jaz veleizdajalec.

HARRY LANCASTER *se smeji*

Boli me kurac ...

Falstaff se smeji, potem umolkne, se zamisli.

HARRY LANCASTER

Nekam si se zamislu, pr'jat'a ...

FALSTAFF

Vso pravico imam do tega.

HARRY LANCASTER

Prav takšno k' prase, da leta po zraku.

FALSTAFF

Melanholija se me je prijela ... kot megla na barju.

HARRY LANCASTER

Kot septična jama za škofijo, misliš.

FALSTAFF

Za pofistat se ...

HARRY LANCASTER

A nisi reku, da 'mamo sam' to, česar ne mor'mo zgubit v brodolomu?

FALSTAFF

Dokler nisem tebe spoznal, nisem imel pojma o ničemer. Ďizs faking Krajst. A veš ti, da je denar dolg, obljuba, da ga kralj pač lahk' nekoč poplača? Čekni, kako se ga ustvari, pa ti bo jasno ... *ex nihilo*, stari moj, *ex nihilo* ...

HARRY LANCASTER

Iz nič ni nič. Zmen'va se raje, kje bova naslednjič ropala.

FALSTAFF

Ďizs faking Krast. Ti povej.

HARRY LANCASTER *bocne drugo spečo telo.*

Ned!

NED *v polsnu*

Ja, no ... Jutri ob štirih zjutri na križišču Gadshill. Dve ulici naprej. Fak, ne vem, kako se reče. Glavna cesta. Tam bo voz, pobere keš, da ga odpelje, pa sam' štirje varnostniki bojo. Kako se že reče. Za transfer denarja v zakladnico. Maske 'mam, orožje, načrt pa irate... Inite...

LOLA

Itinerar!

NED

To 'mam. Če greš točno po načrtu, bo to rop stoletja.

FALSTAFF

Mmmm ... všeč mi je, kako diši. Harry, idemo?

HARRY LANCASTER

Si pozabu, kdo sem?

FALSTAFF

Niti ne, ampak pozabim, če greš zraven.

HARRY LANCASTER

S štirimi varnostniki boste zrihtal tud' brez mene. Briši zdej! Ne mislim s tabo tu ležat do dreka.

FALSTAFF

In nauk tega je: zdaj pa grem.

Odhaja.

Sam' še to ti polagam na srce, ti najzavrženejši kraljevič na svetu, in to z grafitom našega največjega državotvornega poeta: »Jej, pij in kavsaj, za večnost se ne ravsaj!« Lahko noč, mile dame, lahko noč ...

Odide. Harry in ostali vstajajo, se oblačijo.

HARRY LANCASTER *občinstvu*

»V družbi treh bedakov med ducati prostakov ...« Vse vas poznam in podpiram. Neobrzdana razpoloženja vaših razvratov. Začasno. Ampak vam res ni jasno? Mislite, da me boli kurac, ne? Da sem nek bohem, tak neškodljiv kraljevski jebiveter, a? Ta svet bordelov in beznic pa je zame samo vmesna postaja, šola v naravi, del moje sistematične samovzgoje iz psihologije množic. Taktika, dragi moji hlapci zarukani. Taktika. »Kot sonce, ki pusti kužnim oblakom, da mu pred svetom skrijejo obraz, da bo, ko hoče bit' spet, kar je, še bolj občudovano, prebije navsezadnje gnile megle in sopare.« To moje minglanje z nižjimi razredi je investicija v prihodnost. Te zapite propalice so zame študijski primeri, bežna epizodica v moji karieri na poti do prestola. Učim se jih kot kak tuj, grd jezik, samo da jim bom nekoč lažje vladal. Prikrilo sonce je bil ves čas, bojo rekli. Zdaj pa je vzvišena zvezda, legenda, ideal. »Brenkam na najnižje strune in v bore četrť ure tako napredujem, da lahko pijem z vsakim smetarjem v njegovem lastnem jeziku.« In ko postanem kralj, mi bojo vsi ti vrli dečki na razpolago. Plus, moral sem se javno distancirat' od nepriljubljenega režima svojega očeta, to vam je verjetno jasno. Taktika, dragi moji, vse je taktika. Malo grešiš, da ima narod kaj odpustit', potem ti pa vsi jejo iz roke.

3.

PERCY NORTHUMBERLAND

Vem, kaj hoče, ta hohštapler. Samo da me poniža, ker moja zmaga meče senco nanj!

NORTHUMBERLAND

Predvsem noče, da se mu zamaje oblast ...

PERCY NORTHUMBERLAND

Ne morem verjet', da ste na čelo države postavili tega povzpetnika, zakonitega kralja pa zadavili kot zadnjega psa. Sramota. Odtrgali ste rožo in čeznjo vrgli gnoj.

NORTHUMBERLAND

Percy ...

PERCY NORTHUMBERLAND

Ti si ga po rdeči preprogi vrnil iz izgnanstva. Zdaj pa trpiš, ker si pod to bedno vlado njegov hlapec, lestev, vrv in rabelj. Si res mislil, da ti bo hvaležen do konca svojih dni? Ves čas premišljuje, kako bi ti poplačal dolg, če ne drugače, s krvjo. In to našo!

NORTHUMBERLAND

Nikogar ne poslušáš razen sebe ...

PERCY NORTHUMBERLAND

Čas je, da ga vržemo s prestola. Še je čas, da rešimo teptano čast in se operemo v očeh ljudi ...

NORTHUMBERLAND

Tvegana, nevarna igra ...

PERCY NORTHUMBERLAND

Nevarno je vse, prepil, spanje, pijača! Še skok na luno ni težak, da strgaš čast ji z bledih lic!

NORTHUMBERLAND

Zdaj nas ima na piki, nimamo dovolj podpore, naš položaj ogroža ...

KATE MORTIMER *vstopi*

Mortimerja hoče, ker ga je Rihard pred odstopom imenoval za svojega naslednika. Henrik se nas bo takoj, ko bo to mogoče, brez oklevanja znebil.

PERCY NORTHUMBERLAND

Tako je. »Glave si rešimo samo tako, da to oblast postavimo na glavo!«

NORTHUMBERLAND

Ne začenjaj spet, Percy. Bom jaz povedal. Kar zadeva ujetnike ...

PERCY NORTHUMBERLAND

Nobenega ne dam. Utoni ali plavaj!

NORTHUMBERLAND

Žolč se mu je razlil. Kate, sama govori s svojim možem, če lahko, jaz ne morem več.

Odhaja.

PERCY NORTHUMBERLAND *Northumberlandu*

Ja, meša se mi od tega gnoja lancastrskega! Vse te žile spraznim zanj, kapljo za kapljo izlijem v prah! »Naj se čas ne onegavi, da hrup bojišč to igro prej pozdravi!«

KATE MORTIMER, *zavpije*

Boš nehal že enkrat? Se lahko, prosim, samo za minuto umiriš?

Percy se malo umiri. Kate olajšano zadíha.

Osvobodil boš vse ujetnike, in to brez odkupnine.

PERCY NORTHUMBERLAND

Kaj? Zakaj?

KATE MORTIMER

Iz upornikov bomo dobili zaveznike, pa še cerkev pridobimo na svojo stran ...

PERCY NORTHUMBERLAND

To sploh ni tako neumno! Dobra zarota, dobri prijatelji!
Objame Kate in jo hitro spet spusti.
Če z uporniki podpišem pakt, gremo takoj v napad.
Odhaja.

KATE MORTIMER

Kam zdaj spet bezljaš?

PERCY NORTHUMBERLAND

Ne sprašuj me več, kam grem. Vem, da si pametna, zvesta si, a kljub vsemu ženska. Bolje znaš molčat' od drugih, česar pa ne veš, tega ne poveš. In le do sem ti pač zaupam.

KATE MORTIMER

Kako? Do sem?

PERCY NORTHUMBERLAND

In niti milimeter dlje. Živi smo zato, da gazimo po kraljih!

4.

Eastcheap. Bar v bordelu pri Merjaščevi glavi. Nell poje.

HARRY LANCASTER *gleda pevko, pijan, omizju*

Kako je mogoče, da zna ta nesrečnica manj besed kot papagaj, pa jo je rodila ženska kakor mene? Vse njeno delo je, da noge odpira in zapira, hodi po stopnicah gor in dol, vsa njena zgovornost – pa je košček računa. Nisem pa Percy, kot Percy pa nisem. Ta vam za zajtrk pospravi šest, sedem Škotov, si umije roke, pa reče svoji ženi: »Kaj bi s tem mirnim življenjem! Delu čast in oblast!« »Oh, Harry, moj mili,« vpraša ona, »koliko pa si jih pospravil danes?« Čez debelo uro pa odgovori: »Kakih štirinajst, za džabe, za džabe!«
Smeh vseh.

Kje je Falstaff, ta kmetavz čemerni? Jaz bom igral Percyja, ta bajs pa Kate.

NED *vdre v smehu*

Mačko na ražn, on je švical, jaz pa sem jokal od smeha. Kralj pizdunov. Kako je bežal, ko' panična opica. Pa še konja smo mu skrili. Tam je stal in tulil: »Kuga poberi strahopetce! Dajte mi konja! Kraljestvo za konja!« *Smeh vseh.*

FALSTAFF *prisopiha za njim in lovi sapo*

Pička vam vsem na nosu zrasla! Osem metrov peške je zame sedemdeset kilometrov, to dobro veste! Kamne 'mate namesto srca, kamne!

HARRY LANCASTER

Če mi ne bi šlo na smeh, bi se mi smilil. Kaj pa ti je, bajs nemarni?

FALSTAFF

Kuga vse poberi! Kon'c je. Ne bom več tako živel. Raje štrikam nogavice in jih na štantih prodajam. Vse je šlo v pizdovce, dio povero. Pofistam se, če ni več poštenosti niti med tatovi!

NED

Kaj opletaš s tujim kurcem po koprivah, povej že ...

FALSTAFF

Posluš', kaj ti bom reku: Klinc vas gleda, kolega ...

HARRY LANCASTER

Povej že, ti vreča volne?

FALSTAFF

Obesi se na svojo prestolonasledniško podvezo. Se temu pravi krit' hrbte prijateljem?

HARRY LANCASTER

Ti vampež nemarni, ti kurbirska, tolsta vreča loja ...

FALSTAFF

Svojemu fotru mjavki s svojimi plani od zdej naprej. Ti pa princ od Walesa, še tega ne veš, če je tvoj tati res tvoj tati?

HARRY LANCASTER

Prekleta kanta špeha, ponovi, če si upaš ...

FALSTAFF

Preden ponovim, bom tole spil. (*Zvrne kozarec.*) Kako veš, kdo je tvoj foter? Ker ti je mama t'ko povedala. Lagal si, mili moj kraljevič. Sram te bilo!
That thou may lie and lie and be a villain!

HARRY LANCASTER

Jaz da sem lagal?

FALSTAFF

Pička mi na nosu zrase, če sem se jaz v lajfu kdaj. Vsaj ne v običajnem smislu. Če lažem, lažem, da povem resnico, politiki pa lažejo, da jo potlačijo.

HARRY LANCASTER

Pajac nesrečni ...

FALSTAFF

Reku si, da bojo štirje, jih je b'lo pa sto.

HARRY LANCASTER

Sto, a?

FALSTAFF *publiki*

Pobrali so nam vse, kar smo naropali. Komaj sem se rešil. Dve uri smo se mlat'li. To ni bil boj, ampak mesarsko klanje! Vsaj petdeset jih je b'lo. Dvajset smo jih potokli, vsaj.

HARRY LANCASTER

Ubili ste jih?

FALSTAFF

Verjetno, vsaj dva, al' pa tri. Pet mogoče.

HARRY LANCASTER

Kaj ste pa nar'dili s trupli?

FALSTAFF

Ne vem več, prehitro je šlo, pa še tema je b'la taka, da še lastne roke nisem videl.

HARRY LANCASTER

Da vidimo, kdo laže, bajs. Včeraj sem vas gledal iz zasede. Nad štiri ste se sprav'li. Pa jih niste prav zvezal'. Ti si spizdil ko' zajc in če ne bi b'lo mene, da pobrem keš, bi vse propadlo.

NED

Tega pa nisi pričakoval, a bajs?

FALSTAFF

Seveda sem. Delal sem se, da bežim, da jih zvlečem nase. Zato, da je on lahko pobral keš. *Great minds think alike*. Kaj pa naj bi, tovariši? Ubil prestolonaslednika? Če sem bil strahopeten, sem bil po instinktu. Instinkt je vse ...

NED

Naj me vrag pošlata ...

FALSTAFF

Glavno, da je denar v naših rokah, ne? Vrag poberi skrbi in težave. 'Mam prav al' 'mam prav?

LOLA *vstopi, mimogrede Harryju*

Visok obisk. En iz tvojega genga je bil zunej. Pravi, da se moraš jutri zglastit' pri očiju na avdienci.

FALSTAFF

Kralju je od slabih novic verjetno osivela brada. Ti, Harry, a te nič prpa ne stiska?

HARRY LANCASTER

Manjka mi tvojega instinkta ...

FALSTAFF

Te ne bo oče jutri dal iz kože zaradi tvoj'ga življenjskega sloga? Če me 'maš kej rad, si boš moral zmislit' kak izgovor.

HARRY LANCASTER

Ti bodi kralj, pa da vidimo, kako bi šlo ...

FALSTAFF

Ta stol bo moje kraljestvo. Ta kanta pa moja krona. Pazi zdaj, če v tebi še ni ugasnila zadnja iskrica milosti, boš jokal. Jokat' se boš začel. Tako, sin moj.

LOLA *se posede skupaj z ostalimi*

Pazi zdaj to lobotomijo ... V renesansi bi temu rekli: imeniten špas.

FALSTAFF

»Nič solz, kraljica – ničev je tok solz.«

LOLA

Ker car, kol'k teksta se je na pamet naučil ...

FALSTAFF

Stran z nesrečnico! Jaz, kralj Henrik IV., sem zadnjič šel na lov. Vidim sokola, leti, ustrelim, sokol pa leti naprej. Gledam in rečem: »Majkemi, dosta sam vidio u životu, a još nikad mrtve ptice da leti!« (*Smeh vseh*.) Harry, sin moj. Ne čudim se samo temu, kako zapravljaš svoj čas, marveč tudi tvoji nesrečni družčini. O tem, da si moj sin, mi priča deloma beseda tvoje matere, deloma moje lastno mnenje. Podli pogled v tvojih očeh pa mi je za to zanesljivo jamstvo. Naj bo moj sin, luč vesoljne Anglije, podel tat in kriminalc, je vprašanje, ki ga je vredno načet'.

HARRY LANCASTER

Slišal sem, da je veličanstvo spet zadela ta nesrečna kap ... Ta mrtvoud, kakor ga razumem, je neke vrste letargija, prihaja pa od prevelikih skrbi in prenapenjanja možganov. To je posebne sorte gluhost.

FALSTAFF

Vse kaže, da si tudi ti podvržen tej bolezni, ker ne slišiš, kar ti pravim.

HARRY LANCASTER

Prej bi rekel, da trpim za neposlušnostjo.

FALSTAFF

Vi stari ne razumete, kaj zmoremo mi mladi. Ogenj naših jeter merite z grenkobo svojega žolča ...

HARRY LANCASTER

Briši ... ti ne znaš bit' kralj.

FALSTAFF
Igrajo naj tisti, ki znamo! (*Harry ga prime in vleče s stola.*)
Mečeš me s prestola? Kaj ste v tej familiji sami manični prevratniki?
Smeh vseh.

HARRY LANCASTER *sede na stol, zamenjata vlogi, Falstaffu*
Harry, kje si bil?

FALSTAFF
Eastcheap, red light district.

HARRY LANCASTER
O tebi slišim marsikaj, kar mi ni všeč.

FALSTAFF
Lahko ti povem še kaj bolj smešnega.

HARRY LANCASTER
Zdaj ni čas za zajebancije. Nekakšen sod plesniv je zdaj tvoj kompanjon.
Čemu služi, razen da se baše? V čem je dober, razen v pitju vina? Si zasluži
sploh živeti, ta bajs nemarni? Kaj je človek, če mu je glavni cilj življenja in
bogastvo največje, da spi in je? Žival, nič več.

FALSTAFF
O kom govoriš?

HARRY LANCASTER
O Sokratu za reveže, o Shakespearu za idiote ...

FALSTAFF
Ne poznam.

HARRY LANCASTER
Seveda poznaš tega zvodnika mladih duš najnižje sorte.

FALSTAFF
Če bi rekel, da je kaj slabši od mene, bi rekel več, kakor vem. Ampak
zvodnik? To najodločneje zanikam.

HARRY LANCASTER
John Falstaff, ker nisi za nobeno rabo, ker ni v tvojem trupu več vere,
pravice in poštenja kot v kuhani češplji – te izganjamo »na veke vekomaj«
iz našega kraljestva!

FALSTAFF
Naj mi vaša milost ne zameri. Če prepove alkohol in sladkor, naj izda
dekret. Če je zločin bit' star, obilen in vesel, naj bo. Zgodí se tvoja volja.
Izženi raje Neda, izženi Lolo, izženi vso to bando nehvaležno (*pokaže na*

občinstvo). Ampak ne izženi dragega, ljubeznivega Falstaffa. Poštenega
Falstaffa. Vrlega Falstaffa. Najboljšega prijatelja vašega sina Harryja. Ne
izženi ga, ker če izženeš Falstaffa, izženeš svet!
Vsi ploskajo.

HARRY LANCASTER
Sem in bom.

Harry gre. Tudi ostali, kot ob koncu predstave. Falstaff in Lola ostaneta.

5.

FALSTAFF *občinstvu*
Vem, da se vsi iz mene delajo norca. Vem, da me fetšejmajo t'ko, da dan's
to niti ni več smešno. Ne si tega gnat preveč k srcu. T'ko si izkazujemo
ljubezen v naši klapi. Vas boli? Mene pa ne. Celó v čast mi je. Ker nisem
samo duhovit sam po sebi, ampak vzrok duhovitosti v drugih.

LOLA
Pa kako ti je to lahko v čast?

FALSTAFF
Dokler se lahko bolj sebi smejim kot drugim, dokler delam večjega norca
iz sebe kot iz drugih, sem svoboden. To je moj katekizem preživetja v tem
usranem svetu.
Pomaga tud', če si pod gasom, več al' manj skoz ... Vem, da ne palijo več
moje fore v tej dobi politične korektnosti. Lej, kako resno se držijo.

LOLA
Kot da bi b'li v cerkvi.

FALSTAFF
Ni čudno, da je apokalipsa za vogalom. Mogoče pa se bo skupej z ledeniki
vsaj par src stopilo ...

LOLA
Ni jim smešno ...

FALSTAFF
Vse prefistam, če z mano niso umrli samo mit vesele Anglije, doba viteštva,
integriteta, milijoni staroselcev, milijarda živalskih vrst, ampak tud' humor
kot tak ...

LOLA
Zame si ti še vedno »največja zamisel dobrega človeka v vsej dramatikí«.
Tvoje napake so tako majhne, pa iz njih take hude vice pokaš.

FALSTAFF

Jaz sem Hamlet komedije, ne veš ti tega? Jaz sem zadnji humanist v tej tragikomediji samih psihopatov.

LOLA

Čeprav si na momente mizogin in oportunist in tud' tebe skvari obet moči, si men' vseč lih zato, ker za razliko od drugih nikogar ne zatiraš, nikogar ne ubiješ, vsaj ne neposredno.

FALSTAFF

Ni Adam spodrsnil v dneh nedolžnosti? Kako ne bi jaz v dneh pregrehe?

LOLA

»Nad problemi skratka nisi vzvišen, tvoj genij se izraža v tem, kako se iz njih izmotaš.« Živiš antitezo hierarhije in politike v nasprotju s prevladujočimi koncepti časti in uspeha celega esteblišmenta. Mogoče si res socialni parazit, mogoče res živiš na stroške drugih. Ampak, kdo pa ne?

FALSTAFF

Preklinjal nisem preveč, kockal nisem več kot sedemkrat na teden, v bordele nisem zahajal več kot enkrat vsake četrte ure. Denar, ki sem si ga sposodil, sem vrnil – trikrat al' štir'krat. Več mesa imam kot drugi, zato pa mogoče malo več slabosti ...

LOLA

»Velik si kol'kr vidiš, ne kol'kr meriš.« V primerjavi s prevarami, ki se jih grejo ti diktatorji, so tvoje pičkin dim. Mogoče si res ultimativni renesančni hipi bumer, ampak men' si car, ker si t'ko ogromen, da te ne mor'jo na nič reducirat.

FALSTAFF

Bolje da ljulja nek da žulja.

LOLA

»Ti si sila življenja, ki presega vse družbene vloge. Tvoj trebuh sploh ni simbol požrešnosti, ampak bistva življenja, ki ga lahko definiramo samo z odpovedjo vseh definicij.«

FALSTAFF

Ah, Lola ... ne vem, če mi je že kdo kdaj kej lepšega reku ...

LOLA

Ma ja. »Če se v tragediji vse reducira na telo, ki lahko samo umre, se pri tebi vse reducira na telo, ki predstavlja našo moč, da se prežremo in prepijemo skoz ruševine intelektualnih in moralnih nasprotij.« Tvoja edina napaka je tvoja človečnost. Samo ti si lahko tako naiven in zaupljiv, da si misliš, da volja do oblasti ne bo skrhala prijateljskih vezi in da ljubezen lahko preseže hierarhije in razredne razlike.

FALSTAFF

»Samo ljubezen si mi dolžen.«

LOLA

Ljubezen pa ni enosmerna cesta.

6.

Avdianca pri kralju.

HENRIK LANCASTER

Ne vem, s čim sem si zaslužil tako nevrednega prestolonaslednika. Edine zmage, ki si jih slavil, si dosegal po beznicah. Edini podvigi pa ropi in prevare, nizkotna sla in žalostne zabave.

HARRY LANCASTER

Srečen bi bil, če bi se lahko otresel vseh očitkov, ki ti jih na uho nosijo lažnivci. Odpusti mi za vse, kar sem morda skrivil.

HENRIK LANCASTER

Če bi jaz pustil vsakemu do sebe in se vsem razkazoval v slabi družbi, bi ti, ki so mi pomagali na prestol, ostali zvesti prejšnjemu vladarju. Ker so me redko videli, pa so strmeli vame kot v kak komet. Zato sem lahko ljubeznivo ves ponižen iz ljudskih src izvabil vdanost, hvalo in pozdrave, in to vpricho kronanega kralja! Tako sem vedno bil ves svež in nov. Vsak moj nastop je bil kot praznik, ne pogost, a vzvišen. Rihard pa je bil ob ves ugled, na razpolago vsakemu zijalu. In ker so ga vsak dan požirali z očmi, so se ga preobjedli in zasovražili. Ker malo več kot malo je preveč. In prav tako je s tabo. Ni oči, ki jim ne presedaš, razen mojih, ki bi te večkrat rade videl e...

HARRY LANCASTER

Od zdaj naprej bom dal več nase. Grešim samo, da greh v svoj prid obrnem in se, ko sploh ne pričakujejo, nenadno spreobrnem. Spomin na te nesrečnike ohranim kot mero in obrazec, da lahko ob njem življenja drugih merim.

HENRIK LANCASTER

Čebela, ki se zaredi v mrhovini, jo redko zapusti. Percy si trenutno bolj zasluži krono kakor ti. Kar je danes on, sem bil jaz nekoč. Zbral je vojsko, ki koraka zdaj nad nas. Ampak ne vem, zakaj ti govorim o sovražnikih, ko si moj največji sovražnik očitno ti? Sklepal sem, da si se jim pridružil.

HARRY LANCASTER

Ne govori tega. Če želiš, vse popravim s Percyjevo glavo. Ko si z obraza sperem krinko, sramoto sperem skupaj z njo. Percy dela zame, on zbira slavo, jaz jo bom pobral!

HENRIK LANCASTER

S tem si pobil tisoč upornikov, sin moj. Največja uporniška vojska, ki je kdaj rušila oblast, se zbira pri Shrewsburyju. Mi poskrbimo za Škote in Valižane, tebi pa dajem poveljstvo in z njim vso oblast, da zbereš svoje sile v enajstih dneh.

7.

Eastcheap. Soba v bordelu. Falstaff leži, Lola ga poljublja in mu odpenja hlače, on se ne odziva.

FALSTAFF

Prestar sem jaz za te stvari ...

LOLA

Ne sekirej se, mucek. Ti si mi všeč, veš. Bolj kot vsi ostali.

FALSTAFF

To mi govoriš samo iz usmiljenja.

LOLA

Ne seri. Če te zaprejo, te bom čakala.

FALSTAFF

Ne bojo me, ni šans. Podkup'li smo ta prave. Denar smo vrnili, čeprav me sploh ni b'lo zraven. To vračanje mi sicer ni preveč všeč – dvojni posel. Vse samo, da bi pokril Harryja. Ne bom rekel, da si Harry zasluži boljšega prijatelja. Da bi si pa prijatelj zaslužil boljšega Harryja, to pa ja.

LOLA

Sej ni t'ko švoh Harry. Lep, pa še pameten.

FALSTAFF

Za shrambarja bi že bil. Kruh bi kar dobro rezal. (Lola se smeji.) Vsak dan si rečem, pusti ga, ni te vreden, pa lazi skoz za mano. Sej bi se ga otrešel, pa ne vem, kako ... Dej mi ljubčka.

LOLA

Mili moj mucek ...

Harry in Ned, ki sta prisluškovala, vdreta.

FALSTAFF

Sem se usral. Harry, pička ti na nosu zrasla! Tovariš, fant moj, kako sem te vesel ...

HARRY LANCASTER

Sta Venera in Saturn to leto v konjunkciji?

FALSTAFF

Jaz bi rekel, da je bolj retrogradni Merkur.
Ga hoče objet.

HARRY LANCASTER

Da se me ne dotakneš s temi sluzastimi prsti.

NED *drži Lolo*

Prebičaj ga vpricho njegove cipe ...

LOLA

Pusti me!

NED *Harryju*

Ob maščevanje boš, ker takoj vse skup v hec obrne ...

Harry zagradi Falstaffa za vrat.

FALSTAFF

Ne nasilja, samo nasilja ne!

HARRY LANCASTER *Falstaffa podre na tla*

Kaj je? Si se skozlal, ko si mislu, da me ni zraven?
Zdaj boš lizal parket, da bo polakiran ... Liži.

FALSTAFF

Harry, nehej, boli me ... Kaj ti je? Sprosti se ...

HARRY LANCASTER *ga z nogo drži na tleh*

Z očetom sva se pobotala in lahko delam, kar hočem.

FALSTAFF

Milost, Harry! Si znorel? Kaj sem ti nar'dil?

HARRY LANCASTER *ga z nogo drži na tleh*

Psovke na moj račun od shrambarja do kruhoreza?

FALSTAFF

Nisem te hotel užalit', nobene žalitve tvoje osebe in stanu, prisežem. Hecal sem se, sej veš da se sam' hecam ...

HARRY LANCASTER

Ni čas za hece ...

FALSTAFF

Kaj se dogaja, stari moj, zakaj si tak?

HARRY LANCASTER

Država je na tem, da eksplodira, ti pa se zajebavaš. Percy dviga meč: mi ali oni – enih kmalu ne bo več!

FALSTAFF

Odpusti mi, res nisem t'ko mislil ... ne mi zamerit ...

HARRY LANCASTER

Službo imam zate – pri pešakih.

FALSTAFF

Zakaj pa ne pri konjenici?

NED

Z batom ga ud'ri po glavi!

FALSTAFF

Pardon, pardon ... ni čas za hece, se pardoniram ...

HARRY LANCASTER

Zbobnaj mi vojake, pa ti odpustim. Jutri dobiš primerno mesto, pa denar in nalog, da opremiš svoje fante. Usoda te čaka, špeh!
Odideta. Falstaff mukoma vstaja, Lola mu pomaga.

FALSTAFF Loli

Takoj ko je kakšna nevarnost v tej deželi, me potisnejo naravnost vanjo. Za pofistat. Angleži so res nadarjeni še tako imenitno stvar spremenit' v neke povprečnega.

LOLA

Ta tvoj Harry je opas'n psihopat.

FALSTAFF

Ne vem, kaj ga je zgrab'lo, Lola, nikdar ni bil tak ... Kot da je naenkrat zgubil ves smisel za humor. Ni čudno, nikdar ni znal pit, kot se spodobi. Iz takih puščobnih mladičev nikoli ni kaj prida, od slabega pitja se jim kri preveč ohladi, tako da se jih loti nekakšna moška bledečnost. Potem pa, ko se poročijo, plodijo same mehkužce. Sicer pa so po naravi budale in strahopetci, kar bi bil brez pijače tudi marsikdo od nas ... To je moja diagnoza. Dr. Falstaff priporoča: Dober šeri izvaja dvojno operacijo. Prvič, stopi ti v možgane, prežene iz njih vse puste in nadležne sopare, da postanejo takoj gibčni, iznajdljivi in dovtetni za izjemno duhovitost. Drugič pa ogreje kri; dokler je hladna in mirna, so jetra od nje vsa bela in blede, kar je sindrom melanholije in strahopetnosti. Razsvetli nam obraz, ki kot stražni ogenj pozove na okope vse ostalo malo kraljestvo človeka. Tako da se vsi prebivalci telesa javijo na raport pred svojim poveljnikom srcem, ki je, veliko in napihnjeno spričo vsega tega spremstva, pripravljeno na kakršnokoli junaško dejanje. Zato vsa vojaška spretnost brez šerija ne pomen' pol kurca nič.

LOLA

A bo res vojna?

FALSTAFF

Je že tako, preljuba moja, da so zaslužnim možem vedno za petami. Kdor ni nič, lahko spi, medtem ko očetnjava kliče može dejanj, kakršni smo mi ...

LOLA

Čakala te bom, ne bom se rihtala, dokler se ne vrneš ...

FALSTAFF *se oblači*

O, Marija, da bi bil moj boben – tale oštarija!

8.

Percy se oblači za vojno, manično pakira, preizkuša orožje in opremo.

KATE MORTIMER

Če bi ti bilo kaj do mene, bi ostal. Od bojev si tako obseden, da še v snu mrmraš o premikih in umikih, okopih, jarkih, odkupninah in vojaki. Ne spiš, ne ješ, mene pa si iz svoje postelje izgnal.

PERCY NORTHUMBERLAND *nekomu zunaj*

Hej ti, hlapec! So mi pripeljali konja? ... Ok! Ta konj bo moje kraljestvo!

KATE MORTIMER

Zakaj zavračaš, kar ti dajem in meni ti?

PERCY NORTHUMBERLAND

Kaj?

KATE MORTIMER

Kaj te odvrča od mene?

PERCY NORTHUMBERLAND

Moj konj, draga moja, moj konj.

KATE MORTIMER

Lancaster je mobiliziral trideset tisoč ljudi. Trikrat več jih je kot nas.

PERCY NORTHUMBERLAND

Ja, in?

KATE MORTIMER

Ljubezen moja, prosim, počakaj na okrepitev.

PERCY NORTHUMBERLAND

Ljubezen? Zdaj ni čas, da bi se igrali z joški in topli z ustnicami. Nosovi bodo zdaj krvavi in zobje polomljeni!

KATE MORTIMER
Me ljubiš?

PERCY NORTHUMBERLAND *ironično*
Ne, ne ljubim te ...

KATE MORTIMER
Če me ti ne ljubiš, se sama tudi ne. Resno misliš al' me zafrkavaš?

PERCY NORTHUMBERLAND
Pridi gledat, kako bom jahal v zgodovino! Ko bom na konju, ti prisežem, da te neskončno ljubim. Tja, kamor grem, greš tudi ti. Danes jaz, jutri pa za mano ti. Kaj praviš?

KATE MORTIMER
Kaj pa mi drugega sploh preostane?

9.
Na poti na bojišče.

FALSTAFF *prisopiha v bojni opremi, vojakom*
Mirno! Čas je, da bi b'li že tam. Kralj računa na nas!
Bog živi upornike, ki razen poštenjakom nočejo nikomur hudega, brez njih bi obubožal ... Za pofistat ... Če me ni sram teh mojih rekrutov. Mogoče sem res pretiraval in zlorabil kraljevska pooblastila. V zameno za sto soldatov sem dobil tristo funtov in še nekaj čez. Spravil sem se samo na bogate posestnike, sinove svobodnjakov ... »Na take, ki se pokanja flinte bolj bojijo kot ranjena raca«, pol pa sem jim dal, da se odkupijo. Zdaj pa 'mam v svoji četi same odslužene veterane, reveže in berače, pobegle točaje, brezposelne hlapce; parazite pač, ki se zaredijo, če je predolgo mir. Spraševali so me, če sem vešala spraznil in mrtvake novačil.

HARRY LANCASTER
Večjih nesrečnikov še nisem videl.

FALSTAFF
»Da jih na sulice nabodeš, so že dobri. Hrana za kanone, to je hrana za kanone! Jamo ti napolnijo ravno tako dobro kakor drugi.« Smrtniki, človek božji, smrtniki so pač!

HARRY LANCASTER
Poveljniki na svoja mesta! In kot pravico mi, Bog brani nas!
Odhaja v napad.

FALSTAFF
Raje bi spal doma in da je vse lepo in prav. Harry, če v boju obležim, me boš kril, ne?

HARRY LANCASTER
Izmoli očenaš, pa zbogom!

FALSTAFF
Upam, da vse to čimprej mine, da se ga nažremo in izljubimo, kot se spodobi.

HARRY LANCASTER
Ljubite se vi po dolgem in počez, meni manjka vojakov.

FALSTAFF
»Velike besede, majav svet ...«

HARRY LANCASTER
Ne veš, da Bogu smrt dolguješ, špeh?
Odide v napad.

FALSTAFF
Naj dela Bog, kar hoče, nič me ne mika, da bi mu prezgodej plačeval. Meni rok še ni potekel. Recimo, da me čast žene naprej. Kaj pa, če me čast pritisne ob tla, ko bi rad naprej? Mi čast lahko vrne noge? Ne. Pa roko? Ne. Mi čast lahko zaceli rane? Potem se čast ne spozna lih na kirurgijo. Ne. Kaj je čast? Beseda. In kaj je ta beseda? Zrak. Kdo jo ima? Ta, ki je v sredo umrl. Jo čuti? Ne. Jo sliši? Ne. Se pravi, da je nezaznavna? Mrtvim mogoče. Kaj pa živim? Ne. Zakaj? Obrekovanje tega ne trpi. Zato mi dol visi: čast je samo ščit, ki ga nosijo za tvojim pogrebom. Dajte mi življenje! Več življenja! Če ga ohranim, prav, če ga ne, čast pride t'ko al' t'ko. T'ko se konča moj katekizem.

10.
Bitka. Falstaff se zgrudi, leži na tleh, se pretvarja, da je mrtev. Harry in Percy iz oči v oči.

HARRY LANCASTER
Taki dve zvezdi ne moreta sijat' na istem nebu.

PERCY NORTHUMBERLAND
Raje izgubim življenje kot ponos. To huje rani misli kakor meč! Misli pa, življenja sužnji, in življenje, norec časa, in čas, ki meri svet, se zdaj morajo končat'!

Planeta drug na drugega. Harry ubije Percyja.

HARRY LANCASTER
Zdaj si prah in hrana črvom. Ko je v teh prsih še prebival duh, je bilo celotno kraljestvo zanj pretesno, zdaj pa sta mu dva metra zemlje več kot dovolj.

Zagleda »mrtvega« Falstaffa.

Stari moj, si se tudi ti končno nažrl? Lažje bi koga boljšega pogrešal. Če bi ostal, kar sem bil, bi za tabo žaloval.

Odide.

FALSTAFF vstane

Aleluja. Še je bog!

Gre do Percyja, Percyju. Na, tu 'maš čast ...

Ga brcne, preveri, če je mrtev.

Mrtveci so samo na videz ljudje, ker se pretvarjajo, da so živi. Ta pa, ki se pretvarja, da je mrtev, da bi preživel, se ne pretvarja, saj je resnična in popolna podoba življenja. Previdnost je boljša polovica poguma in z njo sem si pač rešil glavo. Pred tem Percyjem me je še vedno za pofistat strah. Kaj, če se tudi on pretvarja in plane nenadoma pokonci? To dobiš v hrbet (*ga zabode*), pa greš z mano. Zakaj ne bi mogel on vstat' od mrtvih, kot sem jaz? (*ga vleče mukoma z odra*) Prisežem, da sem ga ubil, in si čast in slavo pridobim ... Kar na mah sva planila pokonci in se tolkla kako uro, majkemi ... Tu imaš tega Percyja, če mi tvoj oče izkaže kakšno čast za to, prav, če ne, naj kar sam koga drugega ubije! Krepost je v teh štacunarskih časih tako malo vredna, da je že vsak medvedar junak; duhovitost pa se zgublja v računih. Bister um vse obrne v svoj prid. Še smrt pretvori v profit.

11.

KATE MORTIMER

Za zatrtje upora, ki resno ogroža diktaturo, so vsa sredstva upravičena in legitimna: prvič, fizična likvidacija; drugič, če je to pretvegano ali se izkaže za neizvedljivo, taktični kompromisi in vključitev upornikov v obstoječe strukture; ali tretjič, odstranitev vodij upora s pomočjo prevare. Henrik IV. uspešno izvaja vse tri strategije. Poda se v bitko, v kateri zmaga (ne brez dvomljivih prijemov), ob naslednji priložnosti upornike, pod pretvezo, da bo preučil njihove zahteve, prepriča, da svojo vojsko razpustijo. Večino vodilnih pa nato zajame in usmrti. Zmaga pri Shrewsburyju je bila bolj posledica naključja in neenotnosti zarotnikov kot pa premoči krone. Po drugi strani pa zmaga upornikov ne bi prinesla boljše, pravičnejše in manj represivne oblasti. Northumberlandova filozofija somraka to zgolj potrjuje. Če upor ne uspe, naj z njim propade celotno kraljestvo in vsi z njim:

NORTHUMBERLAND

»Naj red umre! Naj svet ne bo več oder, ki hrani spore te nenehne drame. Naj zavesa pade, in mrak naj bo vseh mrtvecev grobar!«

KATE MORTIMER

Mojega moža so po bitki pokopali, mene pa aretirali, čeprav so me kasneje izpustili. Ko pa so se razširile govorice, da je Percy še vedno živ, je kralj ukazal ekshumacijo trupla in ga razstavil na tržnici. Percyjevo glavo je poslal v York, kjer so jo nabodli na mestna vrata. Preden so mi jih izročili, so

njegove štiri okončine kot zastraševalni ukrep poslali v London, Newcastle, Bristol in Chester. Posthumno je bil razglašen za izdajalca, njegova zemljišča pa je zaplenila krona.

12.

Palača.

HENRIK LANCASTER

Glava pod težo krone nikdar ne počiva. Koliko tisoč mojih revnih hlapcev zdaj mirno spi, kralju pa se sen odreka. Ob polni mizi teka ni. Imaš vse, uživaš pa le ne.

Vstopi Harry in vrže Percyjevo glavo očetu pred noge.

HARRY LANCASTER

Percy se je ohladil. Računal je na okrepitev, ki ni prišla, in svoje čete vodil v smrt.

HENRIK LANCASTER

Srečo in mir si mi prinesel, sin.

HARRY LANCASTER

Northumberlandu in ostalim bo sojeno za veleizdajo.

HENRIK LANCASTER

Usmrtite jih takoj. Tako kazen zadane vsak upor. Sin moj, kakšen dan! Doživi napad slabosti, pade. Harry ga ujame. Trese ga na tleh. Odvleče ga do postelje.

HARRY LANCASTER

Od skrbi in vrtanja duha je zid, ki ga obdaja, tako načet, da skozenj že zre življenje in sili ven.

HENRIK LANCASTER *prihaja k sebi*

Oljka miru brsti po vsej deželi, meni pa se pred očmi temni.

HARRY LANCASTER

Mirno, samo mirno ...

HENRIK LANCASTER *Harryju*

Plevel najrajši ogroža dobro prst in tvoj obraz je ves prerasel z njim. Kri mi zastaja, ko pomislim na podobe gnilih časov, ki prihajajo, ko mene več ne bo ... Kraljestvo moje oslABLJENO, kaj boš, ko zate ne bom več jaz skrbel? Divjina, obljudena z volkovi kot nekoč ...

HARRY LANCASTER

Dovolj o tem, dovolj ...

HENRIK LANCASTER

Daj mi krono sem na blazino. Tako, tako ...

HARRY LANCASTER *misli, da Henrik ne diha več*

Oče? Spiš? Blažen sen ... ki si že mnoge kralje ločil od tega zlatega obroča. Moj dolg do tebe poravnajo solze. Ti si mi pa dolžen to. (*Vzame krono in si jo da na glavo.*)

Če se vsa moč sveta strne v eno samo pest, te časti mi ne iztrga iz rok.

Henrik odpre eno oko, ga zagleda. Sunkovito plane pokonci.

HENRIK LANCASTER

Saj sem vedel. Se ti res tako mudi? Ukradel si, kar bi bilo čez nekaj ur brez greha tvoje.

HARRY LANCASTER

Nisem verjel, da te bom kdaj spet slišal.

HENRIK LANCASTER

Ker si nisi želel. S kakšno naglico se upre narava, če po zlatu hrepeni.

HARRY LANCASTER

Hotel sem samo ...

HENRIK LANCASTER

Za to se očetje ugonablajo s skrbmi? Za to kopičijo nesrečne, sumljivo pridobljene sklade, za to sinove pošiljajo študirat? Da nas kot čebele za naš trud na koncu pomorijo ...

HARRY LANCASTER

Da mi niso solze potisnile besed v grlo, bi te že prej prekinil ...

HENRIK LANCASTER

Mora je sijaj, ki po njem hlepiš. Na tisoče bodal si v sebi skrtil, da mi še te zadnje ure pokončaš. Naj zvonovi radostno donijo za tvoje kronanje, ne za moj pogreb! Kralj Henrik V. – kronan! Živela nečimrnost! Sem z izmečki! Pijte, plešite, razgrajajte, ropajte, morite! Anglija vam da službo, čast, oblast!

HARRY LANCASTER

Ko sem mislil, da si mrtev, me je tako pretreslo, da sem tej kroni rekel: »S skrbjo, ki se te drži, si se hranila s telesom mojega očeta. Ničvredna si, čeprav si iz zlata.« Tako sem si jo dal na glavo, da bi z njo, kot s sovražnikom, ki mi je očeta umoril, račune poravnal. Če pa sta me ob tem navdala napuh in veselje nad močjo, je nisem vreden in naj klečim pred njo kot zadnji siromak.

HENRIK LANCASTER

Sin moj! Bog je hotel, da jo vzameš, da bi jaz slišal to opravičilo in te imel še rajši. Zaupal ti bom poslovno skrivnost. Samo en nauk je, ena doktrina. Bog ve, kako me je ta krona doletela. Nate zdaj prehaja pod boljšimi pogoji, madež mojega dosežka pa bo z mano le začasno pokopan. Zapomni si. Nič ne utrdi oblasti tako, nič ne preusmeri pozornosti tako kot zunanji sovražnik. Vojna je politika miru. Glej, da jih zaposliš v tujih vojnah. Ne trudi se, da bi si z iskrenostjo, dobroto in pravičnostjo pridobil ljubezen ljudstva. Pusti notranje zadeve. Nadaljuj, kjer sem končal. Ni nujno, da je križarski pohod, naj bo kjerkoli, kjerkoli ... Samo osvajalska vojna bo stabilizirala državo in izbrisala preteklost, tebi pa zagotovila trajen mir doma ... Še več bi ... pa sem tako zdelan, da komaj govorim ...

13.

Kronanje Henrika V.

FALSTAFF

Aleluja! Zvonite, zvonovi! Slišali smo zvonove opolnoči! Kralj je odrešen vseh skrbi! Stari Lancaster je mrtev! Adijo, revščina, adijo, usrano življenje! Sploh nisem 'mel časa, da se preoblečem, nima veze, ta siromašna oprava priča o moji neznanosti, da bi ga čimprej videl, ne?

LOLA

Razodeva vso resnost tvojih čustev ...

FALSTAFF

Ni panike. Ned, povej, kakšno funkcijo bi 'mel. Lola, obložim te s častmi, da ne boš ved'la, kaj z njimi. Blagoslovljeni vsi, ki so mi prijatelji in gorje ... nikomur več! Začenja se doba miru in ljubezni! Zakoni Anglije so pod mojo komando!

HARRY LANCASTER, *občinstvu*

Ta nova, sijajna obleka veličanstva ni tako udobna, kot si mislite. Žalujmo, a ne čez mero, za kraljem, ki ga ni več, kralj, ki živi, pa vam te solze v ure sreče spremeni.

Ne domišljam si, da sem zdravnik, le začasno sem ta bojni videz privzel, da ozdravim preobzrte duše, bolne od dobrot, in odpravim motnje, ki nam zapirajo življenja žile. Bog ve, in naj zve ves svet, da z očetom v grobu spi razvrat mojih mladostnih dni, njegov duh pa v meni zdaj živi.

FALSTAFF

Harry, Harry! Bog te ohrani! Tukaj sem!

HARRY LANCASTER

Obljubljam vam, da vam bom oče in brat: jaz v vaših srcih, vi na moji skrbi.

FALSTAFF

Kralj moj, kako sem ponosen nate, srce moje! Tukej sem!

HARRY LANCASTER

Ne poznam te, stavec. Spominjaš me na norca, ki me je dolgo v snu moril, nadut od žrtja in nečistosti; zdaj pa, ko bedim, svoj sen sovražim. Glej, da bo tvoj trebuh manjši od pobožnosti, in vedi, da zeva zate grob trikrat širše kot za druge.

FALSTAFF *se zahahlja*

Harry ...

HARRY LANCASTER

Ne drzni si odgovarjat' s šalo! Harryja ni več, samo še kralj. Če boš kdaj slišal, da sem, kar sem bil, se približaj. Do takrat pa izganjam tebe in vse, ki so me zavedli. Kdor mi pride blizu več kot na deset milj, ga čaka smrt ... Peljite Johna Falstaffa in vso njegovo klapo v ječo ... Za vaše vzdrževanje poskrbimo, da vas pomanjkanje ne nagne k zlu. Zdaj pa: naprej! Kdor nima Francije, ni angleški kralj!

Harry se s procesijo oddaljuje. Lola stoji ob Falstaffu.

FALSTAFF

Ne ženite si tega preveč k srcu. Vem, da ni mislil resno. To je rekel samo, ker so b'li drugi zraven. K sebi me pokliče naskrivaj. Pred svetom se mora pač pretvarjat'. Vem, kako to gre. Pokliče me zvečer, tako kot prej. In mi reče: Kje si, Falstaff, stari moj. Sori, ni šlo drugač'. Moral sem te zajebat', da se rešim. Ne ženite si tega k srcu ... Vem, kako to gre. Eni mislijo, da vladajo svetu, eni pa smo svet ...

TRETJE DEJANJE: HENRIK V. ALI NACIONALIZEM

1.

HENRIK V.

Da postaneš velik kralj, potrebuješ: prvič, dobro in pravično vojno. Vsi veliki kralji so imeli svoje vojne. Drugič, potrebuješ vojno, v kateri si ti sam žrtev napada. Tretjič, potrebuješ pravno in moralno utemeljitev; in četrtič, podporo ljudstva.

Kako torej sprožiš uspešno osvajalsko vojno, ki jo že dolgo načrtuješ in ti bo služila za stabilizacijo vladavine? Najprej počakaš na primeren trenutek. Recimo na dolgočasen prvi prizor Henrika V., v katerem canterburyjski škof obvesti škofa Elyja o predlogu zakona, ki ogroža cerkvene prihodke, in o načrtu, kako ga preprečiti z invazijo, s katero bi si prisvojil francoski prestol. Čakaš, da ti škof v zameno za tvoj glas ponudi financiranje vojne »s tako ogromno vsoto, kot je naenkrat še ni dobil nihče od tvojih prednikov«.

KATARINA

Zdaj ti manjka še pravno-moralna pretveza, ki ti hkrati zagotavlja kritje v primeru, če vojna spodleti, saj lahko v skrajni sili krivdo prevališ na cerkev. Škofu naročiš utemeljitev nasledstvene zakonodaje, ki podpira tvojo pravico do francoskega ozemlja.

HENRIK V. *škofu Canterburyju*

»Bog ne daj, da bi potvarjal besedilo ali zavajal z zagovori lažnih naslovov in pravic; saj Bog ve, koliko zdravih mož bo kri prelilo v potrditev tega, k čemur nas zdaj silite. Če se spopadejo kraljestva, vsaka kapljica krvi nedolžne bridko obtožuje njega, ki je po krivem poslal mnoge v naglo smrt.«

ŠKOF CANTERBURY

Vaše pravice do francoskega ozemlja izpodbija le en člen: »Po salijskem pravu nikdar ne deduje ženska«, a čeprav se vsi francoski kralji opirajo na dedno pravo žensk, vam, protislovno, prav s tem členom, izpodbijajo pravico do francoskega prestola.

HENRIK V. *gleda Katarino*

Imam torej pravico nanj po vesti in po pravu?

ŠKOF CANTERBURY

Nedvomno. Zahtevajte, kar vam pripada. Razvijte znova svoj krvavi prapor po zgledu svojih silnih prednikov. Te slavne mrtvece imejte v mislih in jih posnemajte.

HENRIK V.

»Ravnokar sem se tako odločil. Z božjo pomočjo in vašo Francijo uklonim svoji volji ali pa jo raztreščim. Zavladam ji kot zakoniti suveren in se zapišem v zgodovino na veke vekov!«

KATARINA

Zdaj lahko vojno tudi uradno napoveš, a manjka ti še en ključen element: sovražnikova provokacija ali pretveza za invazijo, ki jo lahko pripišeš žrtvi napada. Dejanska krivda Francozov je bila seveda zgolj v tem, da so se uprli angleški »zakoniti« okupaciji.

HENRIK V.

In kot naročeno se je v avdienco najavil francoski odposlanec. Nedavno sem od kralja Karla VI. že zahteval »nekaj njihovih kneževin, ki mi pripadajo po mojem predniku Edvardu III.«

ODPOSLANEC *vstopi s skrinjo*

Je želja veličanstva, da povemo, kar nam je naročeno, brez ovinkov?

HENRIK V.

Nisem tiran, sem krščanski kralj, ki svoje jeze ne obvladuje manj kot nesrečnike v svojih ječah. Torej kar naravnost!

ODPOSLANEC

Kralj vam odgovarja, da ste mladič, ki še diši po mleku, in da v Franciji ni ničesar, kar bi si lahko pripili ali priplesali. Zato vam pošilja ta zaklad, v zameno pa želi, da nikdar več ne omenite francoskih kneževin.
Mu preda skrinjo, Henrik jo odpre, raztresejo se teniške žogice.

HENRIK V.

Ta bedni prestol mi res nikdar ni bil pri srcu, a šaljivi kralj naj ve: njegov posmeh je te žoge spremenil v topovske krogle. Za strahote, ki jih spremlja moje maščevanje, bo kriv sam. Po božji volji prihajam zdaj in dvigam roko za sveto in pravično stvar. V imenu Kristusovih ran zahtevam, da mi preda krono in se usmili vseh, za katere vojna že odpira svoje strašno žrelo!
Odposlanec odide.

KATARINA

Ko ti francoska žalitev končno ponudi uporaben izgovor, se mobilizacija lahko začne: »Zdaj je v ognju vsa mladina Anglije, brezdelje pa izgnano. Zdaj se bogatijo orožarji in vprašanje narodne časti vlada v prsih vsakega moža. Pašnik proda, da bi si konja kupil, in gre za vzorom vseh krščanskih kraljev.« Učinkovit maneuver. Ko narod predstaviš kot žrtev ponižanja in razžaljene časti, podložnike mobiliziraš v domoljube in branilce naroda. Vsaka novodobna okupacija sledi temu vzorcu. Ko propaganda naredi svoje, lahko krivdo za vojne žrtve še toliko bolj samoumevno zvališ na napadene. Prebivalcem obleganega mesta Harfleur Henrik zagrozi tako, da jih okrivi za njihovo lastno neizbežno uničenje:

HENRIK V.

»Vrata usmiljenja bom pozapr in klanja vajeni vojak vam bo cvet otrok kosil kot travo. Briga me, če bodo vaše hčerke po vaši krivdi žrtve okrutnega posilstva! Usmilite se mesta in meščanov, dokler svoje ljudi še obvladam, če ne, boste kmalu gledali, sred' krikov poblaznelih mater, glave očetov in sinov raztreščene ob zid in na kopja nabodene otroke!«

KATARINA

Morda so bile tovrstne grožnje res v skladu s tedanjo vojno prakso, po današnjih standardih pa bi njegove brutalne strategije brez pomisleka uvrstili med vojne zločine. Henrik namreč ne ostane zgolj pri grožnjah. Ko sredi bitke vidi, da se Francozi ponovno formirajo, izda ukaz za pobjo vojnih ujetnikov.

HENRIK V.

»Strategija je nenehno prilagajanje spreminjajočim se razmeram in okoliščinam.«

KATARINA

Šele kasneje, ko izve, da so Francozi napadli angleško taborišče in ubili neoboroženo spremstvo, lahko ta pobjo retrospektivno utemelji kot legitimno dejanje maščevanja.

HENRIK V.

»Vsem, ki smo jih zajeli, bomo prerezali grla, in nihče, ki ga še bomo, ne bo deležen milosti!«

VOJAK 1

»Kako pogumen kralj! Tuja sta mu napuh in samoljubje. Blišč, trofeje in znamenja časti prepušča Bogu.«

KATARINA

Na koncu pa ta »zvezda Anglije« podobno strategijo zastraševanja preizkusi celo na lastnih vojaki in nanje preloži krivdo za njihovo smrt, vojno pa utemeljuje kot usodo narodov in orodje božjega maščevanja.

HENRIK V.

»Avtoriteta države nad državljani temelji na njenih vojnih zmogljivostih.«

KATARINA

Da pa je bila legitimnost vlade Henrika V. še vedno sporna, Shakespeare pokaže v prizoru, tik preden angleške sile odrinejo v Francijo, ko odkrijejo zaroto treh svetovalcev, ki jih Henrik brez oklevanja usmrti. Njihova obtožba se glasi: Velezdaja v službi Francije, ki je skušala preprečiti okupacijo. Čeprav za obrambo nimajo priložnosti, je jasno, da so v imenu legitimnega nasledstva uveljavljali podobne zahteve, s katerimi je kralj začel vojno za veliko večjo ceno in z neprimerno manj pravice do francoskega prestola.

HENRIK V.

»Tako v vojni kot v poslu obstaja razkorak med videzom in resničnostjo, ki je razkorak med načrtom in izvedbo.«

2.

Pogreb Johna Falstaffa.

LOLA

Mislila sem, da bomo obujali spomine na dobre stare čase, se hecali in nasmejali, pa se zdi, da danes skoraj nikomur ni več do smeha.

NED

Kaj si pa pričakovala? Falstaff je mrtev.

LOLA

»Če je danes kdo mrtev, to sigurno ni John Falstaff, nesmrtni, večni, svetli Falstaff, dobri Falstaff, ki je govoril, da s svojim življenjem odhaja tja, kjer je, in da je smrt samo napaka v imenovanju tistih, ki jim je bila zakrita luč.«

NED

Kralj je znesel slabo voljo nanj, to je to.

LOLA

Rada bi bila z njim, kjerkoli je.

NED

Nimaš kaj. Ko jebo, jebo je. Kralj je dober kralj, a ima pač svoje muhe in kaprice.

LOLA

Več moči imaš, manj se lahko vživiš v druge. A veš, da se ljudje, ki so si pridobili moč, začnejo obnašat' kot bolniki s poškodbo čelnega režnja? »To pomeni, da je izkušnja bogastva in moči podobna odstranitvi dela možganov, ki je ključen za empatijo in družbeno primerno vedenje.« Štekaš? Ti bom sonet prebrala. Tebi in Falstaffu v čast. »Ljubezen moja ni na krhka tla grajena. Blišča ne prenaša, ni rojena iz upora. Oblasti se ne boji, a vztraja, sama, neodvisna in nadvse politična. V suši ne hira in ne utone od naliva. Drugačna je od norcev naših dni, ki umrli so za slavo, živeli pa za zlo.«

NED

No, goriva, ki je ta ogenj hranilo, ni več. To pa je tud' vse bogastvo, ki sem si ga v njegovi družbi pridobil. In zdaj, moji bojni kompanjoni, v Francijo kot pijavke sesat ta pravo kri! Imamo nože zato, da bomo drug drugemu goltance rezal'? Nak. Bratstvo in sprava naj zdaj vladata med nami.

LOLA

Zmanjkalo ga je med dvanajsto in eno, takrat, ko morje upada, in ko je mečkal rjuhe in se mu je bledlo o zelenih travnikih, je zaklical: »Samo Bog je. Duhovi so prikazen. Slepe sence strojev, ki zakrivajo Poljub.« Potem me je prosil, naj mu dam še eno odejo na noge. Potipala sem jih in mrzle so bile kot kamen; potem sem segla do kolen in više, in vse je bilo mrzlo kot kamen.

NED

Prav'jo, da je tarnal o šeriju.

LOLA

To je res.

NED

Pa o ženskah, da ga bo vrag pobral zaradi žensk.

LOLA

To pa ni res. Kralj mu je strl srce.

3.

HENRIK V.

Seveda, kralj je kriv za vse! Za vaša življenja, duše in dolgove, otroke, grehe in nepotešene žene! Mi prenašamo vse. To breme odgovornosti, rojeno z veličino, da si podvržen mnenju vsakega bedaka, ki ne čuti ničesar, razen zvijanja lastnega želodca. Za koliko neskončnega miru, ki ga uživa civilist, je prikrašan kralj!

In kaj ima razen ceremonij? Kakšen bog pa si, če bolj trpiš kot smrtniki? Si kaj več kot funkcija, vloga, položaj, ki v drugih vzbuja strahospoštovanje? Če zbolíš, te ceremonija ozdravi? Ti vročino preženejo napihnjene naslovi in pokloni? Ne meč, ne krona, ne morje blišča, ki buta ob strmi breg sveta ... Vsa ta ceremonija ne spi v post'lji kralja tako mirno kot bedni suženj, ki s polno ritjo in prazno glavo leže spat. Kmet, natrpan s kruhom stiske, ki dneve preživi z garanjem, noči pa s spanjem, v svoji omejenosti ne slutí, koliko noči žrtvuje kralj, da bi ohranil mir, s katerim se suženj okorišča.

KATARINA

»O, prekletstvo in sram ...« To tvoje tarnanje razkriva tipični sindrom oblastnika, ki se pomiluje kot žrtev lastnega mandata. Nočeš biti samo ljubljen, čaščen in občudovan, ampak pomilovan zaradi bremena, ki te je – po božji volji – doletelo, in ki te zdaj ločuje od drugih ljudi.

HENRIK V.

Polni ti svet z besedami, kol'kr hočeš, mi gremo naprej.

KATARINA

Kam?

HENRIK V.

V tvojo posteljo ...

KATARINA

Henrik V. je drama o imperializmu iz perspektive osvajalca. Slišali ste, kako ljubi oblast in kaj si zares misli o svojih »bratih, prijateljih in rojakih«, ki so zanj ali »bedaki« ali »sužnji«, in za katere si umišlja, da jih brani in omogoča. On to imenuje – ironija njegove in vsake oblasti – »mir«, in to sredi vojne, na predvečer krvave bitke.

HENRIK V.

Pozabila si na ključen stranski proizvod moje strateške inovacije, ki z izumom zunanjega sovražnika skuje narodno enotnost. Dušenje uporov je bila periodična nujnost. Škoti bi se lahko kadarkoli povezali s Francijo. Moji poveljniki pa so bili iz Anglije, Walesa, Škotske in Irske. Kdo bi mi pri taki konfiguraciji lahko zarinil nož v hrbet? Zato je imela ta vojna izjemno integrativno funkcijo, ki sega celo do lumpenproletariata in bivših Falstaffovih kompanjonov. Zanje vojna ni domoljubna pustolovščina, ampak priložnost materialnega okoriščanja, koristen ventil za družbeno pogojeno agresivnost nižjih razredov.

VOJAK 2 / NED

»Bič mi je iz trudnih udov čast izbil.« Bom pa zvodnik, ki tu in tam koga pač oropa. Prikradem se nazaj domov in kradem tam.

KATARINA

Ja, vojna ni samo zločinska, ampak tudi zločinotvorna. Razlogi zanjo kmalu postanejo irelevantni. Francozi koljejo Angleže in Angleži Francoze. A šele s pomočjo te vojne kot zgodovinske metafore se Angleži zavejo svoje narodne identitete oziroma se izključujoča narodna identiteta sploh izoblikuje.

HENRIK V.

»Nočem umret' v družbi strahopetcev. Kar nas je, nas je. Nas, peščice izbrancev, nas presrečnih bratov! Saj kdor bo z mano danes kri prelil, bo moj brat! Ta dan ga bo povzdignil, pa če je še tako nizkega rodu!«

KATARINA

Rojstvo naroda iz duha imperializma! Tudi zbor poroča o zgodovinskem trenutku, ko projekcija zla v druge in samopoveličanje »naših« spojita vodjo in vodene: »Kdor zdaj vidi kralja teh zgublencev, kako hodi od šotora do šotora, od straže k straži, naj zakliče: 'Za koga?'«

VOJAKI

»Za Henrika, pa za Boga!«

VOJAK 2

»S skromnim nasmehom želi premraženim vse dobro in jim pravi bratje, rojaki in prijatelji. Ne izda, s kakšno premočjo se sooča. Ves veder izčrpanost prenaša in kot sonce strah stopi, da še najbolj zbite potolaži.«

KATARINA

Ko pa kasneje preštevajo mrtve, je z bratstvom konec. Plemiče vpisujejo z imeni, navadne vojake pa kot »ostale«. Po zmagi se vladarji nikdar ne spominjajo svojih obljub in priljudnosti v času krize.

VOJAK 1

Sej, generali se praskajo po jajcih, mi pa jebemo ježa.

KATARINA

Vprašanje, ali je bil Henrik dejansko tak junak, kot ga prikazujejo legende, se zdi upravičeno. Shakespeare ne poroča o nobeni osebni vpletenosti kralja v bitki in ne omenja, da bi utrpel kakšno poškodbo. Verjetno se te slavne bitke ni neposredno udeležil in je iz varnega zavetja razmišljal o pisanju spominov.

HENRIK V.

Pri Azincourtu je padlo 10.000 Francozov, naših žrtev pa je bilo 29. To je neizpodbiten dokaz, da se je Bog boril za nas.

KATARINA

Etični temelji Henrikovega projekta pa se razkrijejo, ko se kralj pomeša med navadne vojake, da bi preizkusil svoje veščine druženja z nižjimi razredi in ocenil moralno na predvečer bitke.

4.

VOJAK 1

Da bi bil zdaj v pivnici v Londonu. Vso čast in slavo dam za varnost in krigl pira.

VOJAK 2

Naša dolžnost ni spraševati, zakaj, ampak slediti ukazom in se stegnit'.

HENRIK V.

Tovariš ima prav, »kajti v končni analizi je naša najosnovnejša skupna vez, da si vsi delimo ta planet. Vsi dihamo isti zrak. Vsi skrbimo za prihodnost naših otrok. In vsi smo smrtni.« Če odmislimo njegove ceremonije, je kralj samo človek, t'ko kot jaz. Njegov strah je tak kot naš ...

VOJAK 1

Naj se dela še tako pogumnega, bi bil po mojem vesel, če bi bil kjerkoli, samo ne tu ...

HENRIK V.

Po mojem si pa ne želi, da bi bil kjerkoli drugje.

VOJAK 1

Potem pa bi bilo najbolje, če bi bil tu sam: odkupnino zanj bi že odrajtal' in marsik'ter nesrečnik bi ostal živ in zdrav.

VOJAK 2

Eh, to je rekel zato, da bi se mi čim bolj korajžno tolkli zanj. Mi bomo jebal' ježa, on pa se bo zmazal kok'r kol obrneš.

HENRIK V.

Ampak vseeno mislim, da ne bi mogel nikjer umret' t'ko srečen kot v družbi kralja. Njegov namen je upravičen in njegov boj pošten.

VOJAK 2

To je več, kot so nam povedal'.

VOJAK 1

Več kot smemo vprašati že. Mi vemo sam', da izpolnjujemo ukaze. Če je njegov namen zgrešen, naša poslušnost spere z nas njegov zločin.

VOJAK 2

Če pa njegov boj ni pošten, bo moral poravnat' težak račun. Ko se vse odsekane noge, roke in glave znova zlepijo na sodni dan in bo vse kričalo: »Tam in tam smo umrli,« eni s kletvicami, eni kličoč zdravnika, eni svoje žene, v revščini zapuščene, eni s tožbami zarad' dolgov, eni zarad' otrok, ki so zgubil' očete. V vojni nihče dobro ne konča. In če vsi slabo končajo, je to črn madež na duši kralja, ki jih je v to prisilil.

HENRIK V.

Kralj ne odgovarja za smrt svojih vojakov, niti za njihove grehe. Pravico ima do podložnikove službe, ne pa do njegove duše. Svoje vojne, pa naj bo še tako pomanjkljiva, ne bi mogel izbojevat' zgolj z brežibnimi vojaki. Eni so morda krivi naklepnih umorov, drugi zlorabljanja devic s krivimi prisegami, za tretje pa je vojska samo krinka za njihovo kriminalno preteklost. Če so se izmaknili roki pravice v domovini, Bogu ne ubežijo: vojna je božje razsodišče. Ti, ki so prej kršili zakone kralja, so v vojni kaznovani za kraljevo stvar.

KATARINA

Dobro se je izognil, smisel vojne je spremenil v vprašanje krivde in z demagoškim manevrom problem obrnil na glavo. On, ki je sprva moralno odgovornost za vojno preložil na cerkev, zdaj noče prevzeti politične odgovornosti za smrt svojih vojakov.

Res verjame svoji zgrešeni matematiki? Očitno verjame tudi v svojo velikodušnost do poraženih, s katerimi na koncu sklene mir. To je premisa mojega edinega prizora, v katerem se njegovo zapeljevanje izkaže kot povsem redundantna masturbacija. Najina politična zaroka je temeljna zahteva mirovne pogodbe in že zdavnaj odločena. Kar sledi, očitno služi zgolj potrjevanju bolne toksičnosti tega od zmagozslavja opitega vojnega zločinca.

5.

Palača francoskega kralja. Podpis mirovne pogodbe v Troyesu.

HENRIK V.

Mir z vami, ki ste prišli danes sklepat mir! Zdravja in dober dan želim; vso srečo vam in radost, lepa Katarina; in vi, kot ud in člen te dinastije, ki je dal pobudo za ta zbor, pozdravljeni, moj žlahtni brat, francoski kralj! Če želite mir, ga lahko kupite s privolitvijo v moje pravične zahteve. Dam vam pooblastilo, da potrdite ali spremenite, kar je po vaši pameti v naš prid. Svojo hčerko Katarino pa pustite kar tu, saj je med vsem, kar terjamo, kot poveljnični člen na prvem mestu.

Prelepa Katarina, nauči vojaka besed, ki skoz' ušesa osvojijo ti srce ...

KATARINA

Votre Majesté se bo norčevala iz mene; jaz vaše Anglije ne govorim.

HENRIK V.

Sem ti všeč?

KATARINA

Pardonnez-moi. Ne vem, kaj je to »všeč«.

HENRIK V.

Angeli so mi všeč, recimo, tako kot ti.

KATARINA

Que dit-il? Que je ressemble aux anges?

HENRIK V.

Oui, vraiment, res, tako sem rekel ...

KATARINA

Les langues des hommes sont pleines de tromperies.

HENRIK V.

Kaj pravi naša lepotica? Da so jeziki moških polni goljufij? Veseli me, da me ne razumeš. Če bi me, bi videla, kak hrust je ta kralj in bi si verjetno mislila, da sem za krono prodal kmetijo. Naravnost ti povem, Katka. Tako te bom klical od zdaj naprej. Te lahko tako kličem? ... Naravnost ti povem: Ljubim te. Konc me bo, tako si lepa. Odgovori mi, pa roka, in je kupčija sklenjena.

KATARINA

Sauf votre honneur, razumela sem.

HENRIK V.

Dokler boš živa, boš imela preprostega dedca, ki ti bo moral bit' po sili zvest, saj, kot vidiš, ni v pecanju nadarjen. Lepo stegno upade, raven hrbet se skrivi, lep obraz uvene; dobro srce pa je kot sonce, ki se zvesto drži svoje poti. Če hočeš takega, potem vzemi mene. Če vzameš mene, vzameš vojaka, vzameš kralja. Kaj praviš?

KATARINA

Je mogoče, da bi ljubila sovražnika Francije?

HENRIK V.

Če ljubiš mene, ljubiš prijatelja Francije. Jaz ljubim Francijo tako zelo, da se nočem ločit' niti od ene vasi; vse morajo bit' moje. In ko bo Francija moja, jaz pa tvoj, bo Francija tvoja, ti pa moja.

KATARINA

Ne vem, kaj to pomeni.

Občinstvu.

Očitno vidi vsa francoska mesta v eni sami ženski, obdani z deviškimi zidovi, ki se je vojna še ni dotaknila in mu stoji na poti.

HENRIK V.

Halo? Mi slediš? Me lahko ljubiš?

KATARINA

Ne vem. Težko povem.

HENRIK V.

Vem, da me ljubiš, ne rabiš se pretvarjat'. Če boš kdaj moja, in nekaj v meni mi pravi, da boš, me boš oskrbela z izjemnimi vojaki. Ne bi z mano zaplodila veličastnega sina, pol Angleža pol Francoza, ki bo v Konstantinoplu spravil Turke na kolena?

KATARINA

Očitno je imel že ves čas v mislih imperialistični projekt krščanske Evrope pod angleško oblastjo, pri katerem bi bila osvojitve Francije le prvi korak.

HENRIK V.

Kaj praviš, prelepa moja lilija?

KATARINA *občinstvu*

Ta kralj je tako uspešen politik, ker misli, da je med preprostimi ljudmi postal tako dober igralec. Predvsem pa, ker zvestobo in poslušnost pričakuje od vseh, sam pa se ne zaveže nikomur. Zdi se, da je ta prizor edini, ko razkrije svoja prava čustva, pa še takrat igra, in to precej slabo, saj ga očitno vodijo le politični motivi.

Henriku.

Tega ne znam povedat'.

HENRIK V.

Preklete ambicije mojega očeta! Na državljansko vojno je mislil, ko me je spočel, od tod ta moj trdovratni in železni videz, ki odvrta ženske, ko jih pecam.

Jo poljubi, ona se izmakne.

KATARINA

Les dames et demoiselles, d'être baisées avant leurs nocés, il n'est pas de coutume en France.

HENRIK V.

V Franciji da se dekleta ne poljubljajo pred poroko? Da bi se midva gibala v ozkih mejah običajev? To pa ne. Svoboda zapre usta vsaki govoricu, tako kot jaz tvoja, ker se mi upiraš.

Jo poljubi.

KATARINA *ga z gnusom odrine*

Zaman bi iskali človeka pod masko tega kralja. Nič ni ostalo, razen žalostnega proizvoda neizprosne državnega organa, živega mrtveca. In kaj je dosegel? Kako je končal? Navsezadnje so bile vse njegove zmage Pirove, saj zveza ni preživela njegove nenadne smrti zaradi griže pri petintridesetih. Francijo je opustošil, blodnje angleškega imperija v Evropi pa ni udeležil. Anglija je kmalu izgubila ozemlja na kontinentu, pridobila

pa nepotrebno vojno rož. Namesto junaka, ki naj bi koloniziral Orient, je najin komaj dve leti trajajoči zakon rodil političnega slabiča, pod katerim se je državljanska vojna ponovno vrnila v domovino, in se, bolj brutalno kot kadarkoli prej, šele zares razmahnila.

HENRIK V.

»Bil sem vodja takšne preudarnosti in politike, da nikoli nisem začel ničesar, dokler nisem preučil vseh možnih izidov. Bil sem tako človeški, da nisem pustil nobenega prekrška nekaznovanega in nobenega prijateljstva nenagrajenega. Živel in umrl sem kot vzor vladarjem, zvezda časti in znan širom sveta.«

ČETRTO DEJANJE: HENRIK VI. ALI KATATONIJA

O. PROLOG

ELIZABETA

»V Shakespearovem svetovnem nazoru obstajata dve veliki grožnji za človeško civilizacijo: zloraba oblasti in spolnost, ki jo je povezoval z naravo in ženskami. Do nje je očitno gojil tak strah, da se nekaterim kritikom zdi patološki. A če je njegova groza pred seksom, močnimi ženskami in lenobo patološka, ni edini, ki trpi za to boleznijo.«

MARGARETA

Leta 1590 moški predstavlja človeka, merilo morale, politike in filozofije. »Ženske ne morejo nikdar v celoti vstopiti v to dimenzijo, ker predstavljajo nečloveško.« Zato so ženske v Shakespearovih zgodovinskih dramah v očitni manjšini. Če preštejemo vse vloge, dobimo razmerje 39 žensk na 338 moških.

ELIZABETA

A med njimi le redkokatera lahko tekmuje z Margareto, ženo Henrika VI. Govori 10 odstotkov besedila v drugem in tretjem delu *Henrika VI.*, in 6 odstotkov v *Rihardu III.* Margareta je po številu vrstic v vseh dramah med 1224-imi liki na sedemnajstem mestu. Višje sta uvrščeni le Kleopatra in Rozalinda ...

MARGARETA

Morda res, a mnogi kritiki in teoretiki vztrajajo, da Margareta v *Henriku VI.* ne igra nobene pomembne vloge. »Tudi igralci, režiserji in dramaturgi, od katerih bi pričakovali bolj empatičen in dramaturško kompleksnejši pristop, jo redno minimizirajo ali popolnoma črtajo.«

VOJVODINJA YORŠKA

Tudi mene črtajo ...

ELIZABETA
Mene tudi.

LADY ANNE
Mene je pa že Shakespeare ...

ELIZABETA
»Shakespeare je v sijajni poeziji izrazil večplastnost človeškega življenja, spoznanja velikodušnega in vedoželjnega uma ...«

LADY ANNE
»... a ker sta on in njegova tradicija razumela moralne vrline v smislu moških in ženskih polarnih nasprotij, je njegovo delo zgolj reproduciralo ista nasprotja, ki jih je skušal preseči.«

ELIZABETA
Dobro, ampak Shakespearova kultura je bila globoko mizogina, vključno z njegovimi zgodovinskimi viri. »Ideja o intelektualni in moralni šibkosti žensk, ki izhaja iz cerkvenega nauka o izvirnem grehu, se je najbolj jasno izražala v pravni praksi.«
Uradno so bile odvisne od očeta in moža, ki sta imela pravico razpolagati z njihovimi telesi in dohodki.

VOJVODINJA YORŠKA
Ene ubite v vojnah, ene s prezirom, druge z osamljenostjo. Ene besne, izgnane vase ali v države še neznane, na rodila reducirane, s kralji definirane, z mečem zapeljane, v rojevanje morilcev prisiljene. Ene so preživele ponižane, sčrtane, izbrisane, ene zamolčane, druge so znorele, vse pa ovdovele ...

LADY ANNE
»Shakespearova konzervativnost in falocentrizem sta bila verjetno precej običajna. Ker imajo ženske domnevno nebrzdano spolno moč, morajo moški ohranjati nadzor nad njimi. Če bi ženske imele posvetno oblast, bi to, v njegovi domišljiji, vodilo do uničenja moške rase. To stališče ni niti malo zastarelo.«

ELIZABETA
Drži, ampak Shakespeare je v mizoginiji, na kateri temelji zahodna kultura, kljub vsemu videl nekaj globoko smrtonosnega in je z ženskami povezoval lastnosti, ki jih je občudoval in jih priznaval kot nujne za »odrešitev« človeštva. Bistvo človeka nista ne moč ne seks, temveč t. i. »ženske« vrline: prijaznost, skrb, sočutje, stanovitnost, ljubezen. »Moški princip je lažen in varljiv. Samo ljubezen in povezanost omogočata znosno življenje.«

LADY ANNE
Res je. »Ženskam daje celo neke vrste enakost: moški uživajo svobodo in posvetno oblast, stanovitne ženske pa so moralno superiorne. Seveda pa ta enakost ni nikoli žaljiva do moških supremacistov, saj so ženske popolnoma predane moškemu svetu – in večinoma le enemu moškemu.

On je središče njenega bitja, edini objekt njene želje. Ženska je pri Shakespearu tujka, ker je del moškega jaza, steber njegove psihe, bodisi kot uničevalka ali ohranjevalka skladne celovitosti. Stanovitna in krepostna ženska, očiščena spolnosti in želje po moči, je za moške simbolično jamstvo moralne vrline. Problem s tem idealom je pogoj njenega obstoja: ona je nemočna.«

1.

HENRIK VI.
»Je vladal na tem svetu kakšen kralj, ki je užil manj radosti kot jaz? Komaj sem se iz zibke skobacal, že sem bil kralj, star devet mesecev.« Nisem znal hodit', govorit', kaj šele vodit' kraljestva. »Ni podložnika, ki bi si bolj želel biti kralj, kot si jaz želim, da ne bi bil.« A pri meni to ni literarna konvencija kralja, ki toži nad bremenami oblasti in fantazira o brezskrbnem življenju podložnikov. »Drugi Shakespearovi kralji idealizirajo njihov način življenja, ki se jim zdi vreden več samo zato, ker postane objekt kraljeve želje. Moja kontemplativnost pa ni pokroviteljsko sredstvo reprodukcije družbenih hierarhij, ampak je iskren izraz trpljenja odstavljenega kralja, ki v poznem srednjem veku postane eden najpopularnejših angleških svetnikov.« Sredi državljanske vojne med Lancastri in Yorki edini poskušam etično obnoviti sredstva, s katerimi družba vrednoti realnost. »Morda sem bil res mlad, a vedel sem, da je razdor med državljani kot črv, ki žre in gloda notranjost držav. Kdo bi živel na nemirnem dvoru, če lahko uživa tak blažen mir?«

MARGARETA
»Gorje deželi, ki vlada ji otrok!« Če pa zavist sproži še razkol, prideta za njim še zmeda in pokol ...

HENRIK VI.
Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Do polnoletnosti sem imel protektorja, strica vojvodo Glostra, saj sem bil premlad, da bi se lahko ustrezno odzival na pritiske oblasti.

MARGARETA
Takoj ko je postal polnoleten, je izgubil razum. Čeprav je sedel na prestolu štiri desetletja, je ta dobrosrčni kralj komaj vladal. Njegovo krhko zdravje je nihalo med obdobji lucidnosti in skrajne otopelosti.

HENRIK VI.
Vem, da so me imeli za »slabiča« in opravilno nesposobnega imbecila, ker sem bil občasno tako bolan, da mi je primanjkovalo razsodnosti. Takrat so drugi vladali v mojem imenu.

MARGARETA
Kdo ve, kaj si bo o meni mislil svet? Jaz, Margareta Anžuska, kraljica Anglije in hčerka obubožanega neapeljskega kralja, sem se poročila, ko

sem imela petnajst let, Henrik pa triindvajset. Suffolk me je v Franciji zajel kot vojno ujetnico, se domnevno zaljubil vame in me Henriku vsilil kot nevesto, da bi preko mene vladal sam: »Ona bo kraljica in kralju vladala. Jaz pa bom vladal njej, kralju in kraljestvu.« Pri zasnovi mojega lika se Shakespeare povsem odmakne od zgodovinskih virov, kar nam razkrije njegov odnos do žensk. »Lepa je, torej jo lahko zapelješ. Ženska je, torej jo lahko osvojiš.« Zgodovinarji so me slavili kot dejansko vladarico, domnevno afero s Suffolkom pa Shakespeare interpretira na podlagi opazke, da naj bi bil »Suffolk kraljičin ljubljeneček«. Pri tem pa nenehno zmanjšuje mojo zgodovinsko vlogo, zanika moje dosežke in sposobnosti ter me diskreditira s prešuštvom in nebrzdano spolno slo.

HENRIK VI.

Ženske v *Henriku VI.* imajo, paradoksalno, veliko moč in vpliv na moške, hkrati pa jim je odvzeta kakršna koli posvetna oblast. Resnični sovražnik te mitske vojne ni Francija, niti dominantne ženske, ampak nebrzdana spolnost in anarhija, želja po rušenju vseh hierarhij. Družbeni kaos državljanske vojne Shakespeare odslikava z domnevno nenaravno zamenjavo vlog: Ženske se upirajo moškim, nižji razredi se upirajo višjim, sinovi očetom in tako dalje. Če so vse ženske »lažne«, promiskuitetne in agresivne, morajo sočutje, ki naj bi ga predstavljale, prevzeti moški. »Ko ženske zavzamejo posvetno oblast, nujno poskušajo nadvladati moške, kar je bilo za Shakespeara takrat odvratno.«

MARGARETA

Kaj pa mi je preostalo? Prepozno sem spoznala, da v tedanji družbeni konstelaciji nisem imela nobene moči. Oče me je Suffolku prodal za dve ključni kneževini, Maine in Anjou, da bi si na stara leta kupil mir.

HENRIK VI.

Jaz se sploh nisem hotel poročiti! Ne s prvo vsiljeno zaročenko in njeno razkošno doto, s katero so hoteli Francozi skleniti mir, ne s tabo. Bolj so me privlačile knjige, a se nisem uprl. Suffolk me je zmanipuliral, češ: »Pa ja naš kralj ni tako reven, da bi dal več na zlato kot na ljubezen? Naj ženo izbira kot skop kmetavz in zanjo baranta? Prisiljen zakon je en sam pekel, zakon iz ljubezni pa je kot blažen sen in predpodoba raja.« Prepričal me je, da si tako božanska, a tako ponižna, da mi boš vedno na razpolago, v vsem, kar sme kralj terjati od krepostne žene.

MARGARETA

Česa drugega, na žalost, skoraj nisi terjati.

HENRIK VI.

Za tvoje potne stroške sem ljudem pobiral davke. Bog mi odpusti ...

MARGARETA

A ne glede na vse sem ti ostala zvesta. To je moja ključna karakteristika. Kljub vsem frustracijam in osamljenosti, kljub temu da si me razočaral kot

človek in kot kralj, niti za trenutek nisem podvomila o hierarhiji tvojega nasledstva. Lahko sem samo prevzela tvojo vlogo in se zavzemala za radikalno afirmacijo in reprodukcijo idealov patriarhata. Tudi ko si najinega sina razdedinil, sem se neomajno borila v tvojem imenu za tvoj prestol in njegov. In to ne le kot glava družine, ampak kot nosilka državne suverenosti.

HENRIK VI.

Varala si me s Suffolkom.

MARGARETA

Tako me bodo vsi obrekovali. Suffolkova »cipa kronana«, »bič Anglije«. Yorkistična propaganda. Nihče ni v meni videl edinstvenega bitja, ampak le zamenljivo blago, sredstvo za širitev oblasti, samopotrditev ali potešitev spolnih fantazij. Nisem mogla verjeti, »da je to vaš slog in vlada vašega otočja. Bo Henrik večno pod skrbništvom Glostra? Sem kraljica le po imenu, v resnici pa mi vlada tisti betežni vojvoda?«

HENRIK VI.

Ti si se spravila nad mojega protektorja, edinega humanista v tej farsii. Gloster ni bil izdajalec, pa ste ga odvedli kot mesarji v klavnico. Suffolk ga je ubil. Zato sem ga izgnal »v imenu Veličanstva, čigar namestnik malovredni sem, da nam ne bo več kužil zraka ...«

MARGARETA

Naš mili Suffolk ...

HENRIK VI.

»Bojim se, da bi manj bridko žalovala, če bi jaz umrl.«

MARGARETA

»Res, ljubi, ker bi s tabo umrla tudi jaz.« To sem imela od njegove smrti, da so me okronali z zloglasnostjo. Gloster te je varal in je moral pač s sveta ... Francijo smo izgubili: čas je bil za ostro odmerjene ukrepe ...

HENRIK VI.

In zakaj sem Francijo izgubil? Ker sem se s tabo poročil.

EDVARD YORK

Tako je. Ona vlada, ti krono samo nosiš. Slava tvojega očeta ne bi minila, če se ne bi s to beraško cipo poročil. Vojne ne bi bilo ...

VOJVODA YORK

Mir, sin moj, ni še to ...

EDVARD YORK

»Rane, ki tu zija, ne bo zacelil z besedami nihče. Če bi bila bolj krotka, ne bi zahtevali, kar nam pripada, ker se nam kralj smili ...«

MARGARETA *Henriku*

Tudi če se ne bi z mano poročil, bi Francijo izgubil.

Vsa država je klavnica, ljudje pobiti, zakoni ob veljavo, zakladnica pa je razgrabljena. In tam je pes, ki je za vse to kriv.

HENRIK VI.

Slabe novice, a naj bo, kot hoče Bog. Delajte, kot se vam zdi najpametneje, delajte, kot da sem tu.

MARGARETA

Zapuščaš parlament?

HENRIK VI.

Kako mi dušo tare ta razdor. Ne vidite, da imam solze v očeh? Vas to prav nič ne gane?

MARGARETA

Sneg, ker je sneg, skopni. Moj mož je hladen, ko postane vroče, pa od sočutja kar skopni.

Henrik pade v nezavest.

VOJVODA YORK

Kralj je mrtev!

MARGARETA

Molči, York! Tak napad pri njem ni nič nenavadnega ... Dvignite ga, tlesnite ga po nosu. Henrik, odpri oči! Pogosto pade v takšen trans. Prikrajšan za pamet in spomin ne more niti hodit' niti govorit'.

VOJVODA YORK

Henrik VI. je verjetno trpel za nepojasnjeno obliko katatonične shizofrenije ali za hudo kronično depresijo, ki jo je verjetno podedoval od dedka, »blaznega« francoskega kralja Karla VI. Dobro strelivo za naš propagandni stroj.

RIHARD YORK

Tak bebav, degeneriran kralj? Kot da bi luži rekel morje. Pop moli za sovražnike, plemič kolje.

HENRIK VI.

Moja etična drža je bila edinstvena, marginalna in kontraproduktivna, ker sem zavračal nasilje in z njim institucijo maščevanja. Čeprav le v sferi duhovne oblasti, sem nosilec ideala, ki ga je propagirala tedanja politična teologija. Ves čas mi je šlo samo za mir in spravo. Za to sem se boril ...

MARGARETA

Sredi najbrutalnejše državljanske vojne v angleški zgodovini si izvajal simbolna dejanja in mislil, da bodo imela realne učinke! Hodil si naokrog,

sočustvoval in blagoslavljal, izsilil pa si samo lažne sprave kot kak Pahor križan s Kristusom.

HENRIK VI. *se zamakne v sfere onstran*

Nehajte se kregat'! Kot vaš kralj ukazujem, nehajte že kri prelivat' in dajte mir! Tako, tako ... lepo ... »Blagoslovljen, kdor dela za mir med ljudmi na zemlji.«

Se zamakne, posluša sfere kozmosa.

Bog se razodeva v vsakem bitju. O, stvarnik večni, ki gibaš zemljo in nebo, ozri se usmiljeno na ta nesrečni stvor!

Ja, ja, ja ... ja, ja, ja, ja, ja ...

Kaj je spet? Kaj ženete tak hrup? Dvoboj zahtevaš, ker te je užalil? Ti njega in on tebe? O Bog, res v možganih bolnih vlada en sam brezum, če se za prazen nič lahko razvname tak strašen spor? Pobotajta se, da bo spet mir. Kralj je potr. Mir, lorda, prosim, mir. Tako, tako ... Dajta roki sem, združita ju in svoji srci z njima. Henrik ima denar, vi moč in meč ... Bodite vdani in dobri, kot ste zdaj, pa ne bo Henrik, čeprav nesrečen, z vami nikoli neprizanesljiv. Tako, tako ... Čudovito, božansko ...

Ne veste, kako me ta sprava veseli. Bodite prijatelji, radi se imejte in ne motite nas več. *Globoko vdihne. Se zamakne nazaj v sfere onstran.*

MARGARETA

Tak napad pri njem ni nič nenavadnega ... Ko sem rodila sina Edvarda, si bil v transu in svojega otroka nisi bil v stanju niti pogledat'. Potem pa si še Yorkovim dedičem krono prepustil, da bi si rešil kožo in v miru vladal do konca svojih dni. S tem si pokopal sebe in vse nas.

HENRIK VI.

Ne kaznuj me, Bog, jaz nisem kriv, prisego sem prelomil nehote. Prisilili so me.

MARGARETA

Če bi bila jaz tam, bi me prej zaklali, kot da bi privolila v to.

HENRIK VI.

»Da bi Henrik parlament spremenil v klavnico? Bog ne daj. Edino orožje, ki ga uporabimo, je grožnja in strog pogled.«

MARGARETA

Ločujem se od tebe in tvoje postelje, dokler ne bo razveljavljen akt, s katerim si mi razdedinil sina. Tebi res ni jasno, da si ti kriv za mojo patološko preobrazbo? »Tvoja neodločnost je spervtirala mojo voljo do moči, mojo predanost pa spremenila v okrutno maščevalnost.«

HENRIK VI.

»Sinu bom zapustil svoja dobra dela. Vse drugo prinaša več skrbi kot radosti.«

MARGARETA

Vojsko zberem, da te osramotim in do konca zlomim yorški rod.

RIHARD YORK

Svet je res iz tira. Ženska, pa general!

MARGARETA

Stran, ti iznakažen, neprebavljen kup mesa ...

HENRIK VI.

»Nikar ne razpihuj še ti, teh besnih plemičev.«

VOJVODA YORK

Od vseh mojih fantov se bo Rihard najbolje izkazal.

MARGARETA

»Henrik, najbolje bo, če greš. Kraljica najbolj uspeva, kadar te ni zraven.«
Do konca sem se borila, da bi te obdržala na prestolu, država je razpadala, ti pa si taval po bojnem polju in patetičnost prizora dopolnjeval z meditativnimi, sočutnimi komentarji.

2.

Bojišče.

HENRIK VI.

Ta bitka je kot jutranji spopad med temo, ki umira, in svetlobo, ki vstaja. Naj zmaga, kdor pač zmaga – naj odloči Bog. Kakšen presunljiv prizor in kakšen čas! Videl sem sina, ki je nevede ubil očeta, in očeta, ki je nevede zaklal lastnega sina. »Je kak kralj bolj trpel za ljudmi kot jaz? Hudo jim je, a bolj kot meni ne.« Umaknil se bom od vulgarnega nasilja in vam povedal zgodbo. *Slači se, skoraj gol hodi naokrog.*

»O Bog, kakšna sreča bit' preprost pastir ...« To ni poskus prikritega opravičevanja moje politike. Nimam politike. Moj prestol je zaseden, žezlo ugrabljeno. Moje trpljenje je zavezano krščanski etiki. »Raje bi pasel ovce kot ljudi. Gledal, kako minevajo minute ... koliko dni ima leto, koliko let življenje smrtnika. In ko bi to vedel, bi si razdelil čas: toliko ur bom čredo čuval, toliko ur počival ... Kakšno milo, radostno življenje. Ni brezskrbnemu pastirju, ki pase svojo ubogo čredo, tisočkrat lepše kot kralju, ki pred zaroto trepeta?

3.

MARGARETA

Mislila sem, da so vsi Angleži takšni kot Suffolk: »Visoki, pogumni, strastni in odločni. Kje pa! Ti si ves zamaknjen nekam štel avemarije in vrtel svoj molek. Zate so junaki apostoli in preroki, orožje biblija, ljubezen pa svetniška gloriola.«

HENRIK VI.

»Predvsem mi dušni mir je bil v užitek. Za posvetni blišč in slavo se nisem menil. Kraljestev ne, ne krone nisem cenil.« S sočutjem sem dosti ran zacelil, z dobroto lajšal bolečine, z usmiljenjem sušil potoke solz, z davki nisem preveč pritiskal ali bogastva grabil na škodo bližnjih ... To je bil moj življenjski kredo. Moj politični program ...

MARGARETA

... je bil obsojen na propad.

HENRIK VI.

... je bil usmerjen v nebesa, ne pa v nasilje in zemeljske užitke. Tja sem kopičil svoje bogastvo, tja sem si želel. Shakespeare na koncu, hvala bogu, poudari mojo svetniško in preroško vlogo, moj zgodovinski ugled pa rešuje tako, da mojo politično nesposobnost nadomesti z duhovno avtoriteto.

MARGARETA

Iluzije so seveda po svoji naravi sladke. »Na koncu morda predstavljaš moralni ideal, političnega pa nikakor. Lahko bi rekli, da utelešaš udomačeni ženski princip, ki ga Shakespeare drugje zagovarja kot božanskega: spodbujaš k harmoniji in pobožnosti ter se pogosto prostovoljno podrejaš drugim. Čeprav omili tvoje pomanjkljivosti in ne omenja tvoje neprištevnosti, te predstavi kot mehkužnega, vodljivega, jokavega in samovšečnega idiota, ki izkorišča svojo pobožnost, da bi se izognil politični odgovornosti. Posvetna oblast in moralna odličnost pri Shakespearu skoraj nikoli nista združeni v enem in istem bitju. Ko poskuša prikazati moške s temi lastnostmi, se zdijo neprepričljivi: betežni so, onemogli ali impotentni. Niso zmožni uravnati sveta. Prav samoobvladovanje, ki je potrebno za ustrezno izvajanje oblasti, zmanjšuje njihovo sposobnost omejevanja tistih, ki oblast zlorablajo.«

4.

VOJVODA YORK

Prestol je moj. To je kot na dlani. Ko je umrl Edvard III., je imel sedem sinov: Henrik ima prestol po četrtem, meni, vojvodi Yorku, pripada po tretjem. Ne odneham, dokler obroč na moji glavi te blazne nevihte v meni ne umiri. Najel sem že človeka, ki bo delal zame in me nadomeščal. Neki norec iz Kenta, John Cade. Ljudsko vstajo, ki jo bo zagnal, sem si zamislil kot brutalno farso pod lažno zastavo. »Socializem à la Ludvik XIV.« Razglasil bo, da bo vse kraljestvo naša skupna last, ko bo on kralj. (Smeh.) »Za svobodo gre. Sedem hlebcev po pol groša boš za en groš dobil, deci piva bo deset deci, brezalkoholno pivo pa je od zdaj naprej zločin. Denarja ne bo več. Vsi boste jedli in pili na moj račun in vse bom enako oblekel, da se boste kot bratje vsi razumeli! Najprej pa je treba vse zapore odpret' in vse odvetnike pobit'! Na gavge vse, ki znajo brat' in pisat'! Vsi, ki znajo francosko ali latinsko, pa bodo obglavljeni desetkrat zaporedoma! *Poje, subvertira angleško himno:* »Plemičem vile v vamp, preluknja ga tud' kramp, kraljestvo bo skupna last, treba ne bo več krast, podanik bo sam svoj gospod, na veke in za sprot!«

Moja usta so od zdaj naprej angleški parlament! Zapovedujem, naj iz vodnjakov leto dni ne teče nič drugega kot črno vino, na mestne stroške! Nobene ženske nihče ne bo imel, dokler meni ne plača s svojim devištvom.« Ludilo. Kot kasneje Rdeči Kmeri je tolpa razcapanih kmetavzov knjižnice in sodišča spreminjala v pivnice, klala plemiče in pustošila po Londonu. Plan je bil, da ko bo kaos na vrhuncu, prijezdim kot odrešenik in požanjem, kar bo ta hudič sejal. Pa me je kralj prehitel, Cada so ubili, vse upornike pa je pomilostil ... Z nenasilnim aktom je uspešno reproduciral oblastno strukturo, ne da bi odpravil strukturne vzroke konflikta. Pa sem vseeno zasedel palačo tega strahopetca, da mu snamem krono z glave. Vladajo naj tisti, ki znamo.

HENRIK VI.

Poglejte prevratnika, kje je! Na mojem prestolu. Poklekni in prosi za milost. Tvoj suveren sem.

VOJVODA YORK

Ne, jaz tvoj!

HENRIK VI.

Ne, jaz tvoj!

MARGARETA

Pripeljite ga sem!

5.

Bojišče blizu Wakefielda. Privedejo Vojvodo Yorškega, zvezanega in poraženega.

MARGARETA

Ti si torej hotel biti kralj? Širil si nemir v našem parlamentu in se hvalil s svojim rodom? Kje je trop tvojih sinov, da bi te branil? Pohotni Edvard in glasni Clarence? Pa tisti predrzni grbavec? Kje je tvoj dragi Rutland? Kje je? Če se ti ob njegovi smrti oči še zasolzijo, ti ga posodim, da si jih otreš ... *S krvavim robcem mu pomaže obraz.*

Smilil bi se mi, če te ne bi sovražila z dna srca. Daj, joči, York, da me razveseliš.

Res nimaš solz? Kaj čakaš? Zakaj ne znoriš? Nočeš, čeprav te ponižujem?

Aja, ti bi rad bil plačan! York brez krone le molči. Krono za Yorka!

Posadi mu krono na glavo.

Glejte ga, a ni kot pravi kralj? Henriku je zavzel prestol in svoje dediče postavil za naslednike. Stran s krono in njegovo glavo, nabijte jo na vrata Yorka: da bo zrl York na mesto York.

VOJVODA YORK

Kurba francoska prekleta!

Margareta ga zabode.

VOJVODINJA YORŠKA

Hočeš, da znorim? Hočeš, da jočem? Nikoli nisem nehala. Na ta svoj robec in se hvali z njim, in če poveš zgodbo po pravici, bodo vsi v solzah ...

YORK se *privzdigne*

Zgodovinski viri navajajo, da Margareta sploh ni bila prisotna, ko je bil York ubit. Clifford naj bi po bitki našel njegovo truplo, mu odsekal glavo, jo okronal s papirnato krono in jo dal njej – kar ji je bilo domnevno všeč. Zasmehovanje Yorka z okrvavljenim robcem je popolnoma izmišljeno.

MARGARETA

Tako je. Čista yorkistična propaganda. Po smrti Rihardovega očeta, vojvode Yorka, so se njegovi podporniki zbrali v velikem številu, jaz sem pobegnila v Francijo, Henrik VI. pa na Škotsko. Ko se je na skrivaj vrnil v Anglijo, so ga zajeli in strpali v zapor. Tam je Rihard, ta pes, ubil mojega moža in zakonitega kralja, da bi oblast prevzel njegov brat, Edvard IV., ki ga bo Rihard prav tako odstavil, da bi sam postal kralj.

VOJVODINJA YORŠKA

Kako si lahko prisilila očeta, da si s sinovo krvjo otre oči? Ženske so mehke, blage, usmiljene in nežne; ti pa si nasprotje vsega dobrega: neizprosna, nečloveška!

MARGARETA

Moj zločin, moja napaka, moja »lažnost«, moja »nenaravnost«, moja »nečloveškost« – je bila v tem, da se nisem obnašala kot ženska: »mehko, blago, milostno in nežno«. Ne imenujejo me »kruto« ali »zlobno« kot moške. Ker se nisem vedla bolje od njih, ampak točno tako kot oni sami, sem »francoska psica, hujša od vseh francoskih psov«.

ELIZABETA

Tvoja tragedija je v tem, da te moški prezirajo prav zato, ker si se odpovedala svoji tako imenovani »ženskosti«.

MARGARETA

Enačenje moralnih kvalitete s spoloma je pravzaprav bistvo problema. Lažna kraljica, senca moje sreče! Sama brusiš nož, ki te bo ubil! Pride dan, ko boš z mano preklinjala to grbasto krastačo, tega splavljenega idiota!

ELIZABETA

Če ne bi šla v vojno z Yorki, bi bil tvoj sin še vedno živ.

MARGARETA

Dvomim. »V zadnjem delu *Henrika VI.* Shakespeare odvzame Margareti vso politično moč, čeprav bi lahko na osnovi dejanskih dogodkov odgovornost za vojno v celoti prevzel nanjo. A s tem bi pokazal, da je močna ženska, sposobna zbrati lastno vojsko in se boriti proti najmočnejšim plemičem v državi – kar sem dejansko naredila.« A ker sem vztrajala v vojni, se zdi,

da sem nekako odgovorna za sinovo smrt: Rihard ga je ubil pred mojimi očmi. Z njegovo smrtjo pa je bilo konec tudi mojega življenja. Zgodovinsko Margareto so zajeli v bitki pri Tewkesburyju, jo zaprli za pet let, Edvard IV. pa jo je potem izgnal v Francijo, kjer je umrla v revščini, še preden je Rihard sploh zasedel prestol. »Če se slučajno reinkarniram, upam, da se vrnem kot smrtonosni virus in za vselej rešim problem vaše prenaseljenosti.«

6.

EDVARD IV.

Jaz, Edvard IV., po milosti božji kralj Anglije in zapovednik Irske, sedim spet na prestolu, kupljenem s krvjo sovražnikov. Dolga zgodba. Zdaj vladam, kot sem vselej hrepenel, okrog mene pa mir in ljubezen bratska. Zbogom čas nadlog, od zdaj naprej bo, upam, trajna radost vsepovsod.

7.

Celica v zaporu.

RIHARD YORK *vstopi*

Ti si torej mislil, da si kralj?

HENRIK VI.

Saj tudi sem – v duhu.

RIHARD YORK

Kje pa je tvoja krona, če si kralj?

HENRIK VI.

Moja krona je v mojem srcu, ne na moji glavi. Nevidna je. Moja krona je v meni, reče se ji: Zadovoljstvo. Redkokateri kralj jo je imel.

RIHARD YORK

Če sta ti in tvoja krona eno samo zadovoljstvo, bosta zadovoljna tudi, če gresta z mano.

HENRIK VI.

Pelji me, kamor hočeš. Ti bodi kralj, če hočeš. Kar hoče Bog, naj kralj ukrene ...

RIHARD YORK *ga zabode*

Meč, kaj ti je? Jokaš, ker ni kralja več?

Ga spet zabode.

Naj vsak meč tako joka, če še kdo hoče rušit' Yorcka!

Pazi se, Edvard, v luči mi stojiš. Vse dokler nisem prvi, nisem nič.

Obstoji kot vkopan z nožem v roki.

Vstopi Lady Anne.

PETO DEJANJE: RIHARD III. ALI GENOCID

1.

Kronanje Riharda III.

LADY ANNE

»Kakšno remek delo je človek!« Rekel bo, da nima miru v teh mehkužnih dneh miru. Da prezira slast zabav, puhle radosti teh dni, razvrat ostudni, ki si prisvaja služkinje, hčere, žene in sestrične. Da hrepeni po vihri vojne, po mračnem maršu v oklepu trdnem in sejanju strahu v srca sovražnikov. Rekel bo, da za ljubezen ni ustvarjen, da je prikrajšan za ljubezni veličanstvo. Ker ga je narava ogoljufala za lepoto, misli, da je okrutno zaznamovan, iznakažen, nedokončan ... In ker mu svet ne ponuja drugih radosti, je svoje življenje spletkam posvetil in pustim sanjam ter sovraštvo med brati zasejal. Kdo je njega ljubil? Primerja se s kaosom, z medvedkom, za katerega mati ni skrbela. Kdo je njega ljubil? Je kdo njega sploh kdaj ljubil?

Vstopijo Vojvodinja Yorška, Margareta in Elizabeta.

VOJVODINJA YORŠKA *ga oblači*

Kot otrok je bil res nebogljen, strahopeten stvor. Dolgo in počasi je odraščal.

RIHARD III.

Evo, tako je, ko ženske vladajo moškimi.

MARGARETA

Po Rihardu, ko so kralji pod vplivom »čarovnic« in »prostitutk«, ko imajo ženske več moči od bratov, je svet iz tira.

RIHARD III.

Jaz nimam bratov. Jaz nisem brat. Jaz sem sam! Poglejte, kako sem zaklet! Njihovi peklenski čari mi obvladujejo telo!

ELIZABETA

Ko Rihard potrebuje grešnega kozla, vsaka ženska pride prav.

RIHARD III.

Ženska naj odpre usta samo, ko ...

LADY ANNE

Vidite, kako je obseden s spolnostjo, ki jo prezira. Žensk se ne boji in jih ne spoštuje. Njegova mizoginija ni posebnost njegovega značaja, temveč temelj njegovega svetovnega nazora.

ELIZABETA

Vojna, ki jo Rihard na začetku napove, je vojna proti ženskam, proti vsemu, kar razume kot »žensko«, proti vrlinam, ki naj bi jih predstavljale:

prijateljstvu, zaupanju, ljubezni, medčloveški skupnosti in odvisnosti od drugih. Zato naj vas ne preseneti, če bo razplet sledil sistematičnemu zanikanju človeške identitete žensk.

RIHARD III. *Vojvodinji*

Povej jim raje, mati, kako je bilo, ko si spočela nenasitnega Edvarda, ko je bil moj plemeniti oče v vojni v Franciji in je ugotovil, ko je vse dobro preračunal, da otrok ni njegov.

MARGARETA

Rihard izkorišča ženske kot sredstvo menjave. Ker so zaslužnjene v družbi, ki ženske razume izključno v relacijskem smislu, – in ker Rihard uničuje tiste, ki jih definirajo, može, otroke, kralje – izgubljajo naslove, status in identiteto.

RIHARD III.

Pa kaj, če sem ji ubil očeta in moža? Tej kurbi najhitreje povrnem škodo in nadomestim izgubo tako, da sam postanem njen mož in oče.

LADY ANNE

»Povrnem škodo? Nadomestim izgubo?«

ELIZABETA

To seveda ni bil njegov pravi motiv. Rihard zapeljuje ženske zaradi položaja, ki ga imajo v odnosu do moških. Ko ponudi poroko (ki preko ženske ustvari vez med moškim in moškim), Rihard ne išče zavezništva z drugimi moškimi, ampak prevzema njihove spolne in politične vloge.

VOJVODINJA YORŠKA *mu da krono na glavo*

Bog te blagoslovi, sin, in ti da blagost v srce, usmiljenje, ljubezen, vdanost in zvestobo.

RIHARD III.

In da dočakam visoko starost. To je v materinem blagoslovu najpomembnejše. Čudi me, da nisi tega omenila ...

LADY ANNE

Zgodovina človeštva je res zgodovina samoprevar. Trdil bo, da gnjavi, dominira in zatira vse, ki so od njega boljši, da je zasnoval svoj raj o kroni in ves svet spremenil v en sam pekel, samo zato, ker mu ni namenjeno, da bi ljubil in bil ljubljen.

RIHARD III.

Zato otrokom solze, meni pa boj in maščevanje! Naj požrešno vojno hrani masten vamp miru!

LADY ANNE

Kdo bi njega ljubil? Barve menja bolje kot kameleon, smehlja se in skozi

smeh ubija. Za zločine, ki jih sam sproži, druge okrevi; goloto svoje zlobe pa zavija v čudne stare cunje, ukradene iz svetih knjig, in se zdi svetnik, ko pravzaprav igra hudiča. In ko ne gre drugače, si ves krvav s sekuro pot izseka. Kdo bo njega ljubil? Bo kdo njega sploh kdaj ljubil?

RIHARD III.

Raj naj iščem v maternici neke ženske? Naj se kitim s sijočimi okraski, z besedami in pogledi dekleta plenim? Vam res ni jasno, da sem jaz samo metafora splošne politične prakse takratnega vladajočega razreda? Jaz sem končna posledica nečloveške instrumentalizacije ljubezenskih odnosov in spolne ekonomije svoje dobe! V dedni monarhiji nikomur ni namenjeno, da bi ljubil in bil ljubljen. Razumete? Vsi smo isti iznakaženi, incestuozi, splavljeni idioti. Naš razred je prikrajšan za ljubezen, za enakost, partnerstvo, solidarnost, človečnost kot tako. Če priznate ali ne, sodelujete v tem mehanizmu sovraštva in oportunitizma, ki trži svoje otroke za položaj in politično moč. Edina razlika med vami in mano je, da je moj politični genij na osnovi tega razvil koherentno politično strategijo. Jaz sem prototip vseh diktatorjev, ki uporabljajo ljudi kot potrošni material za doseganje in ohranjanje oblasti. Jaz sem metazgodovinski učni komad in žrtev lastne volje do moči. Razumete? Vsi vi ste Rihard III. Isto meso, ista kri. Radi me sovražite, a ne? Kako radi me sovražite! »Krvavi pes«, »strupeni pajek«, »grbasta krastača«. Tudorska propaganda.

Jaz sem grešni kozel svoje dobe, največji in najprivlačnejši negativec angleške zgodovine in literature, ker sem edini, ki si je upal odkrito formulirati suicidalni mehanizem človeštva: »Ni človeka, ki manj skriva, kar sovraži in kar ljubi; saj mu srce na obrazu berete.« In še nekaj, da ne bo nesporazumov. Detomor prestolonaslednikov, vrhunec krvoločnosti mojega domnevnega zločinstva, je bil nujen državni ukrep. Celo Margareta, ta velika obtoževalka, je med svojo vladavino usmrtila več mladoletnih prestolonaslednikov. Mislite, da se bo moj naslednik Henrik VII. obnašal kaj bolje od mene? Novi kralj bo sistematično umaknil vse dediče poražene hiše York, in to z enakimi sredstvi kakor jaz. Številni zgodovinarji trdijo, in z njimi se popolnoma strinjam, da je pravzaprav Henrik VII. dal umoriti moje nečake prestolonaslednike, in ne jaz. *Food for thought*.

2.

MARGARETA

Vaše blagostanje že zori in pada v gnila usta smrti.

ELIZABETA

Pa kaj se ona tu oglašča? Nje sploh ni v tem prizoru! Nisi v Franciji? Te nismo izgnali pod grožnjo smrtne kazni?

MARGARETA

Ste, a težje je izgnanstvo kakor smrt, ki mi preti, če ostanem tu pri vas. Dolgujete mi sina in moža, kraljestvo in zvestobo: moja nesreča je v resnici vaša, in vaša sreča moja.

ELIZABETA

Znorela je. Moralno je totalno kratkovidna. Vidi samo krivice, ki so ji bile storjene, ne more pa prepoznati lastnih zločinov.

MARGARETA

Kje je moj Edvard? Rihard ga je ubil. Kje je moj Henrik? Rihard ga je ubil. Kje je tvoj Edvard? Rihard ga je ubil. Kje je tvoj Rihard? Rihard ga je ubil.

VOJVODINJA YORŠKA

In kje moj Rihard? Ti si ga ubila. In moj sin Rutland? Pomagala si ga ubit'.

MARGARETA

Tudi Clarence je bil tvoj sin in Rihard ga je ubil. Hvala ti, pravični, modri Bog, da se je ta mesar spravil na sadove tvojega telesa ...

VOJVODINJA YORŠKA

Sram me je, da je moj sin. A sleparstva iz mojih prsi ni sesal.

ELIZABETA

Če bi lahko, bi ves svet s solzami utopila. Brez moža, brez krone in sinov ... Ni bilo še vdove, ki bi izgubila več!

VOJVODINJA YORŠKA

Ni matere, ki bi izgubila več! Vaše bolečine so posamezne; moja je vsesplošna.

Jaz sem vaše žalosti dojlja. Jaz sem kraljica te žalosti!

MARGARETA

Jaz pa sem lačna maščevanja: pomirja me, ko vidim, da se udejanja. Tvoj Edvard je umrl, ker je mojega Edvarda ubil, in zanj sta umrla še tvoja vnuka, a v primerjavi z vzvišeno popolnostjo moje izgube sta še oba premalo.

ELIZABETA *Lady Anne*

Beži iz te klavnice, sicer število mrtvih pomnožiš ...

LADY ANNE

Naj se votla krona, ki mi bo ovila čelo, spremeni v razbeljeno železo in mi sežge možgane, da umrem, preden zakličejo: Živela kraljica!

ELIZABETA

Ne zavidam ti te slave.

LADY ANNE

Tudi jaz ne tebi tvoje, ki se od nje poslavljaš.

VOJVODINJA YORŠKA

Prekleta maternica moja, posteljica smrti! Mož mi je umrl, ker je hlepel po kroni, sinove pa mi življenje premetava gor in dol: Ko uspevajo, žarim,

ko ne, ihtim; in ko sedejo na prestol in ni več notranjih razkolov, napovejo vojno sami sebi. Kri zoper kri, brat zoper brata! Dovolj mi je krvi!

LADY ANNE *občinstvu*

Kaj trepetate? Vas je strah? Pa saj ni čudno. Smrtniki ste pač in vas je strah, ko gledate hudiča. Ali pa morda uživate v predstavi lastnega propada? To srečno zemljo ste spremenili v pekel in temu rekli mir. Vaša prisotnost kri sesa iz žil. Vaša zverinska, nenaravna dela sprožajo ta nenaravni tok. Če so vam gnusobe vaše v veselje, glejte primer svojega mesarstva!

3.

Anina soba.

ZDRAVNIK

Ne vidim ničesar, kar bi potrdilo vaše poročilo.

ELIZABETA

Vedno tako hodi kot v najglobljem snu.

LADY ANNE

»Pojdi in oznani, da je moja žena na smrt bolna: zaprl jo bom v njeno sobo.«

ZDRAVNIK

Oči ima odprte, vid pa zamegljen.

LADY ANNE

Še en madež.

ZDRAVNIK

Kaj dela?

LADY ANNE

»Tvoja nesrečna žena te muči zdaj v snu ...«

ELIZABETA

Vedno tako dela, kot da si umiva roke ...

LADY ANNE

Kaj ti je? Spiš? Umij si roke, sleci se ... Povej, hočeš al' nočeš? V posteljo, v posteljo ... v posteljo! Danes nisem darežljiva. Kaj je? Ne bodo te roke nikoli čiste? Nehajte, gospod moj, nehajte. Dišite po krvi.

ZDRAVNIK

Mirno, mirno, samo mirno ... Velika motnja je v človekovi naravi, če uživa blagoslove sna, hkrati pa se obnaša, kot da bi bil buden ...

LADY ANNE

Stran, prekleti madež! Stran, ti pravim!

Imitira Riharda. »Še enkrat: vsem povej, da je Ana na smrti postelji. Zdaj gre za to, da preprečim vsako grožnjo, ki mi škodi. Bratovo hčer bom moral vzeti, sicer mi kraljestvo stoji na krhkem steklu. Njena brata v grob – njo pa v svojo posteljo!«

ZDRAVNIK

Ni umetnosti, ki bi razkrila vsebino te lobanje.

LADY ANNE

Sramota, gospod moj, sramota! Kar je, je.

ZDRAVNIK

Dejanja nenaravna plodijo nenaravne motnje.

LADY ANNE

Kje? Kje je? Nikogar ni. Ni žive duše, ki me ljubi. Rihard ljubi Riharda. To pomeni – nikogar ... To pomeni, da nihče ne ljubi mene. To pomeni: jaz sem jaz. Ne, ne, lažem – nisem. Jaz nisem jaz ...

ZDRAVNIK

Dobro, dobro ...

ELIZABETA

Daj Bog, da bi bilo ...

ZDRAVNIK

Poznal sem ljudi, ki so hodili v spanju, pa so kljub temu umrli ...

LADY ANNE

Sem – nisem, nisem – sem: ne, saj ne smem bit' več ... Glejte, kako se kraljica spreminja v prah. Umakni z moje glave to nesrečno breme in vzvišenost iz mojega srca!

ZDRAVNIK

Njej je duhovnik bolj potreben kot zdravnik.

LADY ANNE

Zakaj ste tako blede? Česa naj se bojimo? Kdo ve? Umor, strašen umor ... Naj pobegnem? Od same sebe? »Tisoč jezikov ima moja vest in vsak govori po svoje.« »Strup potrebuješ, ljubiš pa nikdar.«

ZDRAVNIK *jo veže na nosila*

Bo šla zdaj v posteljo?

LADY ANNE

Dovolj o tem, dovolj ... Tukaj še vedno vse diši po krvi ...

ZDRAVNIK *jo pelje ven*

Umaknite vse ostre predmete in pazite nanjo.

LADY ANNE

To je bil najstrašnejši, najokrutnejši umor, kar jih ta dežela kadarkoli zagrešila ... Najstrašnejši ... najokrutnejši umor ... ki ga je kadarkoli zagrešila ta dežela ... Najstrašnejši ... najokrutnejši ...

4.

RIHARD III. *vstopi v bojni opremi*

Kdo zadržuje kralja na pohodu?

VOJVODINJA YORŠKA

Ta, ki se kesa, da te ni v svoji maternici umorila in preprečila vseh pokolov, ki si jih zagrešil.

RIHARD III.

Udarite po bobnih, da Bog ne sliši žalitev izbranca božjega! Ajmo! Bodi vljudna in spoštljiva, če ne, te z vojno preglasim.

VOJVODINJA YORŠKA

Si res moj sin?

RIHARD III.

Sem. Hvala vam, očetu in pa Bogu.

VOJVODINJA YORŠKA

Moje besede bodo nežne in blage.

RIHARD III.

In kratke, mati. Mudi se mi.

VOJVODINJA YORŠKA

Bog ve, da si prišel na svet, da mi ga spremeniš v pekel. Si mi sploh kdaj namenil trenutek sreče?

RIHARD III.

Samo takrat, ko nisi bila z mano. Če te žali pogled name, mati, grem.

VOJVODINJA YORŠKA

Zadnjič s tabo govorim. Naj ti bo moja kletev v vojni še težje breme od vse te tvoje bojne opreme. Krvavo zrušiš se, kot si krvav, sramotno, kot si živel, boš končal!

Vojvodinja se umakne. Rihard se premakne proti Elizabeti.

RIHARD III.
S tabo bi se rad nekaj zmenil.

ELIZABETA
Sinov krvi kraljevske nimam več, da bi jih poklal, hčerke pa ne bodo nikoli več žalostne kraljice.

RIHARD III.
Saj res! Hčer imaš. Elizabeto.

ELIZABETA
In naj zato umre?

RIHARD III.
Kraljevska kri je v njej.

ELIZABETA
Da klanju ubeži, bom rekla, da ni Edvardova hči.

RIHARD III.
Ni treba. Kraljevski rod je edino, kar jo ščiti.

ELIZABETA
Tako kot je njena brata ...

RIHARD III.
Za to ni kriv rod, pač pa zvezde, niso jima bile naklonjene.

ELIZABETA
Ne, zli ljudje so za to krivi.

RIHARD III.
Usodi pač nihče ne ubeži.

ELIZABETA
Res, če je naša usoda beg pred milostjo. Usoda bi mojim otrokom namenila lepšo smrt, če bi tebi lepše življenje naklonila.

RIHARD III.
Govoriš, kot da sem lastna nečaka jaz ubil.

ELIZABETA
Kdo pa? Ti si kriv, kdorkoli ju je ubil. Če mi obup ne bi jeze zadušil, bi ti izpraskala oči.

RIHARD III.
Na mojo srečo v teh krvavih vojnah, na moj uspeh v tem tveganem pohodu, vam in vašim želim več sreče, kot sem vam in vašim slabega storil.

ELIZABETA
Kaj dobrega mi ti lahko sploh daš?

RIHARD III.
Napredovanje tvojih otrok.

ELIZABETA
Na vislice mogoče ...

RIHARD III.
Ne, pač pa v svet dostojanstva in bogastva – do najvišjih položajev pozemske slave.
Z vsem srcem ljubim tvojo hčer. Rad bi se poročil z njo ... in jo povzdignil na angleški prestol.

ELIZABETA
Ne vem, kako bi jo lahko dobil.

RIHARD III.
Ti mi povej, ti jo poznaš.

ELIZABETA
Da prebudiš ljubezen v njej ... ji povej o vseh svojih dobrih delih. Povej, kako si njuna strica spravil s sveta in njej na ljubo še njeno teto Ano.

RIHARD III.
Tako je ne dobim.

ELIZABETA
Druge poti ni. Pač, še ena je ... V drugo kožo zlezi, da ti ne boš več ti.

RIHARD III.
In če sem storil vse to zaradi nje?

ELIZABETA
Potem te bo sovražila še bolj, ker si ljubezen kupoval s krvjo.

RIHARD III.
Zdaj je, kar je. Tega pač ne spremenimo. Človek marsikdaj deluje impulzivno, potem pa mu je žal. Če sem tvojim sinovom vzel kraljestvo, ga dobi v odškodnino tvoja hči. Če sem sadove tvoje maternice ubil, da letino ti pomnožim, nove v tvoji hčeri zaplodim. Ko gre za ljubezen, ni babica nič manj kot srečna mati. Vnuk je kot lastni otrok, le stopnjo nižje. Isto meso, ista kri, ista skrb. Tvoji otroci so ti v mladosti bili v muko, moji pa ti bodo v starosti v uteho. Tvoja izguba je zgolj v tem, da tvoj sin ni kralj, a zato bo zdaj kraljica tvoja hči.
Čaka nas še mnogo lepih dni. Solze, ki si jih prelila, se bodo spremenile v čarobne bisere, ki ti povrnejo ljubezni posojilo z obrestmi desetkratnega prihodka sreče.

S svojo izkušnostjo ohrabri njeno sramežljivost, zaneti v njenem mehkem srcu željo po oblasti in jo seznanj s sladkostmi tihih zakonskih slasti.

ELIZABETA

Naj ji rečem, da jo želi njen stric, ali kar ta, ki ji je brate in strice pomoril? V imenu koga naj jo snubim?

RIHARD III.

Reci ji, da je mir Anglije v tej zvezi.

ELIZABETA

Ki ga bo kupila z nenehno vojno.

RIHARD III.

Reci ji, da jo snubi kralj.

ELIZABETA

Z mečem jo zapelje in z zlorabo osvoji.

RIHARD III.

Povej ji, da bo fantastična kraljica.

ELIZABETA

In ob prestolu kakor jaz jokala.

RIHARD III.

Preteklost je prolog. Prisegam ...

ELIZABETA

Na kaj?

RIHARD III.

Na prihodnost.

ELIZABETA

S preteklostjo si jo zlorabil.

RIHARD III.

Brez nje se zgrnejo na to deželo, name in nate, nanjo in na mnoge – smrt in opustošenje. Zato, predraga mati – tako te bom klical od zdaj naprej – te lahko tako kličem? Povej ji, kaj bom, ne, kaj sem bil, in da gre tu za državna vprašanja.

ELIZABETA *zakriči*

Moža in otroka si mi ubil!

RIHARD III.

In ju v maternici tvoje hčerke pokopal! A v tem dišečem gnezdecu se bosta rodila znova, tebi v radost.

ELIZABETA

Prav.

RIHARD III.

Res? Lahko upam?

ELIZABETA

Vsi upajo, kajne?

Elizabeta se umakne.

RIHARD III.

Neumna, puhla, omahljiva ženska!

Resignirano. Trobente, bobni. Ajmo! Za dom ...

Odide v boj.

ELIZABETA

Tej človeški kugi seveda ni bilo jasno, da je na tej točki moja hčerka že zaročena z njegovim sovražnikom Henrikom Tudorjem, ki je zbral uporniško vojsko in ga bo porazil v bitki na Bosworthskem polju. »Čeprav je Rihard moj zakon razglasil za neveljaven in moje otroke za nezakonske, ni on dokončno zapečatil moje usode. Kljub temu da sem bila babica dveh Tudorjevih dedičev, so me kasneje izključili z dvora, Tudorji pa so si prigrabili vsa moja ozemlja. Pozabili so me, ker sem obubožala.« Poročajo, da sem bila lepa, toda slabotna in malce nora, hkrati pa dodajajo, da mi v času, v katerem sem živela, tudi odločnost in pamet ne bi pomagali kaj dosti. »Očitno je, da ženske v fikciji niso to, kar se zdijo. Nekatere so le moški v preobleki, druge predstavljajo to, kar bi moški radi bili in se zavedajo, da niso, ali pa poosebljajo tisto nezadovoljstvo in obup, ki večino prevzame, ko razmišlja o žalostnem stanju človeštva. Globok in univerzalen človeški nagon je, da v osebo nasprotnega spola projiciramo vse, kar nam primanjkuje, vse, kar si želimo in na tem svetu preziramo. A čeprav to morda prinaša olajšanje, ne vodi do spoznanja.«

5.

Vstopi Henrik VII.

ELIZABETA

Ta davno ugrabljeni vladarski znak sem strgala krvniku z glave, da tebe zdaj okronam z njim. Nosi, uživaj in izkoristi ga.

HENRIK VII.

»Vojne je konec. Krvavi pes je mrtev.« Mene, Henrika VII., računovodjo med kralji in kralja računovodij, so dočakali kot odrešenika, ker sem to dejansko bil.

Anglija je že predolgo blazna in zlorabljana premnogo let. Zdaj pa se, po blagi božji volji, združujeta dva prava dediča na smrt sprtih Lancastrov in

Yorkov. Obdari sadove najine ljubezni z blagoslovljenim gladkim mirom, ki prihaja, poln radosti, sreče in obilja! Uniči meče izdajalcem, ki hrepenijo po preteklosti, ko je kri v potokih Anglijo pojila. Naj ne živi in naj ga ne hrani, kdor mir te lepe zemlje z izdajo rani.

Rojaki, ekonomska nadvlada je trajnejša od teritorialne.

Zimo naše jeze tudorsko je sonce zdaj spremenilo v poletje vroče. Venci zmage nam krasijo glave, meči skrhani pa so stvar pozabe. Prej vihra vojne – zdaj zabave. Prej marš sovražni – zdaj čisti računi, poezija števil in finančni registri. Namesto vojne zdaj blaginja, namesto krvolitja trgovina.

Nagrajenci 32. Dnevov komedije

ŽLAHTNA KOMEDIJANTKA

Polona Juh

za vlogo Olivije v predstavi *Kar hočete* Williama Shakespeara v izvedbi SNG Drama Ljubljana.

ŽLAHTNI KOMEDIJANT

Branko Šturbej

za vlogo Malvolia v predstavi *Kar hočete* Williama Shakespeara v izvedbi SNG Drama Ljubljana.

ŽLAHTNA REŽISERKA

Nina Ramšak Markovič

za režijo komedije *Arzenik in stare čipke* Josepha Kesserlinga v izvedbi Mestnega gledališča ljubljanskega.

ŽLAHTNA KOMEDIJA

Paradiž

Mattea Spiazija v izvedbi SLG Celje.

ŽLAHTNA KOMEDIJA PO IZBORU OBČINSTVA

Paradiž

grenka komedija Mattea Spiazija v izvedbi SLG Celje je s strani občinstva prejela oceno 4,7151.

ŽLAHTNO KOMEDIJSKO PERO

Komu gori

komedija Nine Majer Ivanetič.

Matija Solce

3JA!

gledališko-glasbeni ambientalni omnibus

krstna uprizoritev

REŽISER

Matija Solce

PREMIERA

maja 2024

Režiser, lutkar, igralec, skladatelj in glasbenik Matija Solce je doktoriral iz glasbenih vidikov predmetnega gledališča na oddelku za alternativno in lutkovno gledališče gledališke akademije DAMU v Pragi, kjer občasno predava. S svojimi avtorskimi predstavami je že nekajkrat obšel svet in prejel več pomembnih nacionalnih in mednarodnih nagrad. Celjskemu občinstvu se bo predstavil z gledališkim projektom, ki bo mesto Celje spremenil v prostor gledališča.

Celje kot labirint, ki skrite koticke mesta spremeni v prostor gledaliških dogodkov.

Naj se zgodi usoda, je na začetku določil Zevs in pognal kolesje vojnega pohoda, dolgega deset let. Čudovito mesto Troja je bilo premagano, redki preživeli so odpluli iskat nov dom. Dolgo so pluli ... kot so dolgo, nevarnih deset let, blodili zmagovalci te iste vojne v iskanju starega doma, v iskanju zapravljenega časa. Iskali so jih sinovi, čakale so jih soproge, nanje so prežale pošasti in terjale svoj davek, preizkušali so jih bogovi, drug drugemu dokazujoč svojo nečimrno premoč.

Gledališko-glasbeni site-specific omnibus prebuja antično Troio Secundo in gledalce vabi na popotovanje skozi čas. Za vrati, okni in zidovi, v labirintih Keleie, Celeie, Zellie, Cillia, Cila, Cel'a, Celja, še vedno živijo starodavni junaki. Današnjega Ahila najdemo za okencem trafike, Agamemnon vodi turistične ogleda, Odisej nalaga aplikacijo za parkiranje, Parisu pred štacuno damo vbogajme, pri Hektorju kupimo malico, Helena nas preseneti na odru kabareta. Sodobna odisejada prekopicne pogled na današnji čas in z raznolikimi uprizoritvenimi prijemi spreminja nekdanje rimske ulice, srednjeveške kleti, renesančna pročelja, neorenesančne balkone, sodobne studie, prodajne izložbe, gledališke garderobe in zdravstvene ordinacije v ustvarjalna prizorišča, kjer se mladi junaki starajo, razstavljajo se večno in povsod ponavljajoči se odnosi med generacijami, kot gibka kača vijuga spopad med spoloma, nagajivo se nasmihata dovtipnost in iznajdljivost, objestno se razkazuje potencia, izza roba vidnega nepovratno kuka volja do moči, ki mami, zapeljuje, sprevača tudi najbolj stanovitne.

V avtorskem projektu *3JA!* Matije Solceta bo knežje mesto Celje postalo prostor gledališča. Gledališko popotovanje skozi parafrazo antičnih likov, situacij in atmosfer je hkrati živi kabaret in predstava, svetlobna inštalacija in zvočna pot skozi celjski mestni labirint, performativna intervencija na prostem in lutkovna groteska v gostilni. Gledalci se bodo na pot odpravili v majhnih skupinah, z iste začetne točke (tukaj in zdaj) jih bo interaktivni zemljevid *naključno* usmerjal na posamezna prizorišča po mestu, kjer se v obeležjih, konturah, atmosferah, asociacijah in vsebinah zrcali preteklost. Ustvarjalna tura bo vse gledališke popotnike ponovno združila v znanem tukaj in zdaj, v *grand finalu* umetniško povezane skupnosti.

Že jutri bo naš danes preteklost, zato kar takoj zapojmo slavospeve spregledanim junakom večnega vsakdana, ki bodo umirali in se rojevali, imeli se bodo radi in se sovražili, bojevali se bodo in tavalili, izgubljali se bodo in se iskali, ustvarjali bodo in rušili. Čas pa bo tekal ...

Tibor Hrs Pandur

Five Kings: The Psychopathology of a Monarchy

Based on William Shakespeare's histories,
and inspired by Olivier Kemeid's play
Five Kings: l'histoire de notre chute,
and the analyses of Ekkehart Krippendorff,
Marilyn French and Gašper Jakovac

Drama

World premiere

opening night 12 April 2024

TRANSLATORS

Primož Vitez (from French)
Tibor Hrs Pandur (from English)

DIRECTOR

Livija Pandur

DRAMATURG

Tibor Hrs Pandur

SET DESIGNER

Marko Japelj

COSTUME DESIGNER

Leo Kulaš

COMPOSERS

**Silence (Boris Benko,
Primož Hladnik)**

STAGE MOVEMENT CONSULTANT

Sanja Nešković Peršin

MUSIC DIRECTOR

Živa Ploj Peršuh

LANGUAGE CONSULTANT

Živa Čebulj

VIDEO DESIGNER

Lina Rica

LIGHTING DESIGNER

Vesna Kolarec

ASSISTANT TO COSTUME DESIGNER

Lara Kulaš

ACT ONE

Richard II, or Delusions of Grandeur

KING RICHARD II

Lovro Zafred

QUEEN ISABELLA, WIFE OF RICHARD II

Lucija Harum

HENRY OF LANCASTER, COUSIN OF RICHARD II,
LATER KING HENRY IV

Aljoša Koltak

JEANNE LANCASTER, DUCHESS,
HIS MOTHER AND AUNT OF RICHARD II

Lučka Počkaj

EDMUND YORK, COUSIN OF RICHARD II

Luka Bokšan, as guest

AUMERLE YORK, HIS BROTHER

Borut Doljšak, as guest

NORTHUMBERLAND

Žan Brelih Hatunić

BISHOP OF CARLISLE

Branko Završan

ACT TWO

Henry IV, or Paranoia

HENRY OF LANCASTER, KING HENRY IV

Aljoša Koltak

HARRY LANCASTER, HIS SON, LATER KING HENRY V

Borut Doljšak, as guest

JOHN FALSTAFF

Branko Završan

NORTHUMBERLAND

Žan Brelih Hatunić

PERCY NORTHUMBERLAND, HIS SON

Luka Bokšan, as guest

KATE MORTIMER, PERCY'S WIFE

Barbara Medvešček

LOLA

Eva Stražar

NELL

Lucija Harum

NED

Lovro Zafred

ACT THREE
Henrik V, or Nationalism

KING HENRY V
Borut Doljšak, as guest

CATERINA VALOIS
Barbara Medvešček

LOLA
Eva Stražar

SOLDIER 1
Luka Bokšan, as guest

NED, SOLDIER 2
Lovro Zafred

BISHOP OF CANTERBURY
Žan Brelih Hatunić

ENVOY
Aljoša Koltak

HOSPITAL ATTENDANT
Lucija Harum

SOLDIERS
Aljoša Koltak, Žan Brelih Hatunić

ACT FOUR
Henry VI, or Catatonia

KING HENRY VI
Luka Bokšan, as guest

MARGARETA OF ANJOU, HIS WIFE
AND QUEEN OF ENGLAND
Lučka Počkaj

DUKE OF YORK, EDWARD IV AND FATHER OF RICHARD III
Branko Završan

RICHARD OF YORK, HIS SON, LATER KING RICHARD III
Žan Brelih Hatunić

EDWARD OF YORK, LATER KING EDWARD IV
Aljoša Koltak

DUCHESS OF YORK, WIFE OF DUKE OF YORK
Barbara Medvešček

ELIZABETH GREY, WIFE OF LATER EDWARD IV
AND QUEEN OF ENGLAND
Eva Stražar

LADY ANNE, WIDOW OF EDWARD, SON OF HENRY VI,
LATER QUEEN AND WIFE OF RICHARD III
Lucija Harum

ACT FIVE
Rihard III, or Genocide

KING RICHARD III
Žan Brelih Hatunić

MARGARETHA OF ANJOU, WIDOW OF KING HENRY VI
Lučka Počkaj

LADY ANNE, WIDOW OF EDWARD, SON OF HENRY VI,
QUEEN AND WIFE OF RICHARD III
Lucija Harum

DUCHESS OF YORK, WIDOW OF DUKE OF YORK,
EDWARD IV AND MOTHER OF RICHARD III
Barbara Medvešček

ELIZABETH, WIDOW OF KING EDWARD IV
Eva Stražar

DOCTOR
Aljoša Koltak

HENRY VII, EARL OF RICHMOND
Lovro Zafred

STAGE MANAGER
Zvezdana Kroflič Štraki

PROMPTER
Breda Dekleva

LIGHTING MASTERS
Amadej Canjuga, Uroš Gorjanc

SOUND AND VIDEO MASTER
Mitja Švener

PROPERTY MASTER
Roman Grdina

FRONT-OF-HOUSE
Simon Koštric

MAKE-UP ARTIST AND HAIRDRESSER
Andreja Veselak Pavlič

HAIRDRESSER
Sibila Senica

WARDROBE MASTERS
Suzana Pučnik, Maja Zimšek

TAILOR
Anita Kragelj

SEAMSTRESS
Ivica Vodovnik

HEAD OF CONSTRUCTION
Gregor Prah

TECHNICAL MANAGER
Aleksandra Štern

ASSISTANT TECHNICAL MANAGER
Rajnhold Jelen

Dramaturg and director Livija Pandur has created a remarkable body of work in Slovenian and international theatre. As a dramaturg, she co-created the entire oeuvre of the late director Tomaž Pandur. In recent years she has focused strongly on directing. Her productions include *Immaculate/Immaculata* (Drama SNT Maribor, 2016) which she was to stage with Tomaž Pandur, as well as a revival of the ballet *Symphony of Lonesome Songs* (SNT Opera and Ballet Ljubljana, 2017), and *The Penelopiad* (SNT Drama Ljubljana, 2022).

Five Kings: The Psychopathology of a Monarchy is based on two tetralogies, i.e. the octology of William Shakespeare's histories (*Richard II*, *Henry IV*, *Henry V*, *Henry VI*, and *Richard III*). The plays investigate the legitimacy of power and the political theology of the time during one of the most brutal periods of English history, the Great Crisis of the Middle Ages (1290-1440), and the Hundred Years' War with France (1327-1477), culminating in the civil war, the so-called "War of the Roses" (1455-1485) which ended with the defeat of Richard III and the ascension of the Tudor dynasty and the subsequent Elizabethan era. The medieval material and spiritual crisis, mirrored in the psychopathology of the five kings and condensed into a performance in its own right, is divided into five acts: *Richard II, or Delusions of Grandeur*; *Henry IV, or the Paranoia of Maintaining Power*; *Henry V, or Nationalism* (functioning as a manual for a successful imperial war); *Henry VI, or Catatonia*; and *Richard III, or Genocide*. Modern political science, feminist and literary history theories are used to expose the psychological profiles of the rulers, who inevitably suffered a loss of humanity as a result of the virtually absolute power they wielded at the time. The dramatic arc of the kings runs along two axes: those who lose power become increasingly aware of their humanity, while those who gain power are being transformed merely into its callous function. Therefore, the protagonists of this mechanism, who do not actually act but merely delegate actions, search in vain for their own face in the broken mirror. When Shakespeare's histories, acknowledged by A.W. Schlegel as specific political manuals, and "examples of the political course of the world, applicable to all times" get staged as a series of transfers of power, the "great feudal mechanism of history" (Kott) turns out to be more complex than it at first appears. *Five Kings* examines whether and in what way Shakespeare's psychological models of rulers are at work today, and to what extent contemporary political practices are mirrored in the musty courts of the bloodthirsty Henrys and Richards.

"For sweetest things turn sourest by their deeds;
Lilies that fester smell far worse than weeds."
(Shakespeare: Sonnet No. 94)

Sponzorji in partnerji v sezoni 2023/24

GLAVNI
MEDIJSKI
POKROVITELJ

VEČER

GLAVNI
RADIJSKI
POKROVITELJ

ŠTAJERSKIVAL ♥
70

PARTNERJI

city center
Vse najboljše

RR
SELECTION

ZVEZDA

FABRIKA PIVA

**pekarna
Gersak**
z vami že od 1929

Q
ATELJE

McDonald's

televizija celje

mediaspeed ▶

SVET KNJIGE

Artoptika

Broadway NYC Fashion

Caffe studio

Celjski mladinski center

Evita gostinstvo d.o.o.

Lekarna Apoteka pri teatru

Mladinska knjiga Celje

Oaza 2.0

Osrednja knjižnica Celje

SVB, d.o.o., PE Domača štacuna

Turistično informacijski center Celje

Z vašo pomočjo smo še uspešnejši. Hvala!

**Gledališki list
SLG Celje**

letnik 73, sezona 2023/24
številka 5

izdajatelj
SLOVENSKO LJUDSKO
GLEDALIŠČE CELJE

za izdajatelja
MIHA GOLOB

urednica
TATJANA DOMA

lektorica
ŽIVA ČEBULJ

fotograf
ALJOŠA REBOLJ

oblikovalci
Studio Ljudje

Vse pravice pridržane.

Celje, Slovenija
april 2024

slg-ce.si